

ל' ימים שלמים ט' מאיר וכ"א משיון ועוד זא מהם חנייה שניה היא חזרות שעשו זה ח' ימים שלמים ומקצת כ"ט בסיון ומחנייה שלישיה היא קדש ברנע שהיתה כ"ט בסיון שלחו המרגלים כמו שפירשתי בפרשת בהעלותך : (ג) ויהי בארבעים שנה . פי' לך הכתוב שדבר עליהם בעבר הירדן בנחת הארבעים שדבר עליהם תחלה במדבר סיני בשתי עשר חדש בחדל לחפש דהיינו ל' ימים קודם מיתחו : ככל אשר נז' ה' ארזו . ולא את נביא אחר : (ד) אחרי הכותו וגו' . לפי שכתב לקמן ולא אנה סיחון מלך השבון וגו' ושניהם בנחת הארבעים קדם הכתוב ולמדך כאן שמלחמת סיחון קדמה למשנה תורה : (ה) הואיל משה באר . כל המצוה . גם עשרת הדברים ששמעו מפי הגבורה רצה הקב"ה שישמעו גם הסולדים במדבר מפי ציר נאמן : (ו) דבר אלינו בחרי . פתח להו הכא כדי לקרובי דעתייהו במילי דדימותה : (ז) פנו וסעו לכם וגו' ראה נחתי לפניכם וגו' . הוא שנאמר בפ' משפטים הנה אנכי שלוח מלאך וגו' עד ושתי את גבולך וגו' : בער בה' היא הערבה שאמר למעלה ואומר אליהם בעת ההיא וגו' עד כל הדברים אשר תשעון הוא שנאמר בפרשה יתרו נבול תבול וגו' ויבחר משה אנשי חיל וגו' : (יב) וריבכם : של זה עם זה : (יג) ולאשם חסר יו"ד ה"ג בפר"שי והסופרים מלאו בתחלה בפר"שי יו"ד וי"ז ונקודה אחת על הוי"ו כדי להשלים התנה כענין זה י"ז והיו סבורין שהוא אל"ף והרגילו מהיום הזה לכתוב חסר א"י* : (טו) אנשים חכמים וידועים . פר"שי אבל נבונים לא מלאכי זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מלא אלה שלש . וא"ת היכן הם שבע מדות שאמר יתרו למשה ברי אינן אלא ארבע אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שוגאי בעט אלא הכי הוי פי' זו אחת מהשבע מדות שאמר יתרו למשה ששם הארבע וכן השלש הרי שבע ז"ן כאן ולהלן והכי איתא בבלה הדברים רבה אמר רבי ברכיה בשם רבי חמא ז"ר חגיגה ר"כין דדיין שתייהנה בהן שבע מדות ואלו הם חכמים ונבונים וידועים ומה שכתב להלן דמות תחיה מכל הטעם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שוגאי בעט הרי שבע ולמה לא נכתבו שבעתם כחמת ללמד שאם לא מלאו משבע מביאים מד' לא מלאו מד' מביאים מג' חכמים ונבונים וידועים לא מלאו מג' מביאים משנים לא מלאו משנים מביאים מאחד שכן כתיב אשת חיל מי ימצא : (יז) לא הגורו מפני איש . אין לו לדיין לגור מפני איש כי אין לבעל דין לשנות הדיין . אם הוא מענישו שיש לו לדיין להשיב לבעל הדין הרי הקב"ה חייבך כי המשפט לאלהים הוא : (יח) ולאורח אחסם בעת ההיא וגו' . לא בשביל ללמוד תורה נתעבבתם מ"ס שנה שהרי בשעה קלה למדתי את כל החורה לכם רק בענותותיכם נתעבבתם : (יט) ונסע מחורב . הוא שאל' ב' בהעלותך ויסעו מהר ה' וגו' כאשר נז' ה' אלהינו אותנו . כמו שפי' למעלה גבי פנו וסעו לכם וגו' : ונבא עד קדוש ברנע . כ"ט בסיון כמו שפירשתי : (כ) ואומר אליהם באתם עד הר האמורי היינו דכתיב ב' שלח עלו זה בנגד ועליתם את ההר וכתיב וישכימו בדרך ויעלו על ראש ההר :

א (א) אלה הדברים . כל מקום שנאמר בו אלה פסל את הראשונים שהרי הראשונים מזה ומשפטים ואלו רובם דברי תוכחה ומוסר . ואין לפחד מאלה המלות והחוקים והמשפטים ללעיל מיניה וכיוצא בו משום דהא תמן סליק ענינא : אל כל ישראל . מלמד שהיה קולו של משה הולך כשיעור מחנה ישראל : בעבר הירדן . ובאי זה עבר באותו שבעבר בארץ מואב ולא באותו עבר שבארץ כנען : במדבר בערבה כלו' דברי' אלו שדבר משה בעבר הירדן כבר דבר משה אותם אליהם במקומות שמשרש ודוגמא זו מצינו בפרשת ואחחנן גבי בעבר הירדן בניה מול בית פעור וגו' : במדבר . שכנגד הר סיני שנקרא מדבר סיני : בערבה במקום אחר באותו מדבר שנקרא ערבה וכן הוא אומר בפרשה זו ונעבור וגו' מדרך הערבה מאליל ומעניון גבר וגו' ובאי זה מקום בו באותו שהוא מול סוף הוא מדבר פארן הגדול והגורא שמתחיל מאיתם כדכתיב ויתנו בליהם בקצה המדבר . ובא ומגיע עד ארץ מואב כדכתיב ונעבור דרך מדבר מואב וכ"כ בפרשה עקב אשר הולכיך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר ומדבר זה הוא שעליו פרש"י בפ' מסעי שקראו יחזקאל מדבר העמים לפי שכמה מקומות יושבות בלדו והוא מדבר שור הוא מדבר איתם הוא מדבר סין הוא מדבר פארן הוא מדבר סיני הוא מדבר קדש הוא מדבר זין הוא מדבר קדלוח הוא מדבר מואב שעל שם המקומות שבלדו קוראין לו מדבר פלוני ומדבר פלוני : זין פארן . לפי שהוא מדבר גדול נוהג לך סימן היכן הוא בו : וזין תופל ולכן . יש לנו לומר מכה שקול סברת הפשט כי מקומות הם וכן ודי זהב אבל אינן מכרים בפ' מסעי או נזכרו בפ' מסעי בשמות אחרים כמו רחמה ודיבון גד ועלמון דבלתימה ושניר שנקרא בארבע שמות : ואחרות . פר"שי במחלקתו של קרח ואם חאמר לפי סדר המקרא מחלקתו של קרח היה במדבר פארן אחר שלוח המרגלים ועוד היתה הרגה אונקלוס ובחזרות דלרגיו על בשרא אלו בקצרות התורה הרגיו וכתיב מקצרות החלוקה נסעו העם חרות אלא י"ל אילו נקט ליה בר"שי המחלקתו של קרח היה במדבר פארן אמטול הכי לא ידעין ביה היכן שהרי מדבר גדול הוא מהלך כמה ימים כמו שאמרנו למעלה ונקט ליה חזרות דסמיך ליה מקום נכר וידוע להם : (ב) אחד עשר יום מחורב . מקצר מדברים שנאמר במהלך אחד עשר יום שעשו מחורב עד שלוח המרגלים מקדש ברנע שהרי מיום ששבע הקב"ה שלא יכנסו לארץ לא נחחדשה מנה רק בנחת הארבעים : אחד עשר יום . חסר ז"ת כאילו כתיב באחד עשר יום דוגמא כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו' אם הגד תנידו אותה לי שבעה ימי המשחה דשפטים הזקק לי את איש יהודה שלשת ימים דשמואל ועוד הרבה : אחד עשר יום . פר"שי אמר להם משה וכו' עד מלאו בני ימים הלכו כל הדרך מה שפר"שי כך לאו לאשמעינן הג' חיות על פי הימים שהרי אין מעשרים באייר עד כ"ט בסיון רק ל"ח ימים אלא אחת לאשמעינן שלא הלכו מעשרים באייר עד כ"ט בסיון אלא שלש חיות חנייה ראשונה היא קצרות התורה שעשו זה

* אם נתקן בנפסח חסר א' ותפרשו דברי רש"י מן ואלהים כי לפי הדרש שרשו אשם ומוסר הממיה פי רש"י הוא נגד המסורה

פה לחלוק ולומר שהוא החוי הנמנה בשבע עממים
 שנתנו לישראל לכך כתב לך כאן ובשעיר ישבו החורים
 לפני כלומר עיקר שם חורי ואינו משבע עממים והא
 דקרי להו חוי משום דמייחי לארעא כי חויא ואומר
 קנה זה יפה לנפנים וזה לדקלים : מואב : לפי שארצו
 נקראת ארץ רפאים כדכתיב רפאים יחשבו אף הם ויש
 פתחון פה לומר שנתנה לאברהם כדכתיב בס' לך לך
 ואת הרפאים ויש להם לישראל זכות לכבשם לכך כתב
 לך כאן והמואבים יקראו להם אימים כלומר כך עיקר
 שםם ואין רפאים שנתנו לאברהם ואין להם לישראל
 דין בצרם עמון כמו כן נקראו רפאים כדכתיב ארץ
 רפאים תחשב אף היא ובי שלא יאמרו עליהם הוצרו
 לישראל כמו שאמרנו ואת הרפאים כתב לך כאן והעמונים
 יקראו להם זמומים כלו' כך עיקר שםם ואינם הרפאים
 שנתנו לאברהם : ד"א על שלש אומות הללו הוצרו
 ע"י שנתנו לאברהם צנרית בין הבתרים כדכתיב את
 הקני ואת הקדמוני ואת הקני וס עמון ומואב ואלדום
 שלא יאמרו ישראל עליהם הרי הם מוחרים לנו שהרי
 הם מעשרה עממין שנתנו לאברהם לכך נאמר ונשמרתם
 מאוד וגו' שעדיין לא נתמלאת סאתם ולא הוצרו לישראל
 עד ימות המשיח כמו שפרש"י אבל שאר האומות שלא
 היה להם לישראל שום פענה עליהם לא הוצרו לישראל
 להוצר עליהם אמאי תיסק אדעתייהו לכבשן : נחתי
 את ער ירושה . סיחון לקחה כדכתיב אכלה ער מואב
 וחזרה למואב בצחרונה : (יא) רפאים יחשבו אף הם
 כענקים . מרוב גבורתם אבל אינו כן שהרי המואבים
 יקראו להם אימים וכן עיקר שםם : (יב) כאשר עשה
 לישראל בני גד ובני ראובן לארץ יושבתה של מואב
 שמתחלה היחה משל מואב וכבשה סיחון ונפלה לסיחון
 ביד ישראל : (יד) והימים אשר הלכנו ונפלה ברבע
 לארץ הליכה דוקא אלא ביד עמידה בין הליכה : אשר
 הלכנו מקדש ברנע : משנה שניה שבאנו לקדש ברנע
 עד אשר עברנו את נחל זרד והא דנקט את נחל זרד
 משום שהיה ראשון לכל הנהרות שעברו : (טז) ויהי
 כאשר תמו . מה שלא נכנסו ישראל מיד לאחו פרק
 לארץ היינו פעמא לפי שנגזר על משה שלא ליכנס
 לארץ ואין כבודו שיעברו כלם והוא יאשר יחידי : כל
 אנשי המלחמה . אותם שנאמר בהם ויעפילו לעלות
 ההרה שאמר משה להם ותצרו איש את כלי מלחמתו :
 (יז) וידבר ה' אלי . פרש"י אבל משלוח המרגלים עד
 כאן לא נאמר וידבר אלא ויאמר ללמד שכל ל"ח שנה
 שהיו ישראל נזופים לא נתיחד עמו הדבור וכו' פירוש
 דבור משמע מפי רבו דברים והוא ענין חיבה גרון
 שני אוהבים שמדברים זה עם זה מתוך חבה אבל אמירה
 משמע מיעוט דברים אמירה גרידא בעלמא ובתענית
 פרש"י לא היה הדבור ביחוד ובחבה כדכתיב וידבר ה'
 אלי נתיחד עמי הדבור ואף על גב דמקמי הכי כתיבי
 קראי דכתיב בהו וידבר אית דאמרי לא היה הדבור
 אל משה אל פה אלא בחזון לילה : (יח) וקרבת מול
 בני עמון אבל לא הגיעו אל מקומם שהרי ארצם במוצהר
 של ארץ עוג מלך הבשן : (כ) ארץ רפאים תחשב אף
 היא' ואינו כן שהרי העמונים יקראו להם זמומים על שם

ובב) ויאמרו לנו . לשון חפוש שהחופר מחפש מה שיש
 בסחר : (כג) שנים עשר אנשים פרש"י מגיד שלא היה
 שם לוי עמיה ע"י שלא היה לו חלק בארץ כמו שפרש"י
 בס' שלח : (כד) עד נחל אשכול . פרש"י מלמד שהלכו
 זה ארבע אומנים שהיו וערב פי' שורות כדל"י בהשוכר
 את הפועלים פועלים בהליכתן מן האכלים מן הענבים
 מאומן לאומן ובחזרה מן הגת פי' משורה לשורה :
 (כו) הוציאו מארץ ממצרים : פרש"י הוציאו לבגדה
 היפה וכו' כלומר שדה הבעל פתוחה משל שקרא משום
 דשל בעל אינה פוענת פירות רק בני נשמים וכשאין
 לה נשמים פוסקת אבל של שקרא אינה פוסקת שהרי
 משקין אוהה תמיד : (לז) מלא אחרי ה' . מלא דברי
 משה שהיה מדבר בשמו : (לח) גם בני התאקף ה' .
 הפסיק צין יבושע ללכך לומר נפלה רשות ממני ונתנה
 ליבושע וכל זה . בגללכם שנרמזה לי כעם ולא דקדקתי
 בלשוני ובמעשי ונעשהי : (מ) ואחס פנו לכם וסעו
 וגו' . הוא שנאמר בצרפת שלח פנו וסעו לכם וגו' :
 (מא) והענו ותאמרו וגו' . עד ולא האזין אליכם מפירוש
 בס' שלח : (מד) כאשר תעשיה הדבורים . פרש"י מה
 הדבורה הזאת כשהיא מכה את אדם מיד מכה כלומר
 היא מכה בטורח שמכה את האדם מרוב חלישות שבה
 אף הם אעפ"י שהם חלשים שתמיד כשהיו נגועים בכס
 מיד מחים אף על פי כן הכו אתכם בשעיר עד חרמה .
 דבר אחר כאשר תעשיה הדבורים אם אחת יוצאה
 ממקומה כולם יוצאות אחריה כך וירד העמלק והכנעני
 וגו' : ויכתו אתכם . הכה ופגע אבל לא הרגום כדי
 שלא יתחלל שמו של הקב"ה להגדיל פי אויביהם עליהם
 מדע שהרי לא מנה הכתוב הנופלים במלחמה זו כמו
 שעשה בשאר מלחמות : (מה) ותשובו וחבצו . הוא שנא'
 בס' שלח ויתאבלו כל העם מאד ודינו להיות נכתב הכף
 אחר וסעו המדברה דרך ים סוף : (כו) ותשובו בקדש ימים
 רבים : פי' כאן שעמדו בקדש ברנע ותהו בו בס' שלח :
 ימים אשר ישתם כלומר כמו שאחס יודעים :
ב (א) ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר .
 כמו שפרש והולך ונסב את הר שעיר : ונסב
 את הר שעיר ימים רבים . י"פ שנה הם המסעות
 שמרתמה עד מדבר זין הוא קדש כמו שפי' בס' חוקת :
 (ב) ויאמר ה' אלי . בשנת הארבעים שבאנו לקדש :
 (ג) ההר הזה . הר שעיר : פנו לכם נפונה . זווי זה לא
 היה לאחור עד שנמרו לסבב כל ארץ אדום ומואב וה"ק
 עתידים אתם לפנות דרך צפון ובחוקך ואת העם זו
 וגו' והם חשבו לפנות מיד ולפיכך שלחו לו לישול רשות
 לעבור : (ד) ואת העם זו לאמר . פי' כאן האזהרה
 שחצר בס' חוקת וחסר כאן השלימות שפי' בס' חוקת :
 (ה) ועברו וזאת אחינו . הפכו פניהם לצפון כמו
 שנעשו פנו לכס נפונה והוא כשנסעו מאובות ולכך יש
 כאן פרשה אפי' באמצע הפסוק : (ו) ויאמר ה' אלי
 אל תזר את מואב . לי הזהיר על כולם לפי שהייתי
 עמיד ליקבר בערבות מואב על שלש אומות הללו שעיר
 עמון ומואב הזהיר הקב"ה את ישראל שלא יכבשו את
 ארצם . שעיר לפי שמינו שנקרא חוי כדכתיב ואת
 אליבמה בת ענה בת זבעון החוי ויש לבעל דין פתחון

וחשבות ותחבולות מלחמות פור פני'דש דבטי"א
 זלע"ו וזהו עיקר שמש: (בה) היום הזה אהל תת
 פחדך פי' קודם לכן כשראו שבעה עממים שמאן
 אלוס נהון עביר ישראל נגבולו וגם סיחון מלך מואב לא
 אבה אמרו השבעה עממין ומה עמון ומואב אפילו כשהיו
 כל אחד בפני עצמו לא יכלו ישראל לעמוד בפניהם אלו
 שאנחנו שבעה על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד
 לפנינו כיון שנכלו סיחון ועוג לפני ישראל פחדו
 הכנעניים היינו היום אהל תת פחדך וגו': (כו) ממדבר
 קדמות לשון קדמה מזרחה ממדבר שבמזרח ולא
 ממדבר שבדרום וכן מצינו בספר שופטים שבמזרח היה
 מדבר כדכתיב וירשו את כל גבול האמורי מארנון ועד
 היבוק ומן הנודבר ועד הירדן: דברי שלום לפי
 שרוב ארץ סיחון היחה מארץ מואב ועמון ולא מארץ
 כנען קראו לו לשלום אבל עוג שארצו היחה מארץ
 דפאים שהיה מארץ כנען לא קראו לו לשלום שאין
 קוראין לשלום על ארץ שבעה אומות כמו שמפורש
 בפ' שופטים: (כז) כאשר עשו לי בני עשו: פרש"י
 לא לענין לעבור את ארצם אלא לענין מכר אוכל ומים
 כלו' כאשר עשו לי בני עשו מינו מוסב אאעברה נא
 בארץ שהרי כתיב וימאן אלוס נהון את ישראל עביר
 נגבולו אבל מוסב הוא אלוכל בכסף תשכירי וגו' כלו'
 כאשר מכרו לי בני עשו אוכל ומים ומסכרתי יש לנו לומר
 שבני עשו מכרו להם אוכל ומים שהרי כתיב לעיל ויאמר
 ה' אלי וגו' אוכל השגרו מאתם ופי' כאשר עשו לי בני
 עשו היושבים בשעיר והמואבי' היושבים בער משמע אלו
 קדמו כמו אלו ומ"ש בפ' תלך על דבר אשר לא קדמו
 קאי אלא יבא עמוני ואשר שבר קאי אמואבים אי נמי
 סתם אמואבים לא קדמו אבל אוחס שבער קדמו בעין
 סחורה ע"י שבערו ישראל אלס כדכתיב אשר נטה
 לשבח ער והיינו דכתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים
 בשעיר והמואבים היושבים בער אך לפי' זה חז"ק הרי
 ביבמות בפ' הערל משמע כהדיא שבקשו לפסול את דוד
 שבה מרות המואביה על דבר אשר לא קדמו לפיכך
 י"מ אוכל בכסף תשכירי וגו' עד אעברה נגבול דברי
 השליחות ולא יוחר והדברים שבפ' חוקת מוכיחים אבל
 מכאן ואילך הם דברי משה שהיה מוכיר לישראל דברים
 שהיו כבר ונריך לפרס המקראות ולא אבה סיחון מלך
 חשבון העבירונו בו כאשר עשו לי בני עשו והמואבים
 שלא נהנו לנו לעבור דוגמא שפרש"י בפ' וירא גבי ויאמר
 ה' אם נא מלאתי חן בעיניך: (לז) רק אל ארץ בני
 עמון: שהיא עכשו בידם:

פרשת ואתחנן

(כג) ואתחנן ואתמלא חטוניים וכן בהתחננו
 אלינו בהתמלאו חטוניים אלינו
 ולפירוש רש"י שפרשו לשון חנם נראה שהנו"ן
 אחרונה במקום מ"ס: (כד) ה' אלהים באל"ף דל"ת:
 אחת החלות להראות לי כבוד ארץ סיחון ועוג כך
 אעברה נא ואראה כיבוש ארץ חמשה עממים: כמש"ך:
 שכלם בחכמה: וכנבוכדנצר ב"כולל: (כה) אעברה
 נא ואראה את הארץ הטובה וכו' לאכול מפריה או
 לשבוע מטובה משה היה נריך אלא הכי קאמר הרבה
 מזה נצטו ישראל ואינו נהוגות אלא בארץ לפיכך אעבר'
 נא לקיים את המצות: והלכנון ב"ת המקדש שנעשה
 מע"י הלכנון: (כו) ויאעבר ה' בי למענכם אמר
 הקב"ה למשה אם אבה עובר בארץ יאמרו מה שגזר
 על דור המדבר שלא ליכנס לארץ היינו לפי שאין להם
 חלק לעולם הבא ואם הכנס לארץ בחפלהך יאמרו לא חש
 משה אלא על עצמו אלא היקבר אלס והביא עמך לעתיד
 היינו ויתא ראשי עמ: רב לך ב"ת שהראיהך כבוד
 ארץ סיחון ועוג על שאמרת אעברה אל חוסך דבר אלי
 עוד דבר הזה ועל שאמרת ואראה את הארץ הטובה
 הריני שומע לך: (כז) עלה ראש הפסגה וגו' וא"ת
 מי יעבור לפני העם הזה זו את יהושע וגו': עלה
 ראש הפסגה וגו' הוא שנאמר בפסחם עלה אל הר
 העברים וגו': (כח) וגשג בניא כדכתיב וישב ישראל
 בסינים ויחל העם לזנות וגו' ופלו מהם ארבעה ועשרים
 אלף ואנחנו יושבים בו:

ד (א) ועתה ישראל וגו' לרישיה דסיפרא קאי זכור
 והסתכל כי אחרי שעשה לך הקב"ה ממחן
 חורו ועד עכשו כל הטובות הללו אתה הכנסת לפנינו
 כמה פעמים ובשזילכם נטרדת מלהכנס לארץ ומכאן
 ואילך שמע אל החוקים וקבל מהם מוסר והכל מחול:
 למען חתיו כי שובדי פטור נשמו: ובאחס וירשתם:
 שלא האמרו כבר נאמר לאלה החלק הארץ לנו נתנה
 הארץ בין זכאין בין חייבין אל האמרו כך שהרי אין
 כניסמכם בארץ תלויה אלא בזכות שהשמעו אל החוקים
 ואל המשפטים כמו שפרש והולך: (ב) לא חוסיפו על
 הדבר שעי' שהוספתם על דברי שהזהרתני ראה נתן
 ה' לפניך את הארץ עלה רש והוספתם ואמרתם נשלמה
 אנשים לפנינו החוספת גרמה לאבותיכם שפגריהם מחו
 נמדבר: ולא תגרעו ממנו: אני אמרתי לא תעלו
 ואחס גרעתם מלתי וינא העמלקי והכנעני ויכוס
 ויכתום מעתה קחו מלתי בלי חוספת וגירוע ד"א לא
 חוסיפו על הדבר וגו' תשובה למיני ישראל שפקרו על
 החלמוד ואמרו איך חוסיפו חכמי ישראל כמה דברים
 בחלמוד שאינה בחורה הרי כתיב לא חוסיפו עלינו
 ולא

וחשבות ותחבולות מלחמות פור פני'דש דבטי"א
 זלע"ו וזהו עיקר שמש: (בה) היום הזה אהל תת
 פחדך פי' קודם לכן כשראו שבעה עממים שמאן
 אלוס נהון עביר ישראל נגבולו וגם סיחון מלך מואב לא
 אבה אמרו השבעה עממין ומה עמון ומואב אפילו כשהיו
 כל אחד בפני עצמו לא יכלו ישראל לעמוד בפניהם אלו
 שאנחנו שבעה על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד
 לפנינו כיון שנכלו סיחון ועוג לפני ישראל פחדו
 הכנעניים היינו היום אהל תת פחדך וגו': (כו) ממדבר
 קדמות לשון קדמה מזרחה ממדבר שבמזרח ולא
 ממדבר שבדרום וכן מצינו בספר שופטים שבמזרח היה
 מדבר כדכתיב וירשו את כל גבול האמורי מארנון ועד
 היבוק ומן הנודבר ועד הירדן: דברי שלום לפי
 שרוב ארץ סיחון היחה מארץ מואב ועמון ולא מארץ
 כנען קראו לו לשלום אבל עוג שארצו היחה מארץ
 דפאים שהיה מארץ כנען לא קראו לו לשלום שאין
 קוראין לשלום על ארץ שבעה אומות כמו שמפורש
 בפ' שופטים: (כז) כאשר עשו לי בני עשו: פרש"י
 לא לענין לעבור את ארצם אלא לענין מכר אוכל ומים
 כלו' כאשר עשו לי בני עשו מינו מוסב אאעברה נא
 בארץ שהרי כתיב וימאן אלוס נהון את ישראל עביר
 נגבולו אבל מוסב הוא אלוכל בכסף תשכירי וגו' כלו'
 כאשר מכרו לי בני עשו אוכל ומים ומסכרתי יש לנו לומר
 שבני עשו מכרו להם אוכל ומים שהרי כתיב לעיל ויאמר
 ה' אלי וגו' אוכל השגרו מאתם ופי' כאשר עשו לי בני
 עשו היושבים בשעיר והמואבי' היושבים בער משמע אלו
 קדמו כמו אלו ומ"ש בפ' תלך על דבר אשר לא קדמו
 קאי אלא יבא עמוני ואשר שבר קאי אמואבים אי נמי
 סתם אמואבים לא קדמו אבל אוחס שבער קדמו בעין
 סחורה ע"י שבערו ישראל אלס כדכתיב אשר נטה
 לשבח ער והיינו דכתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים
 בשעיר והמואבים היושבים בער אך לפי' זה חז"ק הרי
 ביבמות בפ' הערל משמע כהדיא שבקשו לפסול את דוד
 שבה מרות המואביה על דבר אשר לא קדמו לפיכך
 י"מ אוכל בכסף תשכירי וגו' עד אעברה נגבול דברי
 השליחות ולא יוחר והדברים שבפ' חוקת מוכיחים אבל
 מכאן ואילך הם דברי משה שהיה מוכיר לישראל דברים
 שהיו כבר ונריך לפרס המקראות ולא אבה סיחון מלך
 חשבון העבירונו בו כאשר עשו לי בני עשו והמואבים
 שלא נהנו לנו לעבור דוגמא שפרש"י בפ' וירא גבי ויאמר
 ה' אם נא מלאתי חן בעיניך: (לז) רק אל ארץ בני
 עמון: שהיא עכשו בידם:
 ג (א) וגשן ונעל מדרוס לאפון: דרך הבשן שבין
 הירדן וארץ בני עמון שכל ההולך מלפון לדרום
 עולה הוא: (יא) הנה ערשו ערש ברזל לשון כרך
 ומנדל ומבצר כמו בפתח מטה ובדמשק ערש ובל תלמוד
 מערבא לה בכל מחוזא ערשייתא כלומר מבצר מוקף
 חומה חזקה כברזל: קטע אמות ארבע גבהה של
 חומה סביב המבצר וארבע אמות רחבה של חומה: באמת
 איש באמת כל אדם שאינו חינוק: (יב) ואת הארץ
 הזאת ירשנו מקרא קנז וה"ק ואת הארץ הזאת אשר
 ירשנו וגו': ועריו נחתי לראובני וגו' עד נסיכם וספכם

ה' אליהם אשר אנך • דלא אשר אנך כאשר אנך :
 (כד) אש אוכלה הוא • כאשר אוכלה הוא : (כה) כי
 תוליד בנים ובני בנים • אין לך להוסיף ליראה
 שראו מעשה הקב"ה ויראו חיוני • אלה מתיבה של
 ראו אני מחיור : ונושנתם בארץ • והיו נושנים
 ונחמרו כבר נתישבנו בה ולא נפסיד עוד : (כו) את
 השמים ואת הארץ • נבא השמים ונבא הארץ :
 (כז) ועזדהם שם וגו' • דוגמא שנאמר בדברי הימים
 וימים רבים לישראל ללא אלהים אמת וללא כהן וללא
 מורה וללא תורה : (לב) כי שאל נא • כלו' שאל נא
 לדורות הראשונים אם נעשה כן לשום אומה ולפיכך
 מקפיד הקב"ה עלינו בזמן שאנו חוטאים יותר מעל שאר
 אומה אחרת : (לד) או הנס • כל זה הנסל : לקחת
 לו גוי מקרב גוי • שאף אחס הייתם גוים כמוהם כדכתיב
 ואומר אליכם איש גלולי עיניו השליכו : ובמלחמה •
 כי ה' נלחם להם במצרים : ובמזרחים • רמז ליעקב
 כהרגו : (לו) ויבחרו זרעו וגו' • רמז ליעקב
 ואילו אמר בורעם אחרים הוה פתחונו פה לשמנה גויש
 שיאלו מאברהם ומיחזק וזלתינו שיאמרו לנו נבחרים
 כמותכם : ויולידך בפניו • בפני מזרים כמו שפירש
 והולך וכתיב יאלו כל זבואת ה' לעיני מזרים ומינינו
 מזרים נקראים בלשון יחיד והנה מזרים נוסע אחרים :
 (לח) כיום הזה • שירשו ישראל ארץ סיחון ועוג :
 (מא) או יבדיל משה : אחרי גבותו את סיחון ועוג
 וכבר פירש הווינו בפ' מסעי וכלן הזכיר המעשה להזכיר
 טובה זו עש שאר הטובות שעשה להם ועל עצמו אמר
 משה כך והוא כאלו כתיב אז הבדלתי דוגמא אדם כי
 יקריב מנח קרבן לה' זה הדבר אשר זיה ה' וכן הרבה :
 (מג) ואת ראמות בגלעד כאן משמע שלא היה למנשה
 חלק בארץ גלעד ופ' נמות כתיב ויתן משה את הגלעד
 למכיר בן מנשה ובראש לפתח שיש לכולם חלק בארץ
 גלעד וכן פי' להלן וכתיב בפ' דברים וחזי הר הגלעד
 וערו גתתי לראובני ולגדי ויתר הגלעד נתתי לחצי שבט
 המנשה : (מד) אלה העדות והחוקים • כל מקום
 שנאמר אלה פסל את הראשונים דוקא אלה נאמרו
 בנאמם ממזרים אבל הראשונים כגון הבדלת ערי מקלט
 לא היה בנאמם ממזרים רק בשנת הארבעים : העדות •
 התראות כמו רד העד בעם :

ה (א) אל כל ישראל • להשמיעם עשרת הדברות
 לנולדים אחרת תורה : (ג) לא את
 אבותינו לבד כרת את הברית כי ישראל אנחנו • דוגמא
 לא יקרא שםך עוד לבד כי אם ישראל עמו כדליתא
 במדרש תלים גבי מפי עוללים ויונקים יסדת עוז שאלו
 העוברים במעי אמן קבלו את התורה וערכו את אביהן
 שיקבלו את התורה ונעשה כדכתיב אל אמן שהיו עובדות
 מאירה בוכות והיו נראין ורואי' פני שכי' וכשהקב"ה
 אומר אנכי ה' הן עונין אחריו הן לא יהיה לך והם
 עונין אחריו לאו וכן על כל הן הן ועל כל לאו לאו :
 כי אחנו אנחנו • אע"פ שיש עכשיו בנו כמה בני אדם
 שנולדו אחר מכן ולא היו במעמד אבות ברית מ"מ חלה
 עליהם הברית הכתוב כדכתיב פוקד. עון אבות על בנים
 ועל בני בנים על שלישים ועל רבעים ועושה חסד לאלפים
 וגו'

ולא תגרשו ממנו ימחו ההוספות מספר חיים הרי תשובה
 לדבריהם שהרי לשון זה אינו רק בשני מקומות בחורה
 ואינו רק גבי אלהים ויראה כלו' אין לך להוסיף ליראה
 על יראה הקב"ה יראה אחרת וללא נרוש מעיראתו • כאן
 בפ' ואתחנן כתיב לא תוסיפו על הדבר וכתיב לאלתר
 עיניכם הרואות את אשר עשה ה' בבעל פעור וגו' •
 ובפ' ראה כתיב לא תוסף עליו ולא תגרשו ממנו וכתיב
 לעיל בסמוך כי גם את בנייהם ואת בנותיהם ישרפו
 באש לאלהיהם אבל במצות דלמא לא הזהיר הקב"ה
 שלא להוסיף כדי לעשות סייגוגדר לחורה : (ג) עיניכם
 הרואות • לעיל קאי למען חתיו ובאתם וירשתם שהרי
 עיניכם הרואות כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור
 השמידו ה' אע"פ שהיו ראויין להיות מבאי הארץ כדכתיב
 ויהי כאשר חמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם
 ויאמר ה' אלי וגו' ואחר כך באו לשטים ושם חמו
 במגפת בעל פעור : בבעל פעור • כשכיל בעל פעור
 ורבים כן • השמים ה' אלהיך : מקרבך • אבל ואתם
 הדבקים בה' אלהיכם לפיכך חיים כולכם היום ולפי
 שהיו מול בית פעור הזהיר החלה על עבודת כוכבים :
 (ז) בכל קראינו אליו • בכל מאמני קריאתנו כדכתיב
 ובקשחם משם את ה' אלהיך ומנחת כי תדרשנו בכל לבבך
 ובכל נפשך : (ח) אשר ראו עיניך • כדכתיב וכל העם
 רואים את הקולות וגו' (יא) ותעמדון תחת ההר • שני'
 ויתנו בתחתית ההר : וההר בושר באש עד לב השמים
 חשך עין וערפל • ואם תאמר פסוק זה ראשו מכחיש את
 סופו כי לדבר דבר בושר באש אין חושך שולט שם אלא שיהי'
 שמשו כחמד והולך ומפרש כי דבר אליכם מחוך
 האש קול דברים שהייתם אהם ששמים ותמונה אינכם
 רואים ע"י חשך עין וערפל שהיה שם שלא נתן רשות
 להסתכל בדמות כבודו : עד לב השמים • באמנע כנגד
 הרואים : (יג) ויגד לכם את בריתו • אבל שאר מצות
 אורו זה בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים :
 (טו) כל תמונה • שום תמונה דוגמה לא תעשה כל
 מלאכה כל אלמנה ויתום וכן כל סמל כל בהמה כל צפור
 כל רמש כל דנה : (טז) פן תשחיתו : לעיל קאי כי
 לא ראייתם כל תמונה פן תשחיתו היום או למחר
 והאמרו כתבנית כבודו שראינו בסיני נעשה סמל :
 (יז) אשר העוף בשמים • בהרבה מקומות נקרא האויר
 שמים כמו שפירשתי בפ' בראשית : (יח) לכל העמים •
 להאיר להם ואפילו להדיוטות ועלוב הוא מי שמשחחיה
 להאיר להם ולתמונה שמינו • ואלו חלק אלה לכל
 העמים להיות יראתם כי אינו חושש בהם אבל אתכם
 לקח להיות לו לעם חלה ואין תשתחוו להם לפי' אין
 לך לעבוד יראה אחר' אלה הוא : (כ) ויואל אתכם מכור
 הברזל • רבי עקיבא אומר שהיו שורפין בניהם של ישראל
 בכור של אש : (כא) החלוף בי על דבריכם • אף על
 פי כן אני מזהיר אתכם השמרו לכם כי אנכי מת בארץ
 הזאת לפיכך השמרו לכם פן תשכחו וגו' אבל אם הייתי
 עובר עמכם ורואה אתכם הייתי מוחה בידכם :
 (כב) איני עובר את הירדן ויש לכם להתבונן כי לא
 לגרמי אני אומר לכם לשמור את המצות : (כג) אשר
 אנך ה' אלהיך • ארישא דקרא קאי פן תשכחו את ברית

וגו' דוגמא זו פתיב בפרשת נביים ולא אחכס לבדכס
אנכי כורת את הברית הזאת וגו' : (ד) פניס בפניס
דבר ה' עמכם אנכי ולא יהיה לך: (ה) אנכי עומד בין ה'
זביויכם להגיד לכם שאר הדברות: ולא עליהם צהר
לאמרי' בשבא לאמר לבטערת הדברות: (ו) ולשמרי' מצותו
כתיב מצותי קרי: (ז) שמור את יום השבת בדברות
הראשונות שבא להזכיר להם את יום השבת שנתן להם
במרה נופל בו לשון זכור אבל כאן בדברות שניות
שנאמרו בשנה הארבעים בשביל אותם שלא שמעו
הראשונות נופל בו לשון שמירה לפי שהענין לא היה חדש
להם דבר אחר שמור את יום השבת לשון ואניו שמר
את הדבר המתן מצעוד יום מתי תבא שבת לקדשו
כד' יגאו שהיה מתעמק ואומר בואי בלה בואי בלה
דבר אחר זכור לאמר ליורדי הים ושמור ליושבי יבשה:
כאשר ארך פי רש"י במרה בדברות הראשונות נאמרה
בס זכור דקאי הוא אשנה שנתן במרה לא הזקק לכחוב
כאשר נזך אבל בדברות הללו שלא נאמר בס זכור אלא
שמור צריך לכחוב סס כאשר ארך כדו לפרש בו במרה לפי
שמכאן ולהלן הזמירה על מצות שבת שנתן במרה שסס
היה עיקר המצוה וראיה לדבר מאגדת פסח אלו נתן לנו
את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני וכו' ולפי הפסע
כאשר נזך כלומר כמו שפי' לך הפעם בדברות
הראשונות כי ששת ימים עשה ה' וגו' ד"א בדבר
שמור ובדבר כדו שייך למכתב זהו כאשר נזך לפי
ששתיים מצות עשה: (ז) וזכרת כי עבד היית
פי' הכחוב כאן הפעם מפני מה טובתים עבד ואמה שפי'
כך שאתה והם עובדים כל ששת ימי המעשה ובשביעי
נחיים תזכור כי היית עבד כמוהו במצרים ויפדך ה'
אבל בדברות הראשונות לא פי' הפעם שלא להזכיר
את גנותם בשמחתם ואפי' דכתיב בהן בראשונות אשר
הואלתיך מארץ מצרים מ"מ דרך כבוד הזכירו ד"א
וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך היית במצרים
לכן יתן עבדך ואמתך כחך: כי עבד היית במצרים
ובדברות ראשונות כתיב כי ששת ימים עשה ה' את
השמים וגו' לכן תקנו חכמים בקדוש שבת על הכוס
זכר למעשה הראשית כמו שכתב בדברות שניות אבל
זמנים שלא נקבעו לזכר בראשית אין אומרים בהן אלא
זכר ליציאת מצרים: על כן שהקב"ה רוצה שהזכור
כי עבד היית: (ח) ולמען ייטב לך יתור הוא על
הראשונות כלומר אם הכבדס הקב"ה יתן לך עוד שכר
טוב ולפי שהראשונות חסרות אות טי"ת כתב ולמען
כדי להשלים בהם כל אותיות האלפא ביתא פשוטות
ובכולות: (יז) עד שאו אפילו עדות בחנם: לא
חננה כגון ראהו יחדי או שנים בלא התראה:
(יח) ולא תתאוהו יתן תאוה אלא בלב אם נמר בלבו ע"י
החוננים או ע"י רבוי רעים או ע"י אומתו שימכור לו
חפצו מיד עובר עליו בלא התאוה הוסיף חמדתו בפיו
עובר בלא חמודי' כלם ולא ולא לבד מלא תרנח שאין בו
וי"ו מתחלה אנכי עד ולשמרי' מצותי אין בין דברות
ראשונות לשניות שום שינוי לפי שהקב"ה הז' ופירשם
כמו שפירשם בפרשת יתרו ולא רצה משה אפילו בפרשה
זו לשנות בהם שום דבר אבל השאר שחזר משה ופירשם

אין חששא בשנוי המלות אחרי שהם שוות בפעם זה
הכלל כל דבר שינוי במקרא תמלא בפעם שנית מלות
שונות אך הפעם שזה ומדברת לא תשא שאין בה שינוי אין
להקפיד כי כך היה המקרא ועשרת הדברות שפרשת
יתרו הם דברי הקב"ה בלי תוספת ומרעית לבד למען
ייטב לך כמו שפירש"י והם לבד הכתובות על לוחות
הברית ולאותם שפרשה זו הם הם דברי משה וכלן סדרם
משה אחר סדרת דעת הבחורים שהחלה חומדים אשה
ואח"כ בית ואח"כ עבד ואמה ואח"כ עדות וחמורים
ובפרשת יתרו סדרם הקב"ה על סדרת דעת אנשי חכמה
שקונין תחלה בית ואח"כ אשה ואח"כ עבד ואמה ואח"כ
שור וחמור: (ט) קול גדול ולא יסף בתרגומו ולא פסק
כמו שדרשו רבותינו מ' ל' ויסעמדם משה צהר לא פסקו
קולות מן ההר ד"א לא הוסיף קולו לומר לכל ישראל
יתע' על עשרת הדברות דוגמא כי יסף מכאוב על מאבוי:
(כד) ואת הדבר אלינו בנחת כקול משה ויכול לשמעו:
(כו) מי יתן והיה לבבם חף על פי שיש בידו לתת דברה
חורה בלשון בני אדם: (כז) ואמה פה עמוד עמדי
שזו לעמוד עמדי: ועשו בחרץ וגו' הוא שנאמר למעלה
ואוהי צוה בעת ההיא ללמד לעשותכם בחרץ וגו':
(ב) אשר אנכי מוזך כ"ף רפה: (ג) ארך זבת
חלב ודבש מקרא קצר וה"ק כאשר דבר ה'
אלהי אבותיך לתת לך ארך זבת וגו' ד"א חסר ב"ה
דוגמא הנמאל בית ה' ועוד הרבה וה"ק כאשר חרבון
מאד בחרץ זבת חלב ודבש: (ד) שמע ישראל מיניו
באגדה עי' של שמע תלויה לפי שהקב"ה ברא מעשיו
בעי' עי' כי'ד ישראל אחד מע' שבאומות האומות
אחד מע' שבנבמות בהמות אחד מע' שבנפשות עופות
אחד מע' שבדגים דגים אחד מע' שבשדים שדים אחד
משבעים שבמלאכים והקב"ה מלך על כולם ועל זה יסד
הפיוס בזהררת ראשית ושמו מעולה למעלה משבעים:
שמע ישראל וגו' שמע והבן לדבר זה ה' שהיה מאו מאין
תחילה הוא ה' עכשיו והוא ה' שהיה חי וקיים בזמן
סוף ותכלה ובענין זה הוא אחד כלומר יש בו לבדו
אחדות כזה מה שלא היה ולא יהיה כן בשום דבר
שבעולם ד"א אי אפשר כאן אלא בשלש אזכרות מפני
קצרונו של אומות העולם שאם אמר שמע ישראל ה' אחד
היו כל אומה ואומה אומרים על חרפותם על שלבו הוא
אומר שהוא אחד עכשו שאנו אומרים אלהינו נודע שעל
אלהי ישראל הוא מדבר שהוא עמם ואם אמר יי' אלהינו
אחד היו אומרים שאלהי ישראל אחד מן האלהים וכ"ש
אם אמר שמע ישראל אלהינו אחד: (ה) בכל לבבך
פרש"י בשני יצרני פי' לבך לא מני למקרי אלא חד אבל
לבבך מני למקרי לבבך שני לבבות: ובכל מאדך
לשון מאד במאד אחד שים לבך ונפשך לאהבה אותו:
(ו) והיו הדברים האלה לפי שאמר למעלה ואהבת את
ה' אלהיך ואיני יודע כי'ד ת"ל והיו הדברים האלה על
לבבך מהוך כך הטיה מכירו ואוהב אותו: (ז) וקשרתם
לאוזן על ידך בצדך אחד ובקשר אחד אבל של ראש
והיו לטופפות בין עיניך שמשמע ארבע כמו שפרש"י:
על ידכה בכמה מקומות נקרא שמאל יד: (ט) וכתבתם
על מזוזת ביתך ובשעריך כדי שחזרם בשעת ציאה

הזכרים למעלה כי אחס המעט מכולם אלא כי מאהבת ה' אחסם : (ט) וידעת כי ה' אלהיך וגו' . מוסב למעלה מחוץ שאתה רואה שהקב"ה שומר הבטחתו לאבותיו יכול אתה להבין ולדעת כי הוא האמת שומר הבטחתו והחסד וגו' : (לא) דור . למה נאמר שלא תאמר כיון שלא מרובכס השק ה' אחסם כי אם מאהבתו ומשמרו את השבועה מה לנו לעמוד לקיים מצותיו הוא זקוק לקיים שבועתו לכך נאמר לאלף דור כלומר ימחין אלף דור קודם . שלא ימצא דור כשר לקבל הבטחתו והחסד עבור האבות שנשבע להם : שומר הבטחתו . לשון המהרה כמו ואנינו שמר את הדבר : (י) ומשלים לשונאיו אל פניו . בחייו נפרע ממנו בעוונותיו : אל פניו ישלם לו . ואינו נפרע מבניו כשאינם אחוזין מעשיו בידם כדכתיב ביהושע הוא לא ימות בעון אביו וגו' : (יא) ושמתם את המנוה . כנגד שהוא שומר הבטחתו והחסד :

שלימא סידרא דפרשה ואתחנן

פרשת עקב

(יב) ויהיה עקב שמעון . והיה בשביל ששמעון אח המושפטים וגו' : ושמר ה' לך את הבטחתו ואת החסד וגו' . של דור כשר הוא שומר הבטחת חסד האבות כמו שפי' למעלה ואם לא תשמור מצותיו לא ישמור לך החסד אלא לדור אחר כשר ישמרו : (ב) ה' אלהים . י"מ חולי בנות מין זרעה : (ג) לא תוכל כלותם . מהר . יכול אתה אלא אין תקנתך לכלותם מהר כי הרבה עליך חית השדה : (ד) תשרפון באש . שהרי לבשל על ידי כנעני אי אפשר לפי שבטעה שאמרו אלה אלהיך ישראל או לאלוהות הרבה וכל העבודה כוכבים שהיו בארץ כנען משל ישראל הם שהרי הארץ מוחזקת להם ועבודה כוכבים של ישראל אין להם ציטול עולמית אלא שריפה או שחוק וזרה לרוח : פן תוקש בו . לפי שפעמים תהיה מקיימה בשביל הכסף והזהב ומטעם זה לא תביא חושיכם אל ביתך פן תבשל בה ותהיה לחרם : (כו) שקן תשקנו . הכסף והזהב :

ד (א) כל המנוה . אלא תחמוד קאי ולא מאי : (ב) וזכרת את כל הדרך . אם יאמר לך יצרך לחמוד כסף וזהב שעליהם בפת ביוצרך וזכרת את כל הדרך אשר הולכיך ולא הוצרכת לכסף ולזהב : למען ענותך . כדי לנכותך אם תהרעם : התשמור מצותיו אם לא . אין נסיון גבי הקב"ה שהרי הכל גלוי לפניו אלא נסהו לפני מדת הדין ומדת הרחמים כמו שפי' בפסוק בשלם : (ג) ויעקב . בדרך כדכתיב ענה בדרך כתי : וירעך . שלא נתן לך מן אלה דברי יום ביומו וזה וירעך שאינו דומה מי שיש לו פה בסלו למי שאין לו פה בסלו ד"א וירעך שאת הוריד לך מן בעד שהיית שבע מן ה' וזה שהיית בדרך שהולאת ממלכתיים לא היית משגיח עליו אפי' לטועמו שלא היית מניח לחם שהיית רגיל בו בשביל מן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך ולכן הרעך : (ד) שמלתך לא בלתי . אלא תחמוד

ויניחה : על מצות . שומע אני שתי מצות ר' יצחק אומר הרי הוא אומר ונתנו על שתי המצוות ועל המשקוף זהו בנה אב כל מקום שנאמר מצות אלו אלא הנה עדין שיפרוט לך הכתוב שתי המצוות : על מצות . אמרו רבותינו נגד כתפות האדם בתחלת פליט העליון ולד חוץ : על מצות ביתך . על מצות ביתך מלואו ולד שאתה נלכס בו תחלה היינו מימין דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא : ובשעריך . דומיא דביתך מה ביתך מקום כבוד אף כל מקום כבוד פרע לבית לולין ורפת ובית הכבן וכיוצא בהם : (יב) מצות עבדים . פרש"י ממקום שהייתם שם עבדים ואם תאמר הרי צפרשת יתרו גבי מצות עבדים פירש רש"י ולא עבדים לעבדים אלא י"ל דכתיב קאמר התם או אינו אלא . מצות עבדים שהייתם עבדים לעבדים כלומר לא הייתם עבדים לפרעה רק לעבדיו בלבד תלמוד לומר ויפדך מצות עבדים מיד פרעה אמור משה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים ואפי"כ הו"ל המחת ידו ובשמו תשבע אינו אומר תשבע על משקל תשבע אלא תשבע הרה"ה לכל שאתה מושבע בשמו כשישיעוך אחרים בשמו אל תעבור על השבועה לפי שהוא אדוניך : (טז) כאשר יכיתם במכה . הני"ת נקודה בפת"ה שם מקום נזכר שאמרו בו ה"ה בברכתו אם אין פירוש אם הוא בברכתו ועבדו : (יז) ועדותיו . הוטרותיו מנות לא תשעה : (כ) אשר זכה ה' אלהיו אחכם . בזן הכס הכתוב מדבר שמדקדק כל כך בעטם המצות וזמה שאמר אחכם לא הו"ל עצמו מן הכלל דכיון שאמר י"י אלהיו קבל עליו עול מלכות שמים ואחכם דקאמר היינו משום שלא נולד בשעת הזיו אלא האומר מה העבודה הזאת לכם ולא הזכיר שם שמים מו"ל עצמו מן הכלל של העבודה דמשמע שאינה עליו : (כב) לעינינו ואנחנו עדים בדבר : (כד) לפיכך לנו כל הימים לחיותנו כיום הזה . פי' נחיה אותם הנחלים כל הימים שהם חיי העו"ב ודבר זה תשובה לנחלת ולחוסר דעת המינין ששאלין לישראל למה לא פי' משה בדבריו לישראל שיירשו נן עדן והבאת העולם הבא אם יקיימו התורה . תשובה לדברי ה' כאלו פירש הזכיר שכר העולם הבא ומה שלא נדר להם בהרבה מקומות אלא הארץ ושלוח העולם הזה היינו כדי להשמיעם דבר השוה לכל אנשים ולגשים ולסף לחכמים ולשאינם חכמים כדי להמשיך לבם ליראה וכמו כן מטעם זה לא הזכיר משה רבנו לישראל עונש גיהנם אם לא ישמרו מצות התורה אלא הזכיר עונש מי העולם הזה כמו שזכרנו בפסוק בחוקותי ובפרשת תבא ובכמה מקומות אחרים : (כד) וזדקה תהיה לנו . סרסכו וזדקה תהיה לנו לפני ה' אלהיו כי נשמר וגו' כלומר שכר גדול נקבל על כך : ד"א מוסב אפי' ישאלך בך מחר אמור לו וזדקה תהיה לנו כלומר שכר גדול נקבל על זאת כדי להמשיך לבו ליראת שמים : (ג) ולא תחמתן בם . עליו נאמר מן הגוים אשר אמר ה' וגו' : (ד) כי יסיר . החותן את בך חתנו מאחרי ויפתנו אחרי פנתו והוא ויפתה אחריו לפי שאין להם עול מצות וכל שכן בך שהיא כבושה חתנו : (ז) לא מרובכס מכל העמים . שבעה עמים

וזמור קאי וזכרת את כל הדרך שהכפיק לך הקב"ה כל
 מחסורך בארץ מדבר ולא חסרת דבר ומה אם במדבר
 כלכל אותך ביישוב לא כל שכן : (ה) יי' אלהיך מיסרך
 שלא הושיע לך מזון לכמה ימים בפעם אחת פן תמרוד
 בו אלא מזון לפרנסת היום כדי שיהו עיניך חמיד
 חלויות בו : (ז) כי ה' אלהיך מציאך וגו' ושמה מחמת
 רוב שפע עונה שנה תתעלו יונאים בצקעה ובהרי
 ובכר אין בני ההר זריבין לירד לבקעה ואין בני הבקעה
 זריבין לעלות להר למים : (ח) לא תחסר כל זה : כל
 הגדל זה אינו גדל בחסרון אלא בשפע : (י) ואכלת
 ושבעת וגו' : מכאן אנו אומרין שלש ברכות בזכרת
 המזון ואכלת ושבעת וזכרת שמזכרין על האכילה זו
 היא ברכת הזן : וזכרת את ה' אלהיך : לרבות בעל
 הבית : על הארץ : זו היא ברכת הארץ וזדה לך ה'
 אלהינו : הסוגה אשר נתן לך : זו היא ברכת זונה
 ירושלים כדכתיב הנה השוב הזה והלצנון שהשא אחר
 אכילה כשהוא שבע ושפס קנה באוכל זריב לברך מתחלה
 כשהוא רעב וחאב וכמה על האכילה לכ"ש שזריך לברך
 ברכת המוציא : ואכלת ושבעת וזכרת : כאן רמז
 לשלבה שזריבין לזמן ואכלת חד ושבעת הרי וזכרת
 שלישי : (יד) ורס לבדך ושכחת : וכתוב לעיל השמר
 לך פן תשכח אזכרה מכאן לגבי הרוב :

מ (א) אתה עובר היום : לזמן אחר : ד"א חסוב
 כאילו אתה עובר היום : (ז) אשר הקצפת
 במדבר : אחר שבעו מחורב : (ח) בעלותי ההרה :
 ביום אחד בשבת שבעה בסיון : ואשכ בהר ארבעים יום
 וארבעים לילה : מעלות השחר של יום אחד בשבת שבעה
 בסיון עד עלות השחר של יום שני בשבת שבעה עשר
 בתמוז : (יא) ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה :
 שכלו בעלות השחר של יום שני בשבת י"ז בתמוז :
 (טו) ואספן וארד מן ההר : באותו יום עזמו ב"י
 בתמוז : (יז) ואשכרם לעיניכם : שלא לחייבכם שהרי
 כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואתם עשיתם
 את העגל : (יח) ואהנפל לפני ה' כראשונה מ' יום ומ'
 לילה : מה שפרש"י כאן ויאמר למשה סלחתי כדברך
 אינו הכתוב שכתב בפרשת שלח על המרגלים ויאמר
 ה' סלחתי כדברך אלא הוא לשונו של רש"י דהא קים לן
 ב"י בתמוז תיכף ליז"מ יעשה העגל והמרגלים לא
 נשתלחו עד בכ"ט בסיון של אחר כן : כראשונה : לא
 קאי הוא אואהנפל שהרי עדיין לא בקש עליהם רחמים
 על העגל אלא קאי הוא אארבעים יום וארבעים לילה
 כלומר עמדתו בהר ארבעים יום וארבעים לילה בלא
 אכילה ושתיה כמו שפירשתי פעם ראשונה וארבעים יום
 הללו התחילו מתחלת ליל שביעי בשבת י"ח בתמוז עד
 תחלת ליל חמישי בשבת ב' באב ובמ' יום הללו לא
 עלה בהר אלא נחפלו בהלכה שנטה לו מחוץ למחנה כמו
 שפ' בפרשת השא : (יט) נס בפעם ההוא : שהרי
 כבר נחפלו עליהם בים וזמרה וזמרה : (כא) ואח
 השתאכס : העגל והוא חמאת : דק לעפר : הלמ"ד
 נקודה בשו"א : (כב) ובתערה : הוא קברות
 החאווה : וזממה : הוא רפידים אלא קורא אותם על
 שם המאורע כדי להוכיחם ולפי שיש לו לקברות התאוה
 מעלות

מעלות השחר של כ"ס בצב עד עלות השחר של עשרה
 בהשני: (יא) קום לך למסע. הוא שגאמר לך נחה
 את העם וגו' : (טו) ויבחר בזרעם אחריהם בכס.
 צבי"ת שמה שפרש"י כמו שאתם רואים אתכם השוקים
 וכו' לאו אבכם קאי אלא אביוס הוא וכן הפירוט ויבחר
 בזרעם והוא אתם היינו דכתיב בכס : (כ) את ה'
 אלהיך תירא. שלא לעבוד על מלכות לא תעשה : אותו
 העבוד. במלות עשה : וכו תדבק. בלב. ד"א לפי
 שכתב למעלה בסמוך קצת דרכיו של הקב"ה לך כתב
 כאן וכו מדבק כלומר תדבק בדרכיו ועשה כמוה אבל
 בפרשת ואחזקן לא כתב שם כלל מדרכיו של הקב"ה
 לפיכך לא כתב שם אלא אותו העבוד ובשמו תשבע :
 ובשמו תשבע. בפה ואל"ת הרי כתיב לא תשא את שם
 וגו' אלא כשיצרך מהגבר עליך לעבוד עבירה אז אתה
 מותר לישבע בשמו שלא תעבוד העבירה כמו שעשה
 בועז : (כא) הוא תהלתך. יש לך להתפאר בו כמו
 שפרש והולך :

שלא ליתן פתחון פה לבאי עולם לומר אילו היו נקראים
 כמוהו היה בהם לורך והרי הן נקראין על שמו ואין בהם
 לורך : אחרים : נעשה. אחרים הם הוא משל זה
 ונעריך בעליו מחליפו ועושהו אחר משל כסף ולא היה
 משל כסף עושהו אחר משל נחשם : (יז) ואבדתם. לשון
 גלות כמו האבדים בלחץ אשור : (יח) על לבבכם.
 אלל לבבכם כמו וסכות על הארון ונתת על הכפרה והוא
 שגנו רבותינו נריך ששהא שימה כנגד הלב : (כא) למען
 ירבו ימיכם וימי בניכם. אף נשים חייבות במזוזה משום
 דאינהו נמי צעו חיי : (כב) כי אם שמור תשמרון. כי
 במקום אלא דלעיל קאי ואבדתם מהרה פירות אם אבוד
 תאבדון מהרה ע"י פיהו לבבכם דעו כי לא תכנסו שם
 עוד אלא אם שמור תשמרון :

שלימא סדרא דפרשת עקב

פרשת ראה

יא (ב) ואשר לא ראו את מוסר. מה שהוא לומר
 בסמוך : (ד) ואשר עשה לחיל מנרים.
 ואשר עשה לדתן ולאבירים וגו' : אשר הזיף את מי ים
 סוף על פניהם בדרפס אחריהם. בדרך המים אחרי
 המנרים והיינו דכתיב גערמו מים שהרגם אוינקלות
 חכימו מים שחכמו והערימו לעשות רגון בוראם לרדוף
 אחרי המנרים : (ה) ואשר עשה לכם במדבר. בדבר
 המן : (ו) ואת בתיהם. נשים ובניהם ועסם : (ח) למען
 תחוקו אילו לומר עשו המנות למען תחוקו לחן משמשין
 את הרב על מנת לקבל פרס אלא ה"ק למען שמור
 המנות תחוקו וגו' וכן למען תחריבו ימיס וגו' : (י) כי
 הארץ אשר אתה בא שמה וגו'. נריכים אתם לשמור
 מלכותי : כי הארץ אשר אתה בא שמה. לא כלארץ מנרים
 היא אשר תזרע בה את זרעך וגו' אלא מאי הרי יש לך
 לורך שישים הקב"ה עיניו עליו תמיד לפיכך והיה אם
 שמוע תשמע ונתתי מסר לאבכם וגו' : לא כלארץ מנרים
 היא וגו' פרש"י חס בנה עונן המנרים בנו ותברון לכענן
 כו' ומה שפרש"י בפרשת לך לך וכוונתו אז בלחץ שהיה
 הולך וכונס את ארץ ישראל מורעו של שם היינו מלך
 נפונה של א"י שהיה עלתה לחלקו של שם אבל מקצת
 דרומה של ארץ ישראל עלתה לחלקו של כנען וכן היתה
 חדרון בנויה כמו שפרש בפרשת לך לך : (יא) ארץ
 הרים ובקעות. ואין אדם יכול להסקותה מן הנהרות
 ולפי שאתם נריכים לי ע"י גשמים בעתם הזהרו במלותי
 כדי שאחן לכם גשמים בעתם : (יא) דורש אותם לפקוד
 את יושביה ולדקלק את מעשיהם : מרשית השנה חסר
 אל"ף : ועד אחרית שנה ברשוחו לברך את הברכה באסמוך :
 כהם בבחיכה וכן אמר יז' אתך את הברכה באסמוך :
 (יד) ואספז דגך. לפי שגאמר והגית בו יומם ויליה
 שומע א"י כמשמעו לך נאמר ואספת דגך יש לך רשות
 להתעסק במלאכתך : (טז) פן יפתה לבבכם. לשון
 פחיות כמו ופוחה חמית קאחא כלומר השמרו לכם פן
 יפתה לבבכם ויעשו פחיות ואילו היה הוא לשון פיתוי
 היה לו לומר פן יפוחה כמו יפוחה קאין : ועבדתם
 אלהים אחרים. ר' יוסף לומר למה נקרא שם אלהים

(כו) ראה אנכי נתן לפניכם. עד כאן הוכיחם
 על יראת שמים מאכן ואילך מתחיל לסדר
 לפניכם את המנות : (כז) ונתת את הברכה. בפה
 כמו שפרש בפרשת חבא דוגמא ונתן אותם על ראש
 השעיר : על הר גריזים. בסמוך וכן וסכות על הארון
 ונתת על המערכת : (ל) אחרי דרך מבא השמש.
 אחרי עברת הירדן בדרך מבוא השמש מה שפירש"י
 הרבה והלאה למרחוק לאו רחוק ביותר אלא ששים מיל
 מן הירדן ובאותו יום עלמו שעברו את הירדן אחר שעשו
 את המנות המוטלות בהר גריזים ובהר עיבל באו
 להם ולנו בגלגל כמו שמפורש ביהושע ובמסכת סוטה :
 מול הגלגל. כתב לך באיזה מקום מן ההרים לפי
 שההרים ארוכים :

יב (א) אלה החוקים. כ"מ שגאמר בו אלה פסל את
 הראשונים אף כאן המקומות הראשונים בגון הר
 גריזים ובר עיבל נריכין אתם ומזווין אתם לקיים אבל
 המקומות שעבדו שם הגויס אצל תאבדון : (ב) אצל
 תאבדון את כל המקומות. בכלים ששחטתו שם
 לעבודת כוכבים הכתוב מדבר דאילו המקומות אי
 אפשר לאבדן ועוד דקרקע עולם אינה נאסרת כלמפרש
 ואילו : את אלהיהם על ההרים. ודרשו רבותינו ולא
 ההרים אלהיהם : את אלהיהם. מסר וי"ו ומוסב הוא
 לעיל ואם תאמר אלהיהם על ההרים אשר עבדו שם
 הגויס את אלהיהם : (ג) ונתתם את מזבחותם.
 שהדריה קרא נשביל ואבדתם את שם : ואשריהם
 תשרפון באש. ובפרשת ואחזקן כתיב ואשריהם
 תגדעון ואמרו רבותינו כשנעשו ואחר עבדו מגדע מה
 שנסף אחר שעבדו וכשנעשו אחר העבודה כולו
 בשרפה : ופסילי אלהיהם תגדעון. ובפרשת ואחזקן
 כתיב ופסילי אלהיהם תשרפון באש לומר אילן שפסלו
 במחזק ונדעו נופל מה שגדעו היינו תגדעון אבל פסול
 שנספסלו כולו בחלוש ישרף. ד"א ליתן כאן וכאן גדיעה
 ושרפה ששם ישרפנו בלא גדיעה שמה לא ישרפנו כולו
 ואם יגדענו בלא שרפה הרי יעמידנו ואשריהם תשרפון
 באש ע"י שארץ כנען היתה מוחזקת להם לישראל מאת
 הסב"ה

(יג) לא תוכל * פרש"י רבי יהושע בן קרחה אומר יכול אחת אצל איך ראשי כיוצא בו ואת היבוס וגו' לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה לא יבוסים היו אלא חתים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס כך מפורש בפרקי דר' אליעזר * ומה שפרש"י בספר שמואל ואת היבוס מורעו של אבימלך היו היינו דלא כרבי יהושע ואף כי כתוב את השקור לי ולניני ולנכדי וכבר עברו אותן זרות בימי דוד מ"מ רואין היו השבועה כתובה על הפתחים * וסבורין שעדיין השבועה קיימת : לאכול בשעריך מעשר דגן * עם הלויס מדבר במעשר ראשון ועם ישראל במעשר שני : ובכורות בקדן וזאבן : והלא הכבוד אינו נאכל אלא לכהנים והאי קרא בישראל את אלה מפרשין היו ממנו שני ולדות הראשון של בהמה הבכור לכהן והשני להם ודרכן של ישראל לאכול בירושלים את שלהן כעין מעשר שני * ד"א בקבוצת בכורות הכתוב מדבר ודרכן של ישראל לאכלן בירושלים ובירושלמי פלוגתא מהני פרי לישני * ד"א בכבוד ממש דבר הכתוב ועם הכהנים מדבר כי הכהנים וגם הלויס בכלל ישראל הם כמו לפני יי' אלהיך תאכלנו שפירשו מי שחיב לאכלו : (יש) כל ימך * אף בשמטין ויבולות : על אדמתך * הואיל ויש לישראל נחלה בארץ ולוי אין נחלה נריך שיתנו עיניהם עליהם בשעה שהם שריועל אדמתן אבל בגולה לא שבעש שאין ללוי נחלה כך אין לישראל נחלה : (ב) כי ירחיב * פרשה זו נאמרה כבר למעלה וחזר ושנאה לפי שנאמר בה למטה ועשית עלותיך וגו' * ד"א לפי שכל מה שכתב בה תדיר הוא בכל יום וחזר ושנאן כדו * מהיו רגילין ובקיאין בו : כאשר דבר לך * והיבן דבר ושתי את גבולך וגו' : ואמרת אוכלה בשר * מאכן שלא יהא אדם לוקח לישראל בשר אלא אם כן נמלך חולה : כי תאזה נפשך * כי במקום אם : (בא) כי ירחק ממך המקום * על אותן שאינן מארץ כנען הכתוב מדבר ואף על פי כן דייס כמשפט שערך : (כב) השמא והספור יחדו * אינו אומר שיאכלוהו בקערה אחת אלא כל אחד יאכל בפני עצמו דוגמא ויענו כל העם יחדו וגו' : (כו) השא ובאה אל המקום * הוא שאנו אומרים בתפלה במועדות והשיאנו ה' אלהינו את זרבת * מעידך וכו' : (כז) ודם זבחך * שלמך : והבשר תאכל * הכהן את הראוי לו וישראל את הראוי לו : (כח) פי יכריח וגו' * נסמכה פרשה זו כאן שהרי אם לא יכריח את הגוים לא ירחיב את גבולך : לרשת אותם מסיך * חיבת מפניך קאי אכי יכריח : (לא) אשר שני * אפי' אתה עובד הקב"ה באתה עבודה שהם עובדים את אלהיהם אתה מעשית : **יג** (א) לא תוסף עליו * הסמך נקודה בצרי : עליו * מן הבקר ומן האלן והאורים ובני יונה תקריבו את קרבנכם ולא תוסף עליו להקריב בניך ובנותיך : ולא תגרע ממנו * מן המינים שהכשרתי לך לקרבן : (ב) כי יקום בקרבך נביא * נסמכה כאן בשביל עבודת כוכבים שדבר בה בסמוך : (ג) ובא האות והמופת * וי' במקום או בלו' או המופת דוגמא מכה אביו ואמו ועוד הרבה תיבא אר"ע ח'ו שהקב"ה מעמיד ממה לעוברי רעונו אלא בנייא שמתחלתו היה נביא אחת ולכסוף

הקדוש ברוך הוא ובשעה שאמרו בעגל אלה אלהיך ישראל או לאלוהות הרבה ועשו כל העבודת כוכבים שבארץ כנען משל ישראל ועבודת כוכבים של ישראל אין לה בטול עולמית : ואברהם את שמים כמו שמצינו מוסבות שם : (ד) לא תעשון כן * לזכות להקדוש ברוך הוא בכל המקומות : (ה) כי אם אל המקום אשר יבחר : לא פי' המקום לפי שהשכינה שרחה בכמה מקומות כמו בגלגל סילה נוב ובעשון וביה עולמים וחייב הדם לשנות לתלמידו דרך קצרה : (ז) ואלתהם שם * כהנים ולויס : אחס ובתיכס * לא נאמר והלוי לפי שפרשה זו נאמרה לענין קודם שנחלקה הארץ שאין בישראל מוזהר על הלוי לפי שאין לו נחלה יותר מהלוי אבל למטה שנאמר בו והניו לכם מכל אויביכם מסביב ישתבס לבטח מזהיר על הלויס : (ח) לא תעשון ככל אשר אהנו עושים וגו' * הלה הכתוב איסור הבמות בבנין הבית לפי שעדיין לא נבנה הבית ולא מהו מאויביהם והיו סודדים במלחמה והיו יראים לבא כולם לעשות קרבנותיהם במקום אחד וכן כתיב בסמוך והינה לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר וגו' וכן אמר דוד ויהי כי יבצ המלך בביתו וה' הניח לו מכל אויביו מסביב ויאמר המלך אל נתן הבה אנכי יושב בבית ארויס וארון האלהים יושב בתוך הידיעה ועתה הינה ה' לי מסביב אין שטן ואין פגע רע ועתה הנינו אומר לבנות בית וגו' : איש כל הישר בעיניו * כמו שפי' רש"י ואין לפרש כל הישר בעיניו לומר שסיו עושין כל איש במה צראש נגו או בחצרו שהרי במדבר נאסרו הבמות דכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' : (ט) אל המנוחה * כשייח הקב"ה אתכם מכל אויביכם מסביב : ואל הנחלה * ששעברו את הירדן ותישרו את הארץ : (יג) השמר לך פן תעלה וגו' * מה שהחמיר הכתוב כל כך לאסור הבמות משבנה בית עולמים היינו שעל ידי הבמות גרמו להם לישראל שנמנעו לעלות לגבל ומזבחים ומקטרים בבמות ומשהתחילו לזכות ולקטר בבמות עוד הוסיפו למשול מעל לזכות ולקטר לעללים שבבית אל ושבדן : (יז) חזנח ואלתה בשר * פרש"י אין לך בהם היחר גזה כלומר הגזוז עובר בלא תגזוז אבל הגזה מותרת בהנאה כדאמרין התם שער של בכור שהניחו בחלון ומה מותר ועוד פרש"י אין לך צדן היתר חלב כאן משמע שהחלב אסור בהנאה מן התורה ובמעילה אמרינן חלב המוקדשין ובינת תרוין לא נהניו ולא מועלין ונדלל מועלין אלמא ליכא איסורא מדאורייתא אלא מדרבנן אלא י"ל אם היחה חולבת בשעה שהקדישה החלב אסור אף לדאורייתא אבל כשאינה חולבת בשעת הקדש אינו אסור אלא מדרבנן : השמא והספור יחדו יאכלו * בין שמה בין ספור ראשין לאכלו מה שאין כן קודם שפכל בו מום שהסמא האוכלו חייב ברת : (יז) רק הדם לא תאכלו * אף על פי שפי' פדיון אני מתיר לך הבשר שהיתה אסורה מחלה הדם אין אנו מתיר לך והוא הדין לחלב שאינו מותר אלא נקט ליה דם משום דלית ביה מילי אחריני שהדס נובח בבמה חיה ועוף בין שמהים בין שפרכים וחלב אינו נוגה אלא בבמה ספורה בלבד כפי כל הבשר :

(* אולי י"ל הפסחים ושנין רד"ק (שמואל ב' ה' פסוק ו')

(ו) וכל בהמה מפרסת פרסה: א"פ שמתאן בשמן הואיל ואיך בקי בשמותיהן נותן לך סימן זמן להגדיל הספורות מן המומאות: מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות מעלה גרה: שלש סמיני הם אין לה פרסה כגון כלב וחחול אכורה ואם היא שסועה ואינה מעלת גרה כגון חזיר אכורה ואפילו יש לה פרסה כיוון שאינה שסועה כגון סוס וחמור אכורה ואם היא מעלת גרה ואין לה פרסה כגון גמל ארנבת וטפן אכורה: (ח) ולא גרה: חסר הוא והוא כמו ולא יגר גרה או כמו ולא לו גרה: ובגבלתה לא תגעו: כדי לאכול מהם כמו בכל קודש לא תגעו דמפקין מיניה אזורה לאכול וכפל מלה הוא ונראה הדברים דלי ט"ד עם הגניעה מזהר למה הוזהר על האכילה: (י) עמא הוא לכם: מאוס ונתעב לשון ככה יאכלו בני ישראל את לחמם עמא ואין לפרש עומאה ממש שהרי אין עומאה בדגים: (יא) כל צפור פהורה: כל מקום שנאמר צפור בטהור הכתוב מדבר אמר רבי יצחק עוף פהור נקרא עוף ונקרא צפור והטמא אינו נקרא אלא עוף בלבד: (יב) וזה אשר לא תאכלו: פרש"י לאסור את השחופה בת"כ מפני שהיא קצרה: (יג) ראה דיה חיה דאה: ארבעתן אחד הן כיצד הואיל וכחב כאן למינה גבי דיה כמו שכתב בפ' שמיני גבי חיה ש"מ חיה ודיה אחת הן דלי ס"ד חרי יניהו מיכדי משנה חורה קאחי לאוספי א"כ ה"ל למכתב הכא למינה גבי חיה ורחה ודאה אחת הן דמשנה חורה לאוספי קא אחי ואי לאו דדאה היא חדא מהני תלת הוה מני לה הכא ודאה ודיה אחת הן דאמרינן למה נקרא שמה ראה שרואה ביותר עומדת כאן ורואה בא"י את הגבלות ואינה כמו כן רואה ביותר כדכתיב ולא שפצו עין חיה אלמא ארבעתן חדא יניהו וד' שמות יש להם וסימן דלא ליעטי בין דאה לראה רר בצרו בפי' ראה ראה ברי"ש: (טז) ואת בת היענה: הוא הדין ליענה עתה אלא דנקט ליה קרא בת לפי שאינה ראויה לאכילה אלא כשהיא קטנה אבל כשהיא גדולה אין צורה ראוי לאכילה: (כ) כל עוף פהור תאכלו: לפי ששנו להביא חובים פהורים שלא הזכיר כאן: (כא) לא תאכלו כל נבלה: אפילו נבלת בהמה חיה ועוף פהור ודגים עמאים ואהדריה קרא שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק לומר לא הזכיר אכילת נבלה רק נבלת בהמה חיה ועופות פהורים: כל נבלה: שום נבלה דוגמא לא האכל כל תועבה לא תעשה כל מלאכה: או מכור לנכרי: הלמ"ד בשבא: לא תשגל גדי: כתבו כאן ע"י שהוא כשר: (כב) עשר העשר: נסמכה פרשה זו כאן לפי שאסור למעלה אכילת המומאה בא אחריו לאסור לאכול בצער וצדקן וחירוש ויזהר הקדוש רק צמקום הבצח: עשר העשר: לרבות סחורה (החומא): ד"א עשר העשר יכול כל דבה שגדלו מן הארץ כגון ססים וקוזה יהיו חייבין במעשה ת"ל עשר העשר ואכלת יכול אפילו דבש וחלב יהיו חייבין במעשה ת"ל היואלה השדה שנה שמה היואלה השדה למעט ענין שאינו נקוב שאינו יונק מן השדה כבר נאמרה פרשה זו שלש פעמים וכל פעם משניית לדבר שנתחדש בה נשנית כמו פרש"י ועכשיו נשנית לענין חלול מעשר

ולצטוף נביא שקר כגון חגייה בן עזר דבר הכתוב והכי קאמר קרא אם יקום בקרבך נביא אמת ובעוד שהוא נביא אמת ונתן לך אות או נופת על דברים שאמר לו הקב"ה ובה האות והנופת שאמר ואחר כך געשה נביא שקר ואומר לך עבוד עבודת כוכבים ויכול אמת לסמוך עליו בהרבה אותות שראות על ידו לכך נאמר לא תשמע אל דברי הנביא שהוא וא"ת מאחר שסופו לקלקל למה נתן הקב"ה את רוחו עליו להיותו נביא אמת פן יטעה את בניו תשובה לדבר כי מנסה ה' אלהיכם אתכם וגו' וכ"ש אם יעשה האות ע"י מכשפות או ע"י אחיזה עינים או ע"י גנבה כגון ששמע דברי נביא אמת והלך הוא ואמר כן בשם עבודה כוכבים לא תשמע לו אלא אחרי ה' אלהיכם תלכו: (ד) לא תשמע אל דברי הנביא שהוא: ואין הדין נותן להיות האות שלו גדול מן הטווי שלי שהרי מעכשיו אני מזהירכם ומטיה אתכם על זאת: כי מנסה: כבר פי' כי אין נסיון בשביל הקב"ה כי הכל גלוי לפניו: הישפס: הו"ד נקודה בחירק: (ו) כי דבר סרה: דברים כדי להסיר אתכם מיראתו אזהרה למדיח מנין תלמוד לומר לא ישמע על פיך: (ז) אחיך בן אמך: הוא הדין לכן איך אלא דבר הכתוב בזהוה לפי שהוא אהבו ורגיל אלנו יותר מאחיו בן אביו לפי שאינו חולק עמו בנחלה: (ט) לא תאבה לו: פרש"י לא תהי תאב לו לא תאהבו לפי שנאמר ואתה נרעך כמוך את זה לא תאהב ואל תשמע אליו בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שנאמר עווב תעווב עמו לזה לא תעווב עמו פרש"י נקט ליה לשון הברייהא וההרנוס משבך תשבוק מה די בלבך עלויה וחספר עמיה פי' בשונה דעלמא אתה חייב לעווב שנאחו אבל לזה המסית לא תעווב שנאחו ולא תאבה לו: (יא) בצבאים ומת: עד שימות מלמד שאם לא מת צבאים ימות בשניה אזהרה להדיוט המסית מ"ן ת"ל וכל העם ישמעו וייראו ולא יוסיפו לעשות וגו': (יח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרס: שלא תהא גראה מזכיון להנאחך לשלול סלל ולבוז בו: ורחמך: החי"ה בכתח ומה"ס בשב"א: והרצן: מלאתה סחרון בעיר אחרת:

יד (א) בניס אמת: נסמכה פרשה זו לכאן להזכיר שלא יתגודדו לפי שמא יש במתי עיר הגדחת אב או בן או אח או שום קרוב: בניס אמת לה' אלהיכם: לפיכך לא תתגודדו על מה שיאירע לכם אפי' איך מבין מדוע אירע לך כך אלא סמוך עליו כי כל מעשיו של הקב"ה לטובה כמו הקטנים שאינם מצביים מעשה אביהם אלא סומכים הם עליו: ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת: אם מת אביכם לא תתגודדו ולא תעשו קרחה ואל תלעטרו יותר מדאי כי אינכם יתומים כדך שהרי יש לכם אב גדול חי וקיים הוא הקב"ה ועוד כי עם קדוש אתה ואיך רשאי לנוול עמך: (ג) לא תאכל כל תועבה: סמכו כאן לפי שכתוב למעלה כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ותהיו מובדלים מן הכנענים האוכלים עומאות ותועבות רק האכל סהרות: (ה) איל: יר"ף בלע"ו: צבי: צב"ל שולב"י: יחמור: ציבר"א כדאמרינן בצבורות הני ציבי דיתמורא: אקו: אשכנ"ק: דישון: שג"ל: תאו: שול"י"א תאו הוא מוא זמר לא איתפרש:

שני * אולי 2/3 עמאים

שני כדכתיב ונחת בכסף : (בג) למען תלמד ליראה .
 שהי רגיל כמו ענלה מלומדה פרא למוד מדבר
 שכשעלה לרגל לאכול מעשר שני שלך והראה כהנים
 בעבודתם ולוים בשירים וישראל במעמדם וסנהדרין
 יושבין ודין דינין ישרים ומורים הוראות שמש הוראה
 יונאס לכל ישראל ח"ל ליראה את ה' אלהיך :
 (כה) ולרת הכסף בידך . הדלי' בשבט : (כו) והלוי
 אשר בשעריך . ולא לחזור אחר לוי אחר : לא תעבדו .
 כבר הזהיר עליו בעשה ולאו וחזר כאן באזהרתו לומר
 לך לא תהא סבור לנאח בו ידי חובב במעשר לבדו אם
 אינו מספיק לו : (כה) תוציא את כל מעשר וגו' .
 בשלש שנים תוציא כל המעשרות כיצד בשנה ראשונה של
 שמיטה מעשר ראשון ללוי מעשר שני לאכול לבעל הבית
 בירושלים וכן בשנה שניה ובשנה שלישית מעשר ראשון
 ללוי ומעשר עני לחלק לעניים כדנפקא לן משנה שלישית
 שנת המעשר שנה שאין בה אלא אחד משני מעשרות וזהו
 מעשר ראשון אבל מכל מקום נריך ליתן מעשר עני
 במקום מעשר שני הרי מסוף ג' שנים תוציא כל
 המעשרות שיש לך להוציא מעשר ראשון מעשר שני מעשר
 עני : והנחת בשעריך . במעשר שני אמרתי לך לעלותו
 לירושלם אבל במעשר עני והנחתו בשעריך :

פח (א) מקץ שבע שנים מסוף אין דין השמיטה נוהגת
 אלא בשנה אחרונה של שבע שנים . נסמכה
 פרשה זו כאן לפי שאמר למעלה מעשר עני יתן ליתום
 ולא למנה צל ולמד על השמיטה כך : (ב) וזה דבר
 השמיטה . אסילו דבר השמיטה משמעת את אדם חייב
 לחברו שבעה השביעית משמעת : שמוע כל בעל משה
 ידו . מלה היא משמעת ולא גזל ופקדון : לא יגוש .
 המשא את רעהו את אחיו כי קרא הלוה שמיטה לשדותיו
 לשם שמים ואין לו צמה ופירע ואינו זורע ואינו קוצר
 אבל בשמיטה שנים אדם זורע וקוצר ואם המליה דוחקו
 אומר לו החרף לי עד שאמכור את תבואתי : כי קרא
 שמיטה . כי פגע זמן השמיטה לשון מקרא קדש : (ג) את
 הנכרי . שזרע וקוצר ובזר שיכול למכור ולשלם אהו
 תגוש : את אחיך תשמע ידיך . ולא המוכר שטרותיו
 לב"ד מכאן אמרו הלל הזקן ההקין פרוסבול מפני
 הקין העולם שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה
 ועברו על מה שכחז בתורה וזהו גופו של פרוסבול
 מוכרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שנמקום פלוני כל
 חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארנה והדיינין והעדים
 ירחמי'ן למטה ושוב אין שמיטה משמעת הולאתו שהרי
 כאלו גבוי ב"ד חובו של זה ולא קרינין ביה לא יגוש :
 (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון . אם תשמרו שמיטין
 ויובלין כי העניים ימארו את עמקוואת בנותיהן חורין
 בשמיטה ואם יש עליו חוב משמיטין אותו ויובל חורין
 נחלותיו וממכרו ונמאל שלא יהיה בך אביון : כי בדרך
 יברכך . אלא בדרך יברכך וללוה ולמלוה קאי הלוה כמו
 שפי' והמלוה אף על פי שהוא משמט הלוואותיו ולא יהיה
 בך אביון כי בדרך יברכך ולא תפסיד בך כלום ואם
 תאמר א"כ ישוב לי הלוואותי שהשביעית משמעתן לך
 נאמר והעבטת גוים רבים שתוכל לפרע מהם וא"כ אינם
 מוכרים בידי לגוש לך נאמר ומשלל בגוים רבים ובך

לא ימשולו : (ו) בדרך כאשר דבר לך . והינין דבר
 ברוך יהיה מכל העמים : (ז) ולא תחסך . ולא תסגור
 כמו קפנה פיה : (ח) והעבט העביטנו . קח את עבדו
 להלוות לו עליו : (ט) קרבה שנת השבע . שזויתך שדך
 לא תזרע וכרמך (ש) תזמור ולפיכך ורעה עיניך וגו' :
 (י) ולא ירע לבדך בחתך לו . אל יעלה על לבך שיהיה
 בך חסר כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו' : (יא) כילא
 יחדל אביון . ולמעלה שכתב בו אפס כי לא יהיה בך
 אביון על הנאי הוא אומר כי לא יהיה בך אביון רק
 אם שמוע תשמע ובאן שהוא אומר כי לא יחדל מכאן
 לשון שמה הוא בפי' זו יש ארבע כי משמטין ב'ד לשונות
 כי יהיה בך אביון לשון אס . כי פחות תפתח לשון אלא .
 כי בגלל הדבר הזה לשון דהא : כי לא יחדל אביון . לשון
 שמה הוא . שמה לא תכשירו מעשיכם בכל הארץ :
 לאחיך . הקרוב קדם : לענייך . ממשפחתך : לאביויך
 בארץך . שבעיך קודמין : (יב) כי ימכר . נסמכה
 פרשה זו כאן לפי שהענין למעלה ולמטה מדבר בעני :
 ועבדך . ולא לירוש' . השלחנו חפשי מעמך . חלה ויתרפא
 יכול יחזיר לו סכר בעלותו ח"ל ובשביעית יאל חפשי
 חנם : (יד) מלאיך מנרגך ומיקבך . לחם יין ובשר
 שהרי במכרוהו ב"ד הכהוב מדבר ואין לו כלום כי ב"ד
 שלמו דמי מכירתו בנגנחו ובמה יתפרנס אם לא תעניק
 לו : (יז) ונחת באונו ובדלת . הדלת של עץ ומה לנקוב
 כנגדו יותר מכנגד האבן : (יח) לא יקשה בעיניך בשלחך
 אותו חפשי . ובהעניקה מעמך : כי משנה סכר שכיר
 עבדך . שהרי דין זמן שכיר שלש שנים כדכתיב כשלא
 שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב זה עבד שש שנים
 ד"א סרסרו כי משנה שש שנים עבדך כלו' שני פעמים
 שלש שנים הן שש שנים דהא בנרעט מישהי קרא
 והשעבוד אחרון לאו שש שנים דוקא אלא פעמים פחות
 ופעמים יותר : ובדרך ה' אלהיך . בכל מקום שאומר
 להם הקב"ה לישראל שיוחרו משלהם לשום מלה בו
 מבטיח להם שלא יהיו חסרים בך כי יברכס במעשה
 ידיהם : (יט) כל הבכור . סמכו כאן ע"י שדבר למעלה
 בדין עבד עברי וכאן לא תעבד בבכור שורך ופרשה זו
 של בכור נשנית כאן לחדש בה דין בכור בעל מוס :
 אשר יולד . פרס ליוצא דופן : הזכר תקדיש . נהוג
 בו דין קדושה כיצד לא תעבד בו ולא תגזו אותו שהרי
 אינו שלך אלא לאכלו לפני ה' לאחר זריקת דמו והקשרת
 אימוריו ואינו שיעון נכסים ולא סמיכה ולא תזופה חי
 ושרוש : (כא) כל מוס רע . להביא נולד בעל מוס ממעי
 אמו : לא תזבחו . לפי שנאמר להלן לי הוא שומע אני
 בין חס בין צעל מוס לכל נאמר לא תזבחו :
 (כב) בשעריך תחללו . לכתב הוא אומר : השמא
 והעבור . כבר פירשתי למעלה בפרשה זו :

פח (א) שמור . המהן את חדש האביב חדש ניסן
 נקרא חדש האביב על שם שהתבואות שנקראו
 אביב מתבטלות בו והם שעורים כדכתיב כי השעורה
 אביב . ועשית פסח . אהדריה קרא בשביל לא מוכל
 לזכות את הפסח : ממזרים לילה . חיבת לילה קאי
 אועשית פסח : (ג) לא תחלל עליו חמץ . עמו כמו ראשו
 על כרעיו ועל קרבנו לא תשחט על חמץ דם זבחי :

שבעת ימים תאכל עליו וגו' בגללו כמו כי עליך הורגנו כל היום כי עליך נשאנו חרפה פי' תאכל מצות בגלל הקרבן הנא לזכרון יי"מ : לחם עוני . דרכו של עני כשנותנים לו מעט קמח אין לו כלי להחס בו המים ללבוש ולא פנאי להחמיץ אלא בוללו במעט מים זוננין וזורקו בחמור או בכירה : כי בחסון יראה מא"מ . הרי אומר לך שהיה יכול הקב"ה להעמידו במזמרה עד שתחמיץ בזה שלם ויכינו להם ז'דה הא אינו אלא כדי שיהא זכר לדבר שבעת ימים תאכל מצות וגו' : למען תזכור את יום נאחך וגו' לכך אנו אומרים פרשה ז'נית שחרית וערבית לפי שיש לנו להזכיר יציאת מצרים ימים ולילות כדחתן בשלהי פ"ק דברכות אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו' : (ד) ולא ילין מן הבשר . שאם ילין לא יהא נראה זמן קבע אכילתו כאן פרש"י לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים . חז"ק הרי כתיב בפי' בהעלותך לא תשאירו ממנו עד בקר ובפי' כי תשא ולא ילין לבקר זבח חג הפסח : (ה) לא תוכל לזכות את הפסח . הוא הדין לשאר קרבנות אלא משום דכתיב בכל מושבותיכם תאכלו מצות סד"א חף פסח בן תלמוד לומר לא תוכל לזכות את הפסח . ד"א חף על פי שכבר הזהיר בכיוצא בזה אהדריה קרא שלא תאמר הואיל והוא נאכל לזרים שהיעשהו בכל מקום קמ"ל : (ו) עס תזבח את הפסח . לפי שהזכיר הזכור הנאכל במקדש הזכיר אחריו הפסח הנאכל גם במקדש ולפי שהזכיר הפסח הזכיר אחריו החג השני ואחריו גם השלישי אבל יום תרועה ויום העשור לא הזכיר לפי שאין הצור מתקבצים בזה : במקדש : בערב . שומע אני כמשמעותו מ"ל מועד אחרך משש שעות ולמעלה וכן הוא אומר ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' ואף על פי שאין ראייה לדבר לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה זכר לדבר כי פנה היום כי יעשו לליל ערב : (ז) ובשלת . לשון הכנת אוכל והזמנה כמו הבשילו אשכולותיה ענבים לא תבשל גדי בחלב אמו : (ח) ששת ימים תאכל מצות . אהדריה קרא לפי שהוצא יום שביעי מכלל האחרים ד"א ששת ימים תאכל מצות אינו אומר להוציא את יום השביעי מכלל האחרים אלא לעיל קאי וה"ק ופניה בבקר והלכת לאהליך וכל הששה ימים הנשארים משם ואילך תאכל מצות : וזויל השביעי . ליום ראשון קאי : עזרת . עזר עזמן בן מן הדברים שעתה עזמן בשאר הימים שעברו : (ט) שבעה שבועות . אהדריה קרא בשביל מהחל חמשה בקמה החל לספור ומשום במקום אשר יבחר : (י) ועשית חג שבועות . כבר פי' בפ' אמור מפני מה לא פירש הכתוב זמנו של חג זה מה שלא עשה בן בשאר מועדים : (יא) וזכרת כי עבד היית במצרים . בשאר היום יש מצות שיש להזכיר שבנין יצאו ישראל ממצרים כגון מצות פסח סוכה חג האסיף שופר בר"ה חגיגת ציוס הכפורים אבל עזרת אין בו שום רמז לפיכך כתוב בו וזכרת : כי עבד היית במצרים אל תאמר חף אהבטל מן הקציר אלא זכור שלא היה בידך כלום בשתגך הקב"ה ולא היה לך פנאי לזכות ולשמוח לפיכך זמרתה ועשית : (יב) חג הסוכות . אהדריה קרא

בשביל במקום אשר יבחר : באספק מנרק . שששדה לבית : ומיקרב . שנגת לאור : (יד) ושמתה בחג . הזכיר למעלה בשבועות שמתה לפי שהוא זמן קציר וזמן שמתה כדכתיב שמתו לפניך כשמתה בקציר וכ"כ עכשו בסוכות שאספו הכל מן השדה אבל בפסח לא הזכיר שמתה לפי שעקרו של חג להזכרת הנס של יציאת מצרים הוא ועדיין אין עקר שמתה לקנות תבואה ועוד שנינו בד' פרקים העולם נדון בפסח על התבואה ושמה יבא ברד או ארבה חסיל שדפון ירקון וילקה אותן : (טו) שבעת ימים תחוג . לפי שהיית מרוד בפסח בקציר שעורים ובשבועות בקציר חטים לא הסתחתך אלא יום אחד אבל בחג הסוכות שהכל צפונים ואין לך עיבוד של כלום צריך אהה לחוג שבעת ימים . ד"א ע"י שיש לך בו הרבה להוציא חספת הכל צבית וגם הפרשת מעשר שני ז' ימים תחוג מה שאין בן בפסח ועזרת . ד"א לפי שכל יום ויום נגל בפני עמו ע"י שהוא חלוק בקרבנותיו ז' ימים תחוג מה שאין בן בפסח אבל שמיני עזרת אין צריך להזכיר בפירוט משתתה כשיעלה לרגל לשם חג הסוכות הרי שמיני בכלל שהרי כשאלו יוצאין זה נכנס ומעט זה לא הזכירו הכתוב חף בפ' משפטים ובפי' תשא אבל בפ' אמור ובפי' פנחס דמשתעין בקרבנות הזכירן בפירוט הואיל והקרבנות חלוקים : והיית אך שמת . פרש"י ולפי תלמודו למדנו מכאן לרבות לילי יום טוב האחרון לשמתה כלומר מוהיית חף שמת לכלו עם שבעת הימים שלפניו דאך דהכל לחלק אהה לרבות ליל יום טוב האחרון שיש שמתה לפניו כדאיהא פי' לולב וערבה ולפי פסוק והיית אך שמת שכל פירותיך כנוסות לבית ולאור מה שאין בן בפסח ובשבועות ולכך כתיב בפסח ופנית בבקר וגו' ואע"פ שמתך זמן שלו ז' ימים : (טז) שלש פעמים בשנה . שלא תאמר בחג השבועות ובחג הסוכות שכתוב בהן ושמתה אהה ובגן ובהך וגו' חייב אדם להעלות בנז עמו לרגל אבל בחג המצות שאין שמתה כתיב בו אין האב חייב בו לכך נאמר שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך . ד"א שלש פעמים אהדריה קרא בשביל ולא יראה את פני ה' ריקס שהרי למעלה לא נאמר לא יראה אלא בחג המצות : כל זכורך . כל שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו מי שמלאכתן צויה ומאוסה וריחם רע ואינן יכולין לעלות עם שבדיהם שכן פסוקים כמו שדרשו רבותינו בפרק קמא דתנינה : בחג המצות ובחג השבועות . מקום חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה חף חג שבועות בן : ובחג הסוכות . בא ללמדנו שהוא אחרון או שהוא נורס לענין כל תאמר :

שלימא סדרא דפרשת ראה

פרשת שופטים

(יח) שופטים ושופטים תהן לך בכל שערך פרשה זו נסמכה כאן לומר לך אעפ"י שאתה חייב ללכת שלש פעמים בשנה למקום סנהדים ושם תשאל מהם משפטים וחוקים כל זה לא יספיק לך

עד שיהא לך שופטים ושוטרים בכל עטריך : (יט) לא
המה משפט ולא תקח שוחד . למעלה בפרשת משפטים
הזכיר על האביון וכאן בכתב : ולא תקח שוחד . אף
בלא הטיית משפט שהרי כבר הזכיר לא תטה משפט :
ויסלף . לשון עוות כמו וסלף בוגדים ישרם : דברי
זדיקים . הם בעלי הדין דוגמא והזדיקו את הזדיק :
(כ) זדק זדק תרדוף . עם בעלי הדין מדבר : (כא) לא
תטע לך אשרה . נסמכה לכאן לומר כי הדין נותן
שיתחיל השופט לדקדק תחלה על עבדות כוכבים
המפורסמת ויאלץ פרש"י אזכרה לנוטע אילן וכו' כלומר
מלא תטע נפקא לן נוטע אילן ומכל עץ נפקא לן בונה בית
כלומר מכל עץ אפי' תלוש ולבסוף חזרו : אלא מובח .
שהרי דרכם לעשות לך אלא מובח של עבדות כוכבים . כמו
שפורש גבי ג'עון ועוד שלא יהא נראה בנזאם להקריב
למזבח כללו הם נזאים לעבוד האשמה כדכתיב ואשריהם
על עץ רעון :

יז (א) לא חונכה . לאחר שהזכיר איסור מזבח ואשרה
הזכיר איסור זבח : (ב) כי ימצא . אחר
שהזכיר אזכרת אשמה ואיסור זבח שב לזכור היחיד על
עבדות כוכבים : (ה) אל עטריך . לפי הפשט הוא
מקום המשפט כדי שלא יהא התוצע פורח ומחזר אחר
התוצע אלא יבט ויפסח אותו מחי' יעבור שם שהרי אינו
יכול להשטע מלעבור על ידי דרך השער וכן מלינו ובעו
עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אחר דבר בעו :
וסקלתם באבנים . הוא או היא דוגמא בלא ישרפו אותו
ואתהן : (ו) יומת המת-העתיד להיות מת דוגמא שמינו
על יעקב ויוסף ומשה הנה אנכי מת : על פי עד אחד .
ואם תאמר מאי אשמעינן הא קים לן דאפילו לגבי מומן
אין עד אחד מהימן כ"ש גבי נפשות אלא יל' דעובד דין
נפשות חמור [לעדים] וסד"א דעד אחד מהימן קמ"ל : על פי
שנים עדים וגו' . לפי שהאמר למעלה והוגד לך ושמעת
כתב לך כאן אף על פי כן לא יומת רק על פי שנים או
שלושה עדים : (ח) כי יפלא ממך דבר יתכסה מתיבות שיש
להם שני פנים בפירושם שהרי מלינו כי יפליא נדר כי יפליא
לנדר ששחרוגם לשון פירוש דוגמא דשן לדשנו מחללות
ואחללה לזכיר ריקס וכן הרבה : ממך דבר . עם הדיין
מדבר אפילו אם נעלם ממך הדין שבא לפיך להמית המת
ע"י העדות של הכהנים או השלשה לכך סמכו כאן : בין
דס לדס בין נגע לנגע . תרגום ירושלמי בין דס לדס
בין דס קטולין לרס בחולים ובין מכתש סניד למכתש
נתקא קטול"א הם מאכלת : (ט) ובאת אל הכהנים .
השונה למיני ישראל שפקרין בדברי חכמים אם נתנה
החורה ככתבה ולא לעין אחר למה הוצרך לבלא
לירושלים : (יב) העומד לשבת . אין שירות אלא מעומד :

הגדה"ה זו מלאכה בגליון כי יפלא ממך דבר בין דס לדס וגו'
ודרשני שמיייר בין בנגעי ארס בין בנגעי בגדים ואמר'
תמסכת סנהדרין זקן ממרא עד שימרה בדבר שאינו כרת ושגגתו
שאלת וקאמריין על זה דבנגעים מאי משכחת לה שזדונו כרת
[וקשה] בשלמא בין דס לדס משכחת לה שטבר דס נדה טמא בין
נגע לנגע בנגעי אדם משכחת לה שטיהר כהן מזורע ועבד
צבודה שהוא כפרם וכן נגעי בקים אלא נגעי בגדים היכי משכחת
לא אילימא דטיהר בגד שיש בו נגע ונגע בו כהן ועבד עבודה אין
ט עומתה שהיא ככרת דליון עומתה ככרת אלא בעומתה שיואל

נגופו דומיא דכנס כמקדש וסדן בידו דליון עליו אלא תמקת
וי"ל דהדבר הלוי על מה דאמריין במהילתא במסכת נזיר
דבגד שיש בו נגע אסור בהנאה וכיון דאסור בהנאה אינו שום
פרועה וכן משכחת לה כגון דקדש ארס אשה בנגד שיש בו
נגע והלכה וקבלה קדושין מאחר ומתלוקת יש בין חכמים לזקן
ממרא שתכמים מעמאין את הבגד ואשר בהנאה ומקודשת לשה
והוי ככרת לראשון שהיא אשת [איש] לו או איפכא י"ב הגדה"ה :
(בי) שום השמים כשהזעיר השופט פי' המשפטים שהוא
חייב לשמור : אשר יבחר יו' . על פי גביא או על פי
אורים ותומים : לא תוכל . יכול אשה אצל איך רשאי :
לחת עליך איש נכרי בארץ . פן יסיקך לעבוד יראתו :
(טז) וס' אמר לכם לא תוספון ימנזה היתה ולא נכחיה -
(יז) וזהב לא יבנה לו . פרש"י אלא כדי ליתן לאספגיא
שלו לשון הזהב בלשון יוני : (יח) מלפני הכהנים .
פי' מלפני הכהנים יקחנה ועשתק ממנה : (כ) לבלתי
רום לבבו מחיו . היינו טעמא לכסף וזהב לא יבנה לו :
ולבלתי סור מן המזהב . היינו טעמא לזהב עמו וקרא
בו : למען יאריך ימים . לפי שהרבות מקבצת את
בעליה נריך הוא לדבר שיאריך ימים ומשעם זה אומרין
יחי המלך בשעה שזעמדין מלך :

יח (א) לא יהיה לכהנים חלק . אחר שהזכיר משפטי
המלך שהוא שופט הזכיר גם משפט הכהנים
שהם מורי התורה : לא יהיה לכהנים הלויים וגו' .
שאם יהיה להם לא יוכלו לעבדה ולשמרה לפי שהם
זקוקים להיות קבועים תמיד אצל המקדש :
(ב) ונתלה לא יהיה לו בקרב אחיו . בספרי דרשו
ונתלה לא יהיה לו זו נתלה שאר פי' אותם שלא היו ללוי
אחים אלא מלד אביו כגון יוסף דן ונפתלי גד ואשר
ובנימין : בקרב אחיו . זו נתלה חמשה אותן שהיו
אחיו מלד אביו ומלד אמו כגון ראובן שמעון יהודה
יששכר זבולון וזרובי חרי בני מיעוטי דלוי לא כתיב אלא
חד מיעוטא מוקמינן ליה בנתלת שאר אחיו שהיו אחיו
מלד אביו ולא מלד אמו אבל בנתלת אחיו מלד אביו ומלד
אמו אימא דינחיל עמהם קמ"ל חרי מיעוטי פי' אחר
נתלת שאר הוא שאר שבעים שלא הנחילום משה ויהושע
נתלת חמשה הם חמשה שבעים שהנחילום משה ויהושע
שהרי כך היה המעשה משה הנחיל לראובני ולגדי ולחזי
שבע המנשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחזי שבע
המנשה : (ג) וזה יהיה משפט הכהנים . אחר שכבר
שאלו להם נתלה כתב שיקחו מן הזבח הזרוע בשכר
השחיטה והלחמים בשכר הברכה והקריבה בשכר
הבדיקה : (ד) ראשית דנקי' פרש"י בינוניה אחד מחמשים
וקרא כתיב אחד אהזו מן החמשים תרומה ראשונה ונקראת
תרומה גדולה על שם שהיא גדולה במדה על מדות של
מעשר ראשון ושל תרומת מעשר כיצד לאחר שהורמה
היא שהיא אחד מן החמשים נריך ללכות את הארבעים
וחשע חלקים השארים ולעשות מהם חמשים חלקים
כדי ליטול מהם חמשה חלקים למעשר ראשון : וראשית
גז זאבך . אינו נוהג אלא בארץ כדכתיב אלעאי בפרק
ראשית הגז : זאבך . כרע לטרפה : חתן לו-שיהא בו
כדי מתנה מכאן אמרו נותן לו ביהודה משקל ה' סלעים
שהם עשר בגליל : (ו) וכי יבא הלוי . הזכיר הלויים
אחר הכהנים כי גם הם יורו את החורה כמו שפורש

דברני הימים זה לפי הפסח דברים ככתבן : (ח) חלק
 כחלק יאכלו . ומה שכתב דברי עלי ספתי נא אל אחת
 הכהונות לאכול לחם דמשמע שלא היו לוקחין חלק
 היינו על ידי שחלה הכהונות החלוקה בשירות דכתיב
 ושרת את אחיו בשם יי' מי שטובד חולק וזרעו של עלי
 לא הגיעו לכלל שנים להיות ראויין לעבודה הם שלשים
 שנה כדכתיב דברי עלי כל מרבית ביתך ימותו אנשים
 פירוש בחורים : לבד ממכריו . אם מכר ביתו שירש
 מאבותיו לא יאמרו לו לא תעול חלק שהרי יש לך .
 ד"א לבד ממכריו על האבות לשון הכירה כמו איש מאת
 מכרו סי' אם יש לו מכירים וקרובים מאבותיו שיתנו לו
 קרננס להקריבם הרשות בידו להקריב אף על פי שאינו
 מאותה משמרה : (ט) כי אחת נא אל הארץ . אחר
 שכתב הכהנים והמלך שאתה חייב לשמוע להם כתב לך
 אותם שאתה מזהר משמוע להם : (ו) לא ימאץ בך
 מעביר וגו' . אזהרה שמענו עוגש מניין תלמוד לומר
 אשר יתן מזרעו וגו' : קוסם קסמים . פרש"י האוחז
 את מקלו ואומר אם אלק אם לא אלק וי"מ מודד מקלו
 באצבעו או בידו פעם אחת אומר אלק ופעם אחת אומר
 לא אלק ואם בסוף המקל יארע לא אלק אינו הולך וזהו
 אוחז במקלו : (יא) ושאל אוב וידעוני וגו' . תנו
 רבין בעל אוב זה המדבר מבין הפרקים ומבין אילני ידיו
 פרש"י מעלה את המת ויושב לו בחד מבין פרקי
 העצמות של המכשף כגון על פרקי אצבעותיו או פרקי
 ברכיו ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכרו ואחד המעלה
 בגולגולת בזכרו פרש"י מעלה את המת על זכרותו
 בגולגולת המוסלת מן המת לארץ ועונה מה ששאלין אותו
 ע"י מכשפות הכי מיתנייא והכי פרש"י צפרק ארבע
 מיתות : (יב) ובגלל התועבות האלה מורים אותם
 מפניך . נמאץ שאיך מילין את דורשיהם ולא יועילו
 ביום עברה לפי' תמים תהיה ולא לחזר אחר מעוננים
 וקוסמים : (יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך . לשון
 שלמות אל תאמר אהיה ירא יראה אהר' עמו כמו שמצינו
 בגרי אריות שכתוב עליהם אח ה' היו יראים ואת
 אלהיהם היו עובדים ונמאץ עמו חסר ביראה אלא
 תהיה ככלי מלא חס ושלם מענין אחד כלומר שלם תהיה
 עמו בכל מעשיך ובכל מחשבותיך ועל זה אמר שלמה
 בחכמתו בכל דרכיך דעהו וגו' : (יד) כי הגוים
 האלה . אלה הגוים אשר אהה יורש על כרחם זריכה
 הם להיות שומעים אל מעוננים ואל קוסמים לפי שאין
 הקב"ה מדבר עמהם ואינו משרה שכינתו עליהם :
 ואהה לא קן אינך זריך כמותם לשמוע אל מעוננים ואל
 קוסמים שהרי נביא מקרבך כמוני יקים לך אחרי שהזכיר
 לך דברי השופט והכהן הזכיר דברי הנביא :
 (טו) מאחריך כמוני . זה יהושע : אלו השמעון .
 כדכתיב וישמעו אלו בני ישראל : (טז) לא אוסיף .
 הסמך דברי : (כב) ולא יהיה הדבר ולא יבא וגו' .
 וכגון שאין שם תשובה ומעשים טובים שינחם הקב"ה
 ועכב הפורענות כגון חוקיה וניגוה וכיוצא בהם : ד"א
 ולא יהיה הדבר ולא יבא וגו' אלמא משמע שלא יבא
 לעולם ובפרשת ראה כתוב ובלא האות והמופת וי"ל
 דהיה דפרשת ראה דמשמע שבא מיירי בכביא שקר

שמתחלתו היה אמת כמו שפי' לסלן והכא מיירי בכביא
 שקר מחלתו :
יז (א) כי יכרית . אחר שהשלים לפרש דברי
 המעוננים ומהכרתה הכנענים ומטומאת דם נקי : (ב) שלש
 ערים וגו' . כבר נזכרו על כך ולא שנאו אלא בשביל
 חבין לך הדרך : (ג) חבין לך הדרך . שיהיה הדרך
 גדול . וכבוש ומכוון שלא יעשה מליך אל המקלט רבי
 אבין בשם רבי יעקב אומר על כל מיזל ומיזל היה עומד
 צורן ועל כל צורן וצורן נלם והיתה ידו של גלם
 עקומה והיתה מראה להיכן עיר המקלט והינו על כן
 יורה השמים בדרך : ושלשת את גבול ארצך . כיצד
 ארץ ישראל היתה ארבע מאות פרסה מדרום לחברון
 מאה פרסה ומחברון לשפס מאה פרסה ומשפס לקדש
 מאה פרסה ומקדש ללפון מאה פרסה נמאץ ערי מקלט
 שבשני הקצוות ללפון ולדרום רחוקות הם מן האמצעיות
 הרבה והיו תלמודא מאי שני מהאי גימי דמירחקי
 ובאמצעי דמקרי ומשני דבשכס נמי שכיחי רוצחים
 דכתיב חבר כהנים דרך ירצחו שכמה : כל רוצח . בין
 מזיד בין שוגג כמו שפי' למעלה בפרשת מסעי : (ד) את
 רעהו . עם רעהו : בבלי דעת . פרש' למחכין להרוג
 את הבהמה והרג את האדם : (ה) הוא יבוס אל אחת
 הערים האל ומי . עביר להו חיותא אין עושין להם
 כרכין גדולים שלא תהא רגלו של גואל הדם מצויה שם
 ולא כפרים קטנים שלא יקחנו בחזקה אלא עיירות
 בינוניות ואם תלמיד חכם הוא מגלין רבו עמו ואם רב
 הוא מגלין ישיבתו עמו דתורה חיותיה היא : (ו) והגדו
 נפש . חסר והרי הוא כאילו כתיב והכחו מכת נפש
 ולו אין משפט מות . ללמד על הרוצח צמוד אפי' אינו
 נהרג ע"י שופטים יש לו משפט מות ביד גואל הדם :
 (יג) ופוז לך . לא ירבו בך שופכי דמים : (יד) לא
 חסיג . נסמכה כאן שהרי ע"י השנת גבול באים לידי
 ריב ומכות ורציחה ולכך כתיב אחריו נפש כנפש עין בעין
 והטוען שחברו חסיג גבולו עליו להביא עדים לכך כתיב
 לא יקום עד אחד באיש לרוצח ולמסיג גבול ולכל דבר :
 אשר גבלו ראשונים . מחלקי הארץ : (טו) לא יקום עד
 אחד באיש אין לי אלא לדיני נפשות לדיני ממונות מנין
 ת"ל לכל עון לקרנות מנין ת"ל בכל אשר יחסא ולכל
 עון לשום עון : (יש) ועשיחם לו כאשר זמם . שוגש
 שמענו אזהרה מניין תלמוד לומר אל תשח ידך עם רשע
 וגו' אי נמי לא הענה ברעך וגו' : (כא) ולא תחוס
 עינך . על מי שהוא חייב אין לך לחוס אצל בלאחך
 למלחמה יש לך לחוס ולהחול על מארם וצונם ונוסע כרס
 ורך הלצב ולכך נסמך כאן כי תאל למלחמה : עין בעין .
 למעלה בחובל בחברו וכאן בעדים זוממין :
ב (א) כי יי' אלהיך עמך . כליו עמך כגון הארץ
 וחזקתה : (ב) והיה כקרבנס אל המלחמה .
 כיון שמגיעים לספר מתנה עליהם כל התנאים הללו ואין
 ז"ל אם הקרבים למלחמה שהרי קרבים כתיב באבתריה
 שמע יהיאל אחם קרבים היום וגו' . ונגש הכהן אידך
 אל העם . תני חדא כהן מדבר וכהן משמיע ותני אידך
 שומר מדבר ושומר משמיע אמר אבי מונגש עד ודגרו
 כהן

עד החומה כלומר יער הסמוך לעיר המצור אותו הוכל
 לכרות אפילו הם עץ מאכל: רק עץ אשר תדע כי לא
 עץ מאכל הוא וגו' אפילו רמוק הוא מן העיר ולמה
 נאמר כן אם הרשות צידו לכרות עץ מאכל עץ שאינו
 מאכל לכ"ש אלא כהב לך רק עץ אשר תדע וגו' ללמדך
 שאין עושין מן הדיון ד"א אלא עץ השדה הרחוקין מן
 העיר שהאדם יכול לבא מפניך להמלט במצור כלומר עץ
 היער שבני אדם מן העיר עושים מהם בנינים סביבות
 לעיר כדי לבא מפניך להכנס ולהמלט בהם במצור אפי'
 הם עצי מאכל: רק עץ אשר תדע וגו' אפי' הוא
 סמוך לעיר: אותו תשמית וכרת. לרבות כל דבר
 אם סופנו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר כל עץ מאכל
 לומר לך שאין סרק קודם לאילן מאכל וכל אפי'
 מעולה בדמים תלמוד לומר רק ד"א כמשמעו ואותו
 לא תכרות ולמה כי האדם עץ השדה כי כח האדם הנה
 על העיר וחיוויו הם עץ השדה דוגמא כי נפש הוא חובל
 שפירותיו כי חיי נפש הוא חובל שעל ידי שהאכל ממנו
 חוכל לעמוד שם: לבא מפניך במצור. כדי להביא
 ולהכניס בני העיר מפניך במצור עד רדתה:

כא (א) כי ימצא חלל. אחר שהזכיר המלחמה עם
 האויבים סיכיר אדם נלחם עם אחר: כי
 ימצא חלל. ולא תמון בגל: נופל בשדה. ולא חלוי
 צאילין דאין דרך רוחא לשהות ולטמון ולהחלות מפני
 שרא לנפשו. ד"א נופל שזוכ דאין לומר שנפל כשראה
 שהרי מאלו נהרג: בשדה. ולא הף על פני המים דאין
 להבחין מאין הוא בא: (ב) ומדדו. אפילו נמצא
 בעליל מזה לעסק צמידה שמחזק שיהיו עסוקים בדבר
 יבאו מהך הערים הנמדדות ומי שהלך מביתו ולא חזר
 באים בני משפחתו ומכירים הנרצח אם מכירין אותו
 מעידין עליו ולא תהיה אשתו עגונה ובניו יורדים
 לירושא אביהם ואין צ"ד ממחין בידם ומחוך כך יחא
 נודע מי הלך עמו ומי נתלוה עמו ופעמים נהפרסם ע"
 כן: (ג) והיה העיר זיהיה דבר זה לעיר שיקחו עגלת בקר
 דוגמא והיה הנערה: (ד) אל נחל איתן. אל נהר
 איתן כמו הובשת נהרות איתן וראיה לדבר ורחשו
 ידיהם: אשר לא יעבד. שלא היו בו גבים להסקות
 קרקע הסמוך לו: ולא יזרע. אין זורעין קרקע
 הסמוך לו: ולא יזרע דוגמא אל ארץ גזרה כי לשיניהם
 פירוש אחד: וערפו כשם שהנהרג נערף: אח העגלה.
 סימן ואות כשם שהעגלה תמה ונקיה שלא עשתה שום
 דבר והקרקע קרקע בתולה כך אלו נקיים מן הרציחה:
 (ה) ונגשו הכהנים וכל זקני העיר. הן הם שנאמר
 למעלה ויאלו זקניך ושופטיך כי הכהנים שופטי ישראל
 המה: בני לוי. אפילו הם בעלי מומין: ולכרך בשם וי"
 מגיד שברכת כהנים כשירה אף בעצלי מומין: (ו) ירחשו
 את ידיהם. סימן כשם שידיו נקיות כך אלו נקיים
 מחלל זה: (ז) ועשו ואמרו. אוקיים קאי דסליק
 מיניה: ידיו לא שפכה. כחייב צ"א ללמד שבעל הבית
 חייב לאורח שג"ה דברים אכילה שתייה לויס ליעס
 מחנה דבר גדול או דבר קטן וכי עלתה על לבנו
 שוקני ישראל צ"ד שופטי דמים אלא לא בא לידם
 ופטרניהו בלא מוונות פרש"י והיינו ידיו לא שפכה
 כלומר

זהו. אדבר ואומר משמע מויספו ואילך שטר מדבר
 וזאת משמעי: (ג) אל תיראו. בלב: ואל תחפזו.
 לנוס: ואל תערתו. במעשה: (ה) אשר צנה אשר
 נטע אשר ארס'תנו רבנן למדה תורה דרך ארץ שיבנה
 אדם בית ויעע כרם ואחר כך יארש אשה וכן אמרו
 רבותינו במקום אחר הכן בחוץ מלאכתך זו בית ועתה
 בשדה לך זו כרם אחר ובניית ביתך זו אשה וכדי ליראם
 במלחמה הזכיר משע שלשה אלו ולפי שמשלשה אלו
 הוכיחם בפרשת הבה אשה שארש בית חבנה כרם טטע
 ויהרהרו בלבם אם יארע להם תקלה במלחמה בשביל
 קללה משע הוא ולחת בלב הווסאים לשוב: ילך
 וישוב לביתו פן ימות. שהרי כל לבו והארתו לגמור
 את מה שהתחיל ואין לבו למלחמה ולכן ינוס וינים
 אחרים: יתכנו. הו"ח בשבא: (ו) ולא חללו.
 לשון חלילים וכבר היה מנהגם לחול בכרמים כמו שמיניו
 צבנות שילה וכן נטעו כרמים וחללו והללו היו"ד
 בשוא והו"ח בפת"ח: (ח) מי האיש הירא. לסבול
 מכת אחרים: ורך הלבב. להכות אחר: ילך וישוב לביתו
 ולא ימס וגו'. ילך וישמע לדברי הדין מערכי המלחמה:
 וישוב לביתו. ויבא מים ומזון לבני המלחמה אבל בונה
 ונוטע ומארש אינו מביא מים ומזון ד"א במלחמת
 הרשות אבל במלחמת מזה הכל יוצאין אפילו חתן
 מחדרו וכלה מחופסה: ופקדו. לשון ויפקד המלך
 פקידים: (יא) למוס ועבדוך. פרש"י ע"ד שיקבלו עליהם
 מים ושעבוד כלומר ודי לך בכך כלומר דכיון שהערים
 רחוקות מתך מאלד לא מסתפינא אשר ילמדו אתכם אבל של
 שבעה עממים הקרובות צריך לגייר כמו שפרש"י בסמוך:
 (יב) לא תחיה כל נשמה. פן יערערו הנשאים על
 ירושת קרוביהם והיינו דוקא כשהכנס צארכס להלחם
 עליהם אבל אם מרצא הם באים אליך כנפש חפסה
 להיות לך למוס ועבדוך בצורך קודם שחלך אתה להלחם
 עליהם יכול אתה להחיותם ולפי פירוש זה לא פשעו
 ישראל כשקבלו את הנבעונים: (יז) כי תחרם חרימים.
 יכול תהא ביותם אכורה לך ת"ל ובהים מלאים כל טוב
 (יט) כי תזור אל עיר איתן רבין על עיר של כנענים פחות
 משלשה ימים קודם השבת ואם הקיפוה ואירע שבת להיות
 אין השבת מפסקת מלחמתה זה אחד מנ' דברים שאמר
 שמואי הזקן אין מפליגין את הספינה לים הנדול אלא ג'
 ימים קודם השבת ד"א בדרך רחוקה אבל בדרך קרובה
 מפליגין אותה וה"מ בשלוחי רשות אבל בשלוחי מזה
 [מזה] להם לפרוש איהו יום שירא: לא תשמית את עשה"ת
 הסמוך לה: כי ממנו תאכלי לאחר שתכבשה: כי האדם עץ
 השדה פרש"י הרי כי משמש בלשון דילמא וכו' ובתמיה
 שמה אתה חושב שעץ השדה מנהגו וענינו להכנס בדרך
 המצור מפניך כמו האדם ויש לך רשות לכרותו ויחוסר
 ביסורי רעב וצמא כעין אנשי העיר שבני החיל מרעבים
 אותם במצור ומאחר שאינו כן למה תשמיתו: (כ) כי לא
 עץ מאכל הוא אפילו היה עץ מאכל אלא שיבש אתה רשאי
 לכרותו. ד"א צריך לסרם המקרא כי עץ השדה לבא
 מפניך האדם במצור וכי במקום אלא וה"ק לא הכרות
 כל עץ מאכל בשדה אלא אותו עץ שאדם שבמצור יכול
 לזכות מפניך ולהכנס בו להיות כנגדך ולמנוע אותך לבא

כלומר מזונות הוצרך ולא היו לו וראה אחד נושא מזונות
 ובה לחטפן ממנו לנאום רעבנו ועמד זה עליו והרגו :
 ועיניו לא ראו . לא ראונו והנהנוהו בלא ליה פרש"י
 חבורה שיך עמו הכי מיתניא והכי פרש"י בסוטה . ד"א
 ועיניו לא ראו מכאן למזה את חברו שזריך לעמוד
 במקומו עד שיתעלם מעיניו : (ח) כפר לעמך ישראל .
 שגז ולא שמרו הדרכים מסוכנים : אשר פדים .
 כאשר פדיתם כבר כן פדם מעונש זה ואל תתן עונש דם
 נקי בקרב עמך ישראל : (ט) ואתה תצער . פרש"י מגיד
 שאם נמצא הבורג אחר שנחערפה וכו' וא"ת הא אמרינן
 בפרק אלו נערות ולארץ לא יוספר לדם אשר שופך בה
 למה לי כלומר שאם נמצא הבורג אחר שנחערפה העגלה
 שאין פוסרין אותו : ואתה תצער הדם הנקי . למה לי
 לומר לך הוקפו כל שופכי דמים לעגלה ערופה לומר מה
 עגלה ערופה מן הנואר אף כל שופכי דמים מן הנואר
 אלא י"ל בוגיא דכתובות אחיא כמאן דאמר חנק חמור
 ואי לאו דהוקפו שופכי דמים לעגלה ערופה לומר שהם
 מן הנואר הייתי אומר רוצח חנק לפי שהוא חמור ואינו
 כן אלא קים ליה לפרש"י כרבנן דסיף חמור ודין מיתת
 רוצח בסיף מקל וחומר דעבד השתא קטל עבדא דינו
 בסיף דהוא חמור כדכתיב נקום ינקם אינן נקמה
 אלא חרב בדכתיב חרב נוקמה נקם בריה קטל בן שרין
 לא כ"ס : ואתה תצער . אתה למה שפרש"י הכא שאם
 נמצא הבורג אחר שנחערפה וכו' וא"ת לפירוש רש"י
 דואתה תצער אתה לאם נמצא הבורג לאחרא שנחערפה
 האי ולארץ לא יוספר אשר שופך בה במאי מוקים ליה
 אלא י"ל דמוקים ליה כדאיתא בכריתות דאם נמצא
 הבורג לאחרי יום הכפורים שממיתין אותו : כי תעשה
 הישר . אם תעשה הישר והמנוה כהלכתה אתה
 תצער עונש הדם שמתוך הרגש המדידה יהא נודע
 מי הכהו :

שלימא סדרא דפרשת שופטים ושופרים

פרשת כי תצא

(י) כי תצא נסמכה כאן לומר שאין דין פרשה זו של
 חוצה לארץ כדון פרשיות דלעיל שנוסגת בארץ:
 כי תצא למלחמה . במלחמה הראות הכתוב מדבר
 שנמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושביה שביו . ושביה
 שביו לרבות כנענים שבחוכם ה"ג בפרש"י : (יא) אשת
 יספה הארץ . פרש"י אפי' אשת איש וא"ת מנה לן למדרש
 הא אלא י"ל לא מינו אשת שאינו דבוק וה"ל למיכתב
 אשה יספה חוצר והשתא דכתב אשת ש"מ למדרש אשת
 איש הוא דהוא סד"א כיון שהיא אשה איש חאסר עליך
 אפי' אחר כל המעשים המופלים עליך לעשות לה משום
 דלצא אחר אחר בעלה ומכרת היא בקריותיה
 וברמיותיה ואיכא למיחש קמ"ל דאפילו הכי מותרת :
 ולקחת . לפי שטוב וחשקה ולקחת אותה לך לאשה כמו
 שכתוב למעלה רק הכשים והקפ תבזו לך : (יב) וגלחה
 את ראשה . כדון עזרע כדרך יוצאים מחול לקדש כמו
 שעשו הלויים : ועשהה את צפרינה . תסול אותה ואין
 טפל בהם לשון גלוח אלא לשון עשייה ותקון ודומה לו

לא עשה את שפמו ולא עשה את רגליו והיינו אליבא
 דרבי אליעזר : (יג) והסירה את שמלת שביה . לפי
 שעבדה בהם עבודה כוכבים דוגמא והחליפו את
 שמלותיכם וכל מה שאפשר להעביר מעליה מכל מה שהיה
 עליה בעוד שהיתה כנענית תעביר כגון שעריה וצפריה:
 שמלת שביה . ואין ז"ל שחרחץ שהרי כבר נאמר אחס
 ושביכם : ובכתה את אביה ואת אמה . שהכני מסכת
 ומשכה את הנער : את אביה ואת אמה . כסבורה
 היא שמה והרגו כאשר היא נשביה : ואחר כן הבא
 אליה . אבל לא קודם לכן שאין דרך ארץ שהיא תבטח
 ואתה תשחק עמה: (יד) לא תהעמר בה . גבי סחורת
 מדר אדם נוטל בו לשון זה וכן והתעמר בו ומכרו :
 תחת אשר עניתה . לעיל קאי ושלחנה לנפשה ולרונה
 מאחר שאין אהה רוצה לישאנה די לך ממה שעניתה :
 (יט) כי ההייה לאיש שתי נשים . נסמכה כאן לפי שיש
 למעלה כיוצא בו ומשקה בה והיה אם לא חפצת בה :
 וילדה לו . מ"מ אפילו יוצא דופן : (כ) את אשר
 יסיה לו . תלמד שאין הבן נוטל בראיו כבמוחזק : על
 פני בן השנואה . במקום בן השנואה כמו לא יהיה לך
 אלהים אחרים על פני ויכהו אלעזר על פני אהרן אביו :
 (יז) בן השנואה יכיר . לפי שדרכו של אדם כשאינו
 רוצה לגמול חסד עם קרובו עושה עמו כאילו אינו
 מכירו כדכתיב ויתנבר אליה ותמר מדוע מנאיתי חן
 בעיניך להכירני ואנכי נכריה בא זה ולמד שזהו יעשה
 הכירה או יאמר בפני אנשים כי הוא הבטור אם הוא
 במקום שאין מכירין ועוד בא ולמד שנאמן אדם לומר
 בני זה בכור : יכיר לתת לו . כדי לתת לו אחריו ללמד
 אם מה איש והנית נשיו מעשרות אין לו לגולד ראשון
 דין בכור שהרי לא הכירו אביו בחייו : פי שנים . כבר
 פי' בפרשת במדבר מפני מה בכור נוטל פי שנים :
 ימצא לו . לאז חתת ידו בעם המיתה : לו משפט
 הזכורה . ולא לבת : (יח) כי יהיה לאיש . נסמכה כאן
 לומר שאם הוא סורר ומורה לא יבכרוהו אלא ימיתוהו:
 בן סורר ומורה . תן התם מאימתי בן סורר ומורה
 חייב משיאכל תרטימר בשר וישתה חזי לוג יין האייתלקי
 ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין א"ר זיבא תרטימר אינו
 יודע מהו אלא מתוך שכל ר' יוסי ביין כפל מני בבשר
 פמצא תרטימר חזי מנה כאן פרש"י על שם סופו נהרג
 וכו' כלומר ילפסם את הבכריות והרגם אף בשבת ויתחייב
 סקילה דוגמא הכודף אחר חברו להרגו שניתן רשות לכל
 אדם להגיל את הכודף בנפשו של רוצח ומזה להרגו על
 שם העתיד שרוצה להרוג את חברו אם יניחוהו אע"ג
 שעדיין לא עשה שום דבר ואל השיבני מן ישמעאל שלא
 היה נדון אלא לפי מעשיו של אוהה שעה שהרי ישמעאל
 כשר היה באוהה שעה ממה שהיה עתיד להיות רשע
 בסופו כמו שפי' בפרשת וירא: מורה:מקנתה כמו מורת
 רוח : (כב) וכי יהיה באיש . סמכו כאן לפי שזהו חס
 בתליה : על עץ . דבר פלוש דוגמא יעשו עץ גבור
 חמשים : (כג) לא תלין נבלחו על העץ . אלא קבור
 תקברנו בו כיום עזמו שנתלה שלא יאמרו הרואים דינו
 של מנדף בתליו' ושמה זה מנדף היה וגנאי הוא למגרי'
 ד"א כי קללת אלהים הלוי יאמרו אם הקל במות הקב"ה
 כבר

השור : ימדו . בגד אחד קשורים להגויא חס קשור בגד
 אחר ורבותיו אמרו הוא הדין לכל שני מינין דילפינן
 שור שור משבת ואדם מותר בזולין ונסמכה כלן לפי
 שדבר בענין זריעה למעלה לפיכך סמך לו שטעמו :
 (יא) זמר ושפחים ימדו . לפי שגאה תקלה פ"י שניהם
 נאסרו להיות בבית אחת הכל הביא מבכורות זאלו קין
 הביא מזרע פשתן . ד"א לפי שמשייה בגדי כהונה
 הזהירם ללבגן בחול רק למשרתיו בשעת עבודתן ולכך
 לא נמצא נגע רק בגד זמר ובגד פשתים להראות שיש
 שפע בכלאים אהדריה קרא ללמדך בשטעמו היינו זמר
 ופשתים : (יב) גדילים . לשון קליעה נסמכה שטעמו
 בשביל הניזות שמוחו בו : גדילים העשה לך . אהדריה
 בשביל ארבע כנסות ולא בעלת שלש : (יג) כי יקח איש
 אשה . נסמכה כאן לפי שסיפר למעלה בבית ואחר כך
 שדה ואחר כך בגד זמר והזכיר אחד כן בעלת הבית :
 ובא אליה ושגאה . מקודם לכן שגאה : (יד) ואקרב
 אליה . לשון שכיבה כמו ואבימלך לא קרב אליה ואקרב
 אל הנביאה : (טו) ויסרו אוהו . מכת מרדות על שגבר
 על מצות עשה והשבת לרעך כנוח : (טז) ונחמו לאבי
 הגערה . כולם חסרים חוץ מזה כי אז היא שלמה כמואלת
 שלום : לא יוכל לשלמה : אף על פי ששאר בני אדם
 נאמנין על נשותיהן אם מאלו בתי ערות דבר זה אינו
 נאמן אלא שבעים הואיל והזוחק שקרן . ד"א מודלין
 לו מדה כנגד מדה הוא בקש לאסרה עליו ולשלמה
 ממנו לכך לא יוכל לשלמה וכן במאמרים לפי שלפעמים
 הוא כוכסה בעל כרחו לפיכך בידוע שיגרסנה אם יוכל
 וכל ימיו בעמוד והחזר הוא : (כב) ומתו גם שניהם .
 פרש"י לרבות הנאים מאחריהם פי' שלא תאמר מאחר
 שדינם של הנאפים והנאפסות נגמר למיתה חשובים הם
 כמתים ואם בזה הם וזו הוא באחרת והיא באחר
 סד"א הואיל והראשונים נגמר דינם למיתה חשובים הם
 כמתים לא חשיב מעשייהו כדאמר'י בעלמא גברא קסילא
 קמלי ואין ממיתין אחריים על ידם קמ"ל גם דהכא
 לרבות הבאים מאחריהם דקמלין להו . ד"א גם לרבות
 הבאים מאחריהם האיש השוכן עם אשת איש אף על
 פי שהיא קטנה והאשת איש אף על פי שנבעלת לקטן
 ואף על פי שאמר למעלה שהעגרה לבדה נפקלת סייט
 משום דאין בו הבעול יוכר אבל הכא הבעול יוכר גם
 שניהם מהים ומיהסם בחנק . ד"א גם שניהם לרבות
 אם היא הרה אין שומרין להרבה עד שתלד ונסמכה
 כאן כדי לסמוך דין בעילות : (כד) וסקלתם אותם
 באבנים . החמיר הכתוב בארסיה להיותה בסקילה
 ויחר מבשואה לפי שעדין לא עממה עמם ביאה והלכה
 היא וזכהה ופגמה כנודה ומשפחהה ואיכא קלן עפי
 מנשואה שכבר נפגמה ועל הבעול פ"י שארום שלה היה
 מנפה לקחתה בזנותיה ולטעום בה טעם בזנותיה והאך
 זה והקדימו וסנמה ראשון : על דבר אשר לא נעקה
 בעיר . דבר זה מוכיח שנתרנית לעבירה שהיא לא היתה
 יראה פן יהרגנה אם היתה נועקת הואיל והוא בעיר :
 (כה) ואם בשדה גו' . ואם תאמר מה חלוק יש בין
 עיר לשדה שחלק הכתוב עינים בשתי פרשיות כאן וכלא
 דינן בסקילה שיש פתחון לבעל דין לחלוק ולומר שלא
 עשקה (חוקוני חד"ה)

בגד נמל במימם את שלו ודי לו במה שנתלה . ד"א
 לרובין קאי אם ישמור על הפע והעובדים הם יראוהו
 ועל פרוץ וקומה ופעמים יהיו סבורים שעל עבירה
 קלה נדון ויקללו את הדיינין שדנוהו לחלייה : כי קבור
 תקברנו ביום ההוא . ואל ימחא בו נוגע או מאהיל :
 נוחן לך נחלה . דין זה אינו נהוג אלא בארץ
 שבעה עממים :
כב (א) לא תראה את שור אחיך . אפילו בשעה
 שאחיה יואל למלחמה והזכיר שור וחמור והוא
 הדין לכל בהמותיו : וההעלמת מהם . הרגומ והתכבים
 ולא הוכל להעלם הרגומו לית לך רשו לכסיותה לפי
 שההעלמת משתעם בבהמה שאין נופל בה לשון כסוי
 שאין הדם עשוי להפמימה בחיבתו אך נופל בה לשון
 כבוד פנים אבל גבי שמתו נופל בה לשון כסוי שיכול
 לכסוהו בכפך בגדו . ד"א קרוב לזה העלמה המהורגמן
 בלשון כבישה היינו בענין שיטמו ברשותו : השב תשיבם
 לאחיך . אהדריה קרא בשביל ואם לא קרוב אחיך אהיך
 ולא ידעמו : (ב) או שורו נופלים . שאלו בשביל
 וההעלמת פעמים שאחיה מעלם : (ג) לא יהיה כלי
 גבר על אשה . לפי שהיא נגאיו ופריגות ולכך לא נעלה
 יעל הרב או תיגה אלא המקבת והיתד למחך רקת סיכרא
 ונסמכה פרשה זו כאן לפי שדבר למעלה בעניני מלחמה
 ואשה לא נבראת רק להקים זרע ואם תאל למלחמה
 הרגיל את עממה לידי זרע וכן אם ילבג גבר שאלה אשה :
 (ו) כי יקרא . נסמכה פרשה זו כאן לפי שכתב בה בדרך
 ובדרך קרא משתעי : ק"מ שגא' נסור בטבור
 שכחוב מדבר אבל עוף עמא אינו בר שלוח כדאמר ר'
 יתחק עוף סהור נקרא עוף ונקרא נסור והעמא אינו
 נקרא אלא עוף בלבד : לא הקח האם על הבנים . לפי
 שהוא דרך אכזריות ורעבנות וכן גדי בחלב אמו וכן
 אותו ואם בנו וכן נסע רבעי : על הבנים . עם הבנים
 דוגמא על שדה הארץ יתשב על עולת התמיד על פרשה
 ישרון : (ז) ואת הבנים תקח לך . לאכילתך למדנו
 מכלאן שהבנים נאכלים אעפ"י שהם יונאים מן שמי :
 למען . דבר זה ייפס לך : והארכה ימים . השכר מרובה
 מן ההפסד : והארכה ימים . מדה כנגד מדה שלא
 שכרה הקן לגמרי מכל וכל והיחה שיקר : (ח) כי
 חכנה . אין לי אלא בונה לוקח מחברו או נוחן לו
 במתנה מנין ח"ל בית מכל מקום : ועשיה . אם עשהו
 ונפל עליו לעולם לעשותה ונסמכה כאן לומר אחר
 שילחמו והם בארץ יחילו במצות הבית ואחר כך במצות
 הזרע והנסע : ולא תשים דמים בזיתך . לרבות כל דבר
 המזיק כגון כלב רע וסולם רשע : (ט) לא תזרע כרמך .
 ולמעלה הזכיר שדך : פן תקדש . פן תתערב דוגמא
 קדש וקדשה שמתערבין עם אחרים : כלאים . כלאי
 זרעים ע"י שאינם נכרין כל כך ואין הדבר מפורסם
 החמיר עליהם הכתוב לאסרן בהנאה : (י) לא תחרוש
 בשור ובחמור . שהשור מעלה גרה תמיד ואוכל והחמור
 אינו מעלה גרה נמצא שזה אוכל וזה מתענה וזהו זער
 בעלי חיים . ד"א לפי שהשור מלך בבהמות ועל דמותו
 כסא הכבוד והחמור בהמה רעה אין הוונג גאה . ד"א
 דחמיו של הקב"ה על כל מעשיו ואין כח החמור ככח

זעקה ונתחילת דלי זעקה הוה שמעי לה להא הוה חנון סהדי דכתיב ומה האיש ואין מיתה בלא עדים. והתראה אלא י"ל שיש חלוק בשדה מצעיר כיצד אם מלאה בעיר לעולם חדון בסקילה אם לא זעקה אבל אם זעקה בשדה אפילו בלא עדים בזמנע הביאה ורואה שנחריצת לעבירה פטורה היא וכן הפירוש ואם בשדה ימלא האיש את הנערה ובלאו עדים בזמנע הביאה והתרו בו בהא אמר קרא ומת האיש לבדו מ"מ אם אדם או פתה שהרי נוהף הוא והנערה אפי' אמרה להו למהדי' הניחו לו אמר קרא לא העשה דבר ח"ן לה חטא מות למה כי בשדה מלאה יחידה ויש לנו לומר זעקה הנערה בחללת ביאה ואין מושיע לה להניחה לא הוה חנון בשעת ביאה אבל השתא דאמרה הניחו לו היינו משום דינרה אלבשה ולפי פשוטו זעקה הנערה כמו ומלט את העיר בחכמתו שפירשוו אילו החיעו בו היה ממלט העיר בחכמתו אף כאן אילו זעקה לא היה אדם מושיעה והיתה יראה פן יהרנה אם כן ספק הוה לן אם נחריצת אם לאו ומספק ח"ן להרנה דספק נפשות להקל: (בח) כי ימלא איש נערה בחולה. סמכו כאן כדי לסמוך דין בחולות: (בט) לא יוכל שלחה: שמה בעניניו אפילו נגרת אפלו סומא:

כג (א) לא יקח איש את אשת אביו. לא מיירי הכא באיסור אשת אב ולא בא ללמדו שיש ממזר מחייבי כרת כגון מאשה אב וה"ה לשאר עריות שיש בהן כרת אלא קמייחא שנפרשת עריות שיש בהן כרת דספר ויקרא נקט ובלאנוסת אביו קמיירי מדסמוך ליה ונתן האיש השוכב וגו' לפיכך נסמכה כאן: ולא יגלה כנף אביו. הוא כנף שראה אביו דוגמת ופרשת כנפיך על אחתך: (ב) לא יבא פלוט דכה. אחרי שאין מולדין למה ישאו נשים: וכרות שפכה. האבר נכרת שממנו ישפכו מימיו והזרע: (ג) לא יבא ממזר. הואיל ונשרה בעצירה כמו כרת הפל הוא וזרעו: ממזר. שגולד ממי שהוא זר אצל אמו: (ד) לא יבא עמומי ומואבי. סתך פרשת ממזר לפרשת עמומי ומואב לפי שפסולם פסול עולם: (ה) על דבר אשר לא קדמו אחכם. בחנם שהרי בדמים ח"ן להחזיק להם טובה: (ו) לא תדרוש שלומם וטובתם. אם באת להלחם על עירם מורשה ומנוחה אזהרה להשמית כל עץ מאכל שבה כמו שמצינו באלישע במלכים וכל עץ טוב חסילו ולא כבשאר אימות שאמר בהם כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום וכי תגור וגו' לא תשמית את ענה: (ח) לא תתעב אדומי ומצרי. סמכו כאן לפי שאף הם בכלל לא יבא:

(ט) דור שליטי. לפי ששם פוסקת הקורנה כדכתיב ולמנון חספר באזני בנק וכן בנק ואומר עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר: (י) כי תלא מחנה. נסמכה כאן מפני מלחמת מרים שהזכיר דבר בלעם: (יא) מקרה לילה. המ"ס משמוש כמו מ"ס משדה אחוזתו: (יב) ויתד תהיה לך על הזנך. לפי שהיוצאים למלחמה ח"ן אלא זכרים ונשים נושאים את הארון עמהם ח"ן יכולין לעשות לו מחינה כאילו הוא במקום מנוחתו אבל במדבר שכל ישראל היו שם אנשים ונשים וטף והיו לארון מחינתם לא הוצרכו בעלי קריין לנאת ממחנה ישראל ולא לירד מחון למחנה לנאת שמה

חון אף כל אחד חופר ברשותו ומכסה: (טז) יתהלך בקרב מחנך. הוא הארון שעשה משה שהיה יולא עמהם למלחמה: (טז) לא תסנויר עבד אל אדוניו. נסמכה כאן לפי שמנהג הוא בלכתם למלחמה פעמים שיכרח למחיתה עבד שאינו ישראל: (יז) במקום אשר יבחר. במקום שפרנסתו יולא: לא חנונו. כמו שהזכיר בזולאת גר: (יח) לא תהיה קדשה. נסמכה כאן בעבור העבד שדבר למעלה: (יט) לא תביא אתן זונה. סתך זונה לקדשה אתן לשון מחנה שחטו לה הזונים אחרי' והאל"ף נוספת כמו אזרוע אבוק אהמול: (כ) לא תשיך לאחריך. למעלה דבר בעני וגר וכאן באחריך ואפילו לעשיר נסמכה כאן לפי שהזכיר עבד וכדי לומר לך אף על פי שכתוב בו לא חנונו יש לך רשות לעול ממנו שכר הלוואה: (כב) כי תדור גדר. סמכו כאן לפי שהזכיר באתן זונה לכל גדר: והיה כך חטא. עונש: (כד) מולא שפחית השמור. מה שגדרת שלא לעשות ועשית מה שאמרת לעשות ובלבד שיהיה הדבר לשם ה' אלהיך: (כד) כאשר נדרת. נדבה לא כפאחך שום צריה לנדור אלא מדעתך נדבת: (כה) כי תבא בברם רעך. נסמכה כאן לומר לך כי בשלך שייך נדר ובשל אחרים שייך לומר לא תקח: ואכלת ענבים כנפסך. בנפס של פועל מה נפסך אם חסמת פסור. אף פועל אם חסמת פטור כל מצוה ומצוה בפני עצמו והסמיכות על פי הדרשה כדאמר רב יוסף אפילו למאן דלא דריש סמוכין בכל התורה כולה במשנה חורה קא דריש הזהיר עני שלא לגזול ענבים וחרמש בקמה ולקחת אשה והיתה לו וגם לאחר וינאה מרשותו והלוקח אשה שישמנה בה ולא יהא עסוק לנאת בנבא וחצילת ריחים ורכב עושק וגם גונב נפש וכן בנגע נרעט שאם לא ישמרו משפטים חזיק את הקרובים וכן לא תעשוק את העני בעצמו והזכיר הבנים הקטנים שמתים בעון אביהם והשנית משפט גר יתום ואלמנה וחובל בנד אלמנה ושכחת עומר נדר על עני וכן לא תעולל וכן פן חוסיק ונקלה אחיך וחסימת השור עושק שיגע ולא יאכל והממאן ליבס דומה לעושק והמחזקת במצושים עושקה אבן ואבן חיפה ואיפה עושק ממש גם עמלק עשה עושק לישראל:

כד (ב) והלכה והיתה לאיש אחר. אפילו לא היה לו לאחרון בה אלא הויה בעלמא שנתארסס לו לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחה שהרי כתיב והיתה אבל לא לאחר שגרשה זמה מותרת לבעלה לשוב לקחתה כדמוכח בבוטה פירק הויה מביא ומה אני מקיים אשר השמאה לרבות אשה המזנה תחה בעלה שאסורה לו: (ד) אחרי אשר הוטמאה. בשכבת זרע של בעל: העמאה. המ"ס בקמך: (ה) ולא יעבור עליו. קול כרוז לעשו ממון: לכל דבר. הל"מ דלכל יחירה היא: נקי יהיה לביתו. הויה דפרשת שופטים מיירי בשאירם אשה ולא לקחה והלך למלחמה שהאך לביתו הואיל והיה עם אחיו במלחמה ואח"כ חזר אינה היא המדה שיהא שפוי בביתו מכל דבר ואחיו יהיו בנרת פחד המלחמה דין הוא שיתקודרכים להולכים במלחמה ויספיק להם מים ומזון אבל הבא מיירי כגון שארם אשה ולקחה בכשוהין שלא ינא במלחמה ולא יתקן להם דרכים ולא יספיק

יסקיק להם מים ומזון ולהביא אינפיריבי קראי לרבות
 ביהו וכרמו עיני אשתו : (ו) לא יחבול ריחים • חסר
 הויבה אחת והוא כאליו כחוב לא יחבול החובל ד"א
 אדסליק מוינה קאי אחר שנתן לו רשות לישאר בביתו
 יהא מהר שלא יחבול רחים ורכב של יוצאי זבא כי נפסס
 הוא חובל כי מה יעשו זולתם במלחמה : ריחים ורכב •
 לא זו ולא זו בלבד אלא כל דבר שהוא כלי אומנתו :
 ריחים • אינן נכתבים אלא בלשון רבים דוגמא שמים
 מים חיים פנים מלקחים מעים : (ז) כי ימלא איש גונב
 נפש • למה נאמר לפי שנאמר להלן וגונב איש וגו'
 שומע אני אפילו בן שמה ימים במשמע ה"ל מאחיו אינו
 חייב עד שיגנוב בן קיימא : מאחיו מבני ישראל • הוכיף
 עוד מבני ישראל להוילא אדום שנקרא אח עוגש שמעו
 אזכרה מיני ה"ל לא תגנוב : (ח) השמר בנגע הזרעה •
 שלא הדרך פני גדול לפטור מנשלו חוץ לשלש מחנות
 שהרי זכור אח אשר עשה ה' אלהיך למרים שבהיה אחות
 למלך וכהן גדול ואעפ"כ נסברה חוץ למחנה שבנת ימים :
 (י) כי תשע ברעך • כבר נאמרה מזהו זו אם כסף תלוה
 את עמי ונשית כאן בשביל בחוץ תעמוד וגו' וללמד על
 בעל חוב שדינו בזבורת : משאת מאומה • לרבות שכר
 שכיר והקפת חנות : משאת • אל"ף כתיב ולא קרי : לא
 תבא אל ביתו • שמת יש בו דבר של זניעות : (יא) יוצא
 אליך • מכאן לבעל חוב שדינו בזבורת שהרי לרכו של
 ב"ה להוילא פחות שבכלים : העבוס החוזה • לאו
 דוקא דבר המסלול דה"ה דמני להעמידו על פחות
 שבקרקעותיו : (יב) ואם איש • לרבות עשיר אם כן
 למה נאמר עני לומר לך ממחר אני ליפרע על ידי עני
 וחר מע"י עשיר : (יג) ולך תהיה נדק • שמחזירו לו
 כל שלשים יום ואחר שלשים יום מוכרו כב"ד ואם יותר
 יחזיר לו : (יד) לא תעשוק שכיר • כבר נאמר תפשת
 קדושים והאדרה בשביל או מגדך : (טו) ביומו התן
 שכרו • אחר גמר המלאכה אם הוא שכיר יום משלם לו
 כל היליה ואם של יליה משלם לו כל היום וכן אמרו
 רבותינו שהרי כאן הוא אומר לא הבא עליו השמש
 ובמקום אחר הוא אומר לא תלין פעולת שכיר אחר עד
 בקר : כי עני הוא • אם הוא עני • ואילו הוא נושא את
 נפשו • מתאווה את נפשו כמו אליך ה' נפשי אשא :
 (טז) ובנים לא יומתו על אבות • כב"ד כדכתיב ואת
 בני המכים לא המית ככתוב בתורת משה אבל הקב"ה
 שוקד עון אבות על בנים כשהם אוחזים מעשים רעים
 של אבות : (יז) ולא תחבול בגד אלמנה • אפילו
 עשירה ואפילו להחזיר לה לפי שהיא יחידה פן יבא
 הדבר לידי עזיבה : (יח) וזכרת עני עבד היות •
 כשהזכור בעלמך שהיית עבד כבר ויריך לאחריים תרחם
 על גר יתום ואלמנה ולא תסע משפט : (יט) לגר ליחוס
 ולאמנה יהיה למען יברכך • ולא תהיה בכך חסר כלום :
 (כ) לא תפאר • לשון פארות : (כא) כי תבזר כנמך •
 חו"ק • זה קשה אחת שנאו וא"ת שגאו בשביל אחרים
 הא ליהא דהא קים לן אפי' לפנינו מוזר על עוללות : לא
 העולל • פרש"י או זו היא עוללות כל שאין לה לא כהן
 ולא נשך כו' כהן פסיגין זה על גב זה פי' כמין אשכולות
 קטנות יוצאות מזדיה וזו יחידה שאין לה כתפות

חוברות לה ואין נמלאות רק מעט • נשף אלו התלויות
 בשדרה ויורדות פירות שהנגרים רלופים וטופים
 למטה ושל זו מפורים ואינם תכוסים זה להם :
כה (ב) בן הכות • בן מלקות • כמו בן מות וכן
 זה כמו יהושע בן נון אגור בן יקס : והכהו
 לפניו • לשופט קאי וכן אמרו רבותינו כדי רשעתו לפי
 רשעתו שהרשע יכנו מכות גדולות או קטנות וכולן
 במספר הקצוב : (ג) ארבעים • בשביל שבער על התורה
 שנתנה לארבעים יום וילקה ארבעים יוצא מידי עשו :
 יכנו • ולא על כמותו והיכן הוא לוקה בין כתפיו : לא
 יוסיף • והלא כבר נאמר לא תוסיפו על הדבר ולא
 תגרעו ממנו אם כן למה חזר ואמר לא יוסיף לומר לך
 שאין חכמים רשאים להוסיף אבל לגרוע הרשות בידם
 ולפיכך העמיד הכתוב הענין במכות הראויות להשתלש :
 (ד) לא תחסום שור • פרש"י להוילא את האדם כלומר
 לפטרו מן הלאו אם חסמו דלין אחת מזהר עליו וא"ת
 תיפוק לי מואכלת עבדים כנפשך שצטק דלית לוקה
 בחסימת אדם כדאמרין מה נפשך אם חסמת פטור
 וכו' אלא י"ל דהרווייהו זריכי דאי כתב רחמנא כנפשך
 ולא כתב שור ה"א פטור מחסולמין שהרי בבהמה איבא
 תשלומין כדתיבא החוסם פי פרה ודש בה משלם ד'
 קבין לפרה כו' אבל חוסם אדם פטור מחסולמין הא
 למיפטרניה מלאו המחייבו מלקות לא מפטרין ליה כתב
 רחמנא שור להוילא את האדם לפטרו מן הלאו ואי כתב
 רחמנא שור ולא כתב כנפשך לא פטרין ליה מהשלומין
 אלא ממלקות לכך כתיבי תרווייהו כנפשך ושור נדישו •
 פרש"י למה נאמר דיש וכו' אף כל כיוצא בו כלומר שאין
 לך רשות לחסום לא שור ולא אדם שפועל אוכל בהם :
 יצא החולב והמגבן כו' כלומר שאין הפועל אוכל בהם :
 ע"א למה נאמר ד"ל לך מה ד"ש מיוחד דבר שלא נגמרה
 מלאכתו וגידולו מן הארץ אף כל כיוצא בו שגדלו מן
 הארץ ולא נגמרה מלאכתו אינו יכול לחסום שורו בשעת
 מלאכתו ונקיש חוסם לנחסם מה נחסם דהיינו שור
 מותר לאכול בשעת דישו בדבר שגדלו מן הארץ ולא
 נגמרה מלאכתו אף דוגמה דחוסם דהיינו אדם מותר
 לאכול בשעת מלאכה בדבר שגדלו מן הארץ ולא נגמרה
 מלאכתו למעשר יצא החולב והמגבן וכו' שאין הפועל
 אוכל מהן אפילו בשעת מלאכה : (ה) כי ישבו אחים •
 פרט לאחים מן האם דגמרינן גזרה שזה מאחים משנים
 עשר עבדיך אחים אנחנו : ומת אחד מהם • האל"ף
 בפת"ח : יבמה יבא עליה • מזה לפי שהיה בכלל ההר
 ונאסרה וחרה להתרה יכול תחזור להתיבא הראשון
 תלמוד לומר יבמה יבא עליה מזה כיוצא בו מות
 האכלו וגו' כמו שפירשתי בפ' לו : ויבמה • מהיבמת
 שיש בה שני פנים בפרוש זה למפרע מזה כעין דשן
 לדשנו וכיוצא בהם פירוש יעביר ויסיר היבוס ומתיה
 אשתו : (ז) ועלתה יבמתו השערה • היבמה הולכת
 אחר היבוס : השערה • מזה כב"ד שיהא בגובה של
 עיר ושיהא בזקנים : להקום לאחיו שם בישראל • ולא
 בגרים מכאן אמרו שני אחים גרים שהיתה הורתן שלא
 בקדושה ולידתן בקדושה פטורין מן החליצה ומן
 היבוס : (ח) ועמד • דבריו בעמידה כדי שישמעוהו
 חוקים

הקנינים : (ט) וחללה יצאו . משל עור כדכהיב ואנעלך
 חמש וברנל ימין דילפינן רנל רנל ממזורע . וחללה
 נעלו לפי פשוטו להקנות לו ירושת אחיו המת כמו שמינו
 צבועו לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו
 ולתשובת המינים וחללה נעלו פירוש אם חספון ליבמי
 אעבוד אותך כשפחה לאדוניה והוא ישיב לה לא חפצתי
 לקחתה : וירקה בפניו . כדי לבזותו על אשר מאס בה
 לומר שמאחר שאיך חפץ בי איני חוששת בך אלא כרוק
 הזה : וענתה ואמרה . כדי לבזותו ולישב דעמו :
 (יא) אשת האחד . ולא אשת שליח ב"ד : והחזיקה
 במזושי . אין לי אלא במזושי מנין לרבות כל דבר
 שיש בו סכנה הלמוד לומר והחזיקה מכל מקום :
 (יב) וקנינה אח כפסי' פרט לאשת שליח ב"ד שאם החזיקה
 במזושי של אחיו המחוקקטט עם צעלה כשהוא צל להכריחו
 מבח שליחות ב"ד שהיא פטורה : (יג) גדולה וקשנה .
 פרש"י גדולה שמכחשת את הקטנה כלומר לא יהיה לך
 שני משקלות האחד מממשה רביעי הליפרא והשני
 משלשה רביעים אפ"י שם ב' ליערלות ישראל כשהן
 צבת אחת לפי שהלך יודע שכוונתו לטול בגדולה ולהחזיר
 בקטנה היינו גדולה שמכחשת את הקטנה שמחכרת
 אותה רביעי אחד : כביכך . בית מקום למאזנים :
 (יד) ויזב בך . רדף אחר אותם שהיו בזב המיל :
 הנחשלים הנחללים מתיבות הפוכות כמו כבשים כשבים:
 ואחה עיף ויגע . אל תחמה אם עשה בך כך שהרי
 היית עיף ויגע מסורת הדרך ועוד שהיית לא ירא
 אלהים כדליתא במכילתא אחרים אומרים ולא ירא
 אלהים אלו ישראל שהיו בהם מות ולא קיימום אבל
 אם הייתם יראי אלהים לא היה יכול לך : (יט) תמחה .
 קודם שפסטי ידו במקדש ולמעלה שאמר תמחה היינו
 לאחר שפסטי ידו במקדש :

שלימא סודא דפרשת כי תצא

פרשת כי תבא

כו (א) והיה כי תבא אל הארץ . לפי שאמר למעלה
 בסמוך והיה בהיות וגו' פירש לך
 כאן שיש מלות מובנות קודם לזהיות כגון בכורים ומעשר
 וכתיבת התורה על האבנים ובנין המזבח והבכרה
 והקללה על שני ההרים : (ב) ולקחת מראשית . חזר
 בה צביל ללמדך סדר המצות : מראשית . פרש"י ולא
 כל ראשית כלומר איך צריך להביא כל הפרוי שלם
 לבכורים אלא מקפתו . ד"א מראשית מן העלוי כמו
 ראשית תבואתו ראשית שמיני ימשחו שהוא לשון שבת
 ועלוי . ד"א מראשית מאותם שמתבטלין ראשונה לפי
 שהן חביבין : כל פרי האדמה . פרי אהה מביא בכורים
 ואין אהה מביא אלא וישמן לבכורים : ושמת פטול . דרך
 כבוד ולא בחיך ולא בנפק הבגד : והלכת אל המקום .
 על ידו של צמח הבכורים יששה הכל לקוטה והולכה ולא
 ע"י שליח וכן מנהג אם נתן המלך שדה לעבדו העבד
 צממו מביא לו דורון מפירות השדה : (ג) אשר יהיה
 צימים ההם . ואין לך להשהות בכורייך עד שיהיה שם
 אחד מקרוביך ליחנם לו : הגדתי היום מודה אני לפניך

כי באתי אל הארץ כמו שצבוע ועמד באמונתו ונעלף
 בה חלקי ועששו אני מביא לו דורון מפירותיה להציב
 שהוא נתנה לנו : (ד) ולקח הכהן העל מידך . שהוא
 של מלך מקבל הדורון : והניחו לפני מזבח . אם אין
 מזבח אין בכורים : (ה) ארמי אובד אבי . פסוקה
 יעקב אבי הארמי כשהיה הוא בחרם היה אובד פי'
 עני בלא ממון שלא היה מוחזק בארץ : אובד . לשון עני
 כמו חנו שכן לאובד ישמה וישכח רישו ואין לתמוה איך
 נקרא יעקב ארמי שהרי דוגמתו מנינו יתרא הישמעאלי
 והוא היה ישראלי : (ח) ובמורא גדול . כהרגומו
 ובחזונוא רבא דכתיב המסות הגדולות אשר ראו עיניך
 וגו' : (ט) ארץ זבת חלב ודבש . חלב זבת חלב ודבש
 ללהלן ארץ חמשה עממים אף זבת חלב ודבש דהכא
 ארץ חמשה עממים מכאן היה רבי יוסף הגלילי אומר אין
 מביאין בכורים מעבר לירדן שהרי אינה ארץ זבת חלב
 ודבש : (י) והנחתו והשתחוויה . מלמד שפענין הנפש
 שתי פעמים אחת בעשת קריאה ואחת בשעה השתחוויה :
 והשתחוויה . כאדם שנוטל רשות מרבו והולך לו :
 (יב) כי תכלה לעשר . אהדריה קרא צביל הודיו
 כדכתיב בערתי הקדש מן הבית : ונתת ללוי לגר ליתום
 ולאלמנה . לאיזה מהם שתרצה : (יג) בערתי הקדש .
 העליון במשמע אלו הבכורים כדתן במסכת בכורים יש
 במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה שהתרומה
 והמעשר פענין ביאת מקום וחייבין צביעור וכו' :
 (יד) לא אכליה באוני ממנו . ולא השחתיו בטמא ולא
 גזלתי ממנו כמו וידיו תשכנה אותו . ולא בערתי ממנו לך
 השחתיו בטמא בדבר טמא שהרי אסור להוציא מן הדגן
 בשום דבר קודם שיפטרשו ממנו המעשר שהוא קדוש :
 ולא נחתי ממנו למת . אלא לך הבאתיו ונתתיו כי אחת
 אלהים חיים ומלך עולם : עשיתי ככל אשר צויתני . על
 הבכורים ועל המעשרות : (טו) ואח האדמה . שתתן
 אחת מער מן השמים על פני האדמה כדי שבעדך לשנה
 הבאה במצות התלויות בארץ : (טז) את החוקים
 האלה . של בכורים ושל מעשר שיהיו לך חק ומשפט :
 ואח המשפטים . החלום במעשר כגון לא אכלתי באוני
 וגו' : ושמת בלבבך ועשית אותם : בארץ : (יז) את
 ה' האמת . אחת הוקפת שאמר הקב"ה ונתתה להיות
 לך לאלהים מתוך שקבלת עליך מצותיו וגם הוא כמו כן :
 (יח) האמריך . השעילך שאמרת שיהיה לו לעם סגולה
 לפי ששעה לך נסים וגבורות : האמת . פאישדיר"ה
 בלע"ז . ד"א לשון תמורה החלפת כל היראות שבעולם
 זו שהנחת כלם ובחרת בו וכמו כן החליף הוא כל האומות
 הקדמונים ובחר בך לשומר מצותיו והאל"ף יסוד כופל
 הוא כמו אל"ף דאזויע דאסוד דאחמול . ד"א לשון שבת
 כמו יתאמרו כל פועלי און : (יט) ולאחר עליון .
 והיכן דבר ונתת ה' לראש ולא לזב :

כז (ב) והקמות לך אבנים . פרש"י נמצאת אחת אומר
 שלשה מיני אבנים היו י"ב בירדן וכנגדן בגלגל
 וכנגדם בהר עיבל כדליתא במסכת סוטה ח"ק . שהרי
 במסכת סוטה משמע באידך גיסא נמצאת אומר שלשה
 מיני אבנים היו אחד שהקים משה בערבות מואב שנאמר
 הואיל משה באר אחיה באר באר ואחד שהקים יהושע
 בגלגל

בגלגל הם אותם עצמם שבו מהם מוצא בהר עיבל וסדוקה צמיד וכחבו עליו התורה והעלו עליו עולות ושלמים ואכלו ושמחו וברכו וקללו וקפלו את האבנים ובה ולנו בגלגל שנאמר והעברת אותם עמכם והגחתם אותם במלון אשר תלנו בו הלינה וכתוב את שתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל : אבנים גדולות . להכיל כתב השבוע מנות התורה כמו שכתובות בהלכות גדולות בענין אזהרות : ושדה אחת צמיד . להשכיב הסיד בין שורה לשורה כדי לחברן זו לזו כענין ציון שאר אבנים : (ד) תקימו את האבנים האלה . הוא שנאמר למעלה והקימות לך אבנים גדולות וגו' : בהר עיבל . להיות נחמה ולישע את דעתם לאותם העומדים על הקללה . בהר עיבל ומעטם זה כתיב וצויתם עם מוצא וגו' וכתוב וזכתה שלמך ואכלתם עם ושמתה לפני ה' אליהך ללמדך ששכינה ביניהם : (ה) לא הניף עליהם ברזל . אבנים שלגנות חבנה . מכאן למדו רבותינו במסכת מדות שהברזל פוסל בנייעה ופגימה לכל דבר אפילו בלא ברזל אזהרה שמענו עונש מנין תלמוד לומר כי חרבו הפת עליה ותחללה : (ו) היום הזה נהיית לעם . אחרי שאתה מקבל עליך שבועת התורה : אלה יעמדו . כל העומדים על הברכה היו בני הגבירות וע"י שבו לאה רבים נסלו מהם הקטן והגדול להשלים המנין על בני השפוחה שלא היו רק ד' והיו על הקללה הגדול והקטן הגדול הוא ראובן לפי שהיה חסוד מצלה ונהה אמן על ארור שוכב עם אשת רעהו ואביו וידעו צודאי שלא פשע בדבר והכי איהא בפרק כמה בהמה יוצאה אפשר עתיד רעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו והקטן הוא זבולון : (יב) לברך את העם . פרש"י ששה שבטים עלו וכו' היינו אליבא דמשנת ואילו נאמרין אבל רבי אומר אלו ואלו ישראל וזוים למטה הם עומדים כדכתיב בספר יהושע וכל ישראל חזקו וסופסיו והכניסם והלויים עומדים מזה וגוזה לארון וגו' ומה שכתוב בפ' ראה על הר גריזים ועל הר עיבל היינו בסמוך כדכתיב וסכות על הארון הניח רבי אליעזר אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר לוי למעלה אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים שמעון לוי יהודה ואי אפשר לומר לוי למעלה שכבר נאמר ביהושע וכל ישראל חזקו וגו' והכניסם והלויים עומדים מזה ומזה לארון הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה ר' יהושע אומר כל הראוי לשירות לשאת את הארון דהיינו מבין שלשים עד בן חמשים למטה אל הארון והשאר למעלה עוד פרש"י כאן ופתחו בצרכה צרוך האיש וגו' ורואה מיהושע תניו אל מול הר גריזים ותניו אל מול הר עיבל כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה : ושם בסתר . כל הארורים הפחובין כאן כולן על עבירות שרגילות להיות בסתר כיצד אביו ואמו מי יודע אם יקלל אותם : (יז) מסיג גבול . דבר סתר הוא גם משנה עור לא יוכל לפרסם מי הגנהו : (יח) גר יחוס ואלמנה . אין להם כת ועור לפרסם הדבר לעבר על הארץ ושוכב עם אשת אביו ואחותו ומתנתו אינו נחמד להתיחד עמהן גם שוכב עם

בהמה לא האנק על הרובע ולקוח שחד דבר סתר הוא חוץ מעבודה כוכבי' ומכה רעהו דהיינו מלשינות שרגילות להיות סעמים בגלוי ופעמים בסתר ולכן לא נאמר בסתר שעל עבירות שרגילות לא יבא לכלל שאלם יעשה אותם בגלוי צ"ד יענישוהו : (כד) כאן פרש"י אחד עשר אחרים יש כאן כנגד י"א שבטים וכנגד שמעון לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו לברכו המעט לפי שבמעשה שמים היו עם נשיא שלהם כנסיה שהיא שלא לשם שמים ולסיסה זו ארור אשר לא יקום אינו מן המנין לפי שהיא שיה לכולם וי"מ י"ב ארורים כנגד י"ב שבטים : (כו) אשר לא יקום . יקבל כמו למען הקים אותך היום לו לעם :

כח (ב) וצאו עליך כל וגו' ולא תסרה לחזר אחריהם :
 (ג) ברוך אתה בעירי בכל מימי סמורה . ד"א ברוך אתה בעיר שחכמים תבואתך לעיר : בשדה . בזריעה ובנטיעה : (ו) ברוך אתה בבוואך . בנאחך למלחמה בענין שנאמר אשר יאל לפניהם ואשר יבא לפניהם : (ז) יקימך . יעמידך : (י) וראו כל עמי הארץ וגו' . עליו נאמר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט : כי שם ה' נקרא עליך . שהיא הוא קרוי ה' אלהי ישראל כשיקמך לו לעם דומא כי שמך נקרא על עירך ועל עמך וראו לשון הבנה כמו ולבי ראה הרבה חכמה ודעה : (יב) והלויים גוים רבים . ספירותיהם יהיו נקדבין : (יג) ארור . כמו שבצדך לשון שפע והללחה כך בארור לשון חסרון והפסד וכן תרגם אונקלוס לשון נרעת ממארת כגירת מחסרה : (כ) ואת המנערת . אינו גוער בחבולות והם נמנעת לנאח וכן הנני גוער לכם את הזרע : (כב) ובחרב . אין זה חרב ממש אלא לשון חרב ויובש : (כג) נחשת . כנחושת וכן ברזל ובת"כ למפרע ליתן את האמור של זה בזה : (כד) אבק ועפר . הרוח הרגיל להביא מער השמים יבוא בחזק ויוריד אבק ועפר מעל ראשי ההרים ויהרף ערשי האילנות למטה : אבק ועפרי האל"ף בקמץ : (כו) ואין מחרידי . אין חושש לינחן לקברו מרוב צרות שאלו היו חרדים היו שואלים לקבורה ד"א ואין מחריד לעוף ולבהמה : (כז) ובסחוריים הם גריזים היוצאים ממקום הנסתר לפיכך כתיב בעשולים לשון ויבא אל העופל ויקראו סי"ק בלע"ז : אשר לא תוכל להרפא . אחר שהקב"ה מכה מי ירפא : (כח) כאשר ימשש העור באפלה . כי הוא ירא מאד שרבי כשהוא במקום שיש אורה אחרים רואים ומזילין אותו מן הפחחים ומן הצרות : (ל) אשה תאמר וגו' . לפי שדרך בני אדם לחכם לבנות בית ואח"כ לוקח טדה ואח"כ לוקח אשה כמש"כ בפרשת שופטים מי האיש אשר בנה בית או מי האיש אשר נסע כרם ומי האיש אשר ארש אשה והלך זה השופט ופנה הענין יקולל לפי מעשיו : (לב) בניך ובנותיך נתנים לעם אחר . זו אשת אב שמושל על בני אותה שמתה מריעה להם : וכלות . לשון כלתה נפשי : (לג) יאכל עם אשר לא ידעת . לא יחזיקו לך מובס כי אינו מכירך : (מד) הוא יהיה לראש . שיהי כן כתיב עבד לזה לאיש מלוא : (מא) כאשר ידלש הנשר . זו היא מלכות כדכתיב בכל שנה קדמתא כאריא גפין דנשרא לה : גוי אשר לא תשמע לשונו . ולא תוכל להתחנן ולהתפטר

וההפטר

פורה אבל אם יעשה העבירה בגלוי יש כח בידינו לעשות
מננו משפט: (יח) את דברי האלה הזאת. ארור
האיש אשר יעשה וגו' האמורים בפי' תבוא: והתנבך' -
לשון זרעה כאשר ישמע הקללה. יתנבך בלצבו ויאמר
שלוס יהיה לי כמו אדם כאשר שומע הקללה אומר חוץ
ממני: כי בשרירות לבי אלך. אם בשרירות לבי:
למען ספות הרוה' כדי לשרבות עונות שנספו רוח ושבעה
מהן שאין בהן יצר הרע כגון לבישת שטמט וכיוצא בהן:
עם הזמאה. עם העונות שנספו הזמאה והמאה להם
כגון גול ועריות וכיוצא בהן. ל"ח למען ספות הרוה
הזמאה להוסיף ולשבעו שובע עבירות את מי שהוא
רעב וממא מהם כל' ממני יבא יום לעבור עביר' בפרהסיא
שיוכל לשבע עמנו ונמה שהוא זמא היום כי ירא פן
ישפטוהו מי שהכח בידם. ל"ח להוסיף ולחבר הלזיקים
עם הרשעים ולעשות כמעשיהם הכתוב המשיל הזדיק
לרוה על שם והיתה נפשם כנן רוח והרשע לזמאה על
שם והיה כעדר עזרבה: (כ) והכדילו. מדה כנגד
מדה הוא חשב להכדיל מן המזלות ולכן והכדילו לרעה
לפי שזמאנו הבדלה לטובה בעת ההיא הבדיל ה' את שבט
הלוי לעמוד לשרת: (כא) ואמר הדור האחרון. שלא
היה נולד בשפת הבית: והכריי אשר בא מארץ רחוקה.
ולא שמע הבית ויתמה ומכות הארץ אבל היודעים לא
יתמהו: (כב) נפריות ומלת שרפה כל ארצה. מה עיני
מלח לנפרית אלא אין לך דבר עומד בפני האש ויחר
ממלח ואין לך דבר כלש על יד אש ויחר מנפרית לומר
לך אם קיימו את התורה היו עומדין לפני כמלח זה
שאין האש אוכלתו עכשו שלא קיימוה האש ששהורה
יוצאת ממנו האכלם כנפרית זה שהאש אוכלתו: ומלת'
כדכתיב וחיבי נביב מלח: שרפה כל ארצה. וכי בעין
יחיד יקצוף הקציה על כל העדה תשובה לדבר מספל.
מיכה שגדל שרשו שזנו אחריו שבט דני ואחריו עשרת
השבטים: (כח) הנסחרות. לפי שאמר למעלה והתנבך
בלצבו ומסכרל בסתר הוא עשה: לה' אלהינו. עליו
הדבר מוטל להיותו נפרע מן העוברים בסחר: והנגלות:
והעבירות הנגלות תלויות בנו ובענינו אם לא נבער הרע
מקרבנו ולפי שלא תאמר מדה זו ניהגת לעולם נקוד על
לנו ולבנינו לומר שמשעברו את הירדן וקבלו את התורה
ונעשו ערבים זה לזה אף הנסחרות לנו ולבנינו וא"ת
א"כ הוא דממעטיקו נסחרות מלה' אלהינו היה לו לנקוד
על ה' אלהינו אלא אינו דרך לנקוד עליו מפני שראה
כמוחק ולפי שהנקודה של לנו ולבנינו במקום הנקודה
שהיה לו לנקוד על ה'. נקודה אף העין' שבעד כדי
להשלים י"א אותיות שצלה' אלהינו: חו"ק אמאי לא פי'
רש"י כאן נקודת עין' שבעד: הנסחרות לה' אלהינו.
עליו נאמר וגם מהם אקח לכהנים וללוים וגו':

ולתפטר עמו ועוד שיהיה עו פנים ואכזר: (ג) גוי
עו פנים. זו מלכות רומי כדכתיב ובאחרית הימים
ככלות הפושעים יעמוד מלך עו פנים: (גד) אשר יותירי.
האויב: (גה) והפלא. בלצ"ק: רעים וגאמנים.
ארזים ומקוימים כמו וגלתי ביהך וממלכתך עד עולם
וכן ותקעתיו יחד במקום לאמן שתרם ויתן באתר
קיים: (ס) את כל מדה. כתיב בה"א: (סא) אשר
לא כחוב. הכשדים היו לוקחים בחורי ישראל היפיה
וקושרין אותם בכרעי מטותיהם ומשמשים מטותיהם כדי
שההינה נטותיהם מסתכלות בהן בשעת השמים ותאוו
להם וילדו כמותם פעם אחד אמר כל להזכירה הא היכא
כתיב אמר ליה זהו גם כל הלי וכל מכה אשר לא כחוב
וגו': (סב) והשיבך ה' מזרים באניות. שהרי נחל
מזרים מססיק בין ארץ מזרים ובין ארץ ישראל כמו
שפרש"י בפי' מסעי: באניות. מכה קשה לפי שמכניסין
בהן הכל זקן בחור נשים בחולות טף שאין יכולין ללכת
ברגליהם: (סג) אשר זוה ה' את משה. גם הוכחה
אלו נאמרו על פי הדבור: מלבד הברית. פרש"י קלות
שבמשנה תורה שנאמרו בסניי כמו ששנו רבותינו במסכת
סוטה כל המצות האמורות בתורה נאמרו ונשנו ונשאלו
ובכל פעם שנאמרו נתנו כולם בדרך ובארור הוא
שפרש"י קלות שבמשנה תורה שנאמרו בסניי: אשר כרת
אתם בחורב. אלו הוכחות שבפי' בחוקתי שכתוב בסופן
בד משה והיינו בחורב:

כז (ג) ואזנים לשמוע עד היום הזה. ויום זה בכלל:
(ה) למען תדעו כי אני ה' אלהיכם. לא
משה אמרו אלא מן וואלך אתכם קוממיות עד סוף סדרת
הס הם דברי הקב"ה כמו שדרשו רבותינו ז"ל בפרשת
קמח גבי וכל הארץ הואת אשר אמרתי אשר אמרת מנעי
ליה אלא עד כאן דברי התלמיד מכאן ואילך דברי הרב:
(ח) ושמתם את דברי הבית הזאת. מאחר שעשו לכם
כל החסדים האלו הכתובים למעלה:
שלימא סדרא דפרשתא והיה כי תבא

פרשת נצבים

ט אתם נצבים היום כולכם. תשוב ושאינו תשוב
והשעם כדי לעברך זבנית כדכתיב לעיל
ויקרא משה אל כל ישראל וגו': ראשיכם שבטיכם. פי'
ראשיכם שהם ראשי שבטים דוגמא האהלה שרה אמו ומי
הם זקנים ושומריכם: (יא) מחוטב ענין. זה העבד:
עד שאזכ מימין. זו השפחה: (יב) לעברך. כאיש
אחד: כורת עמד היום. כולכם מוכנים עכשו לעבור
ואין איש יכול לומר לא הייתי שם ולא קבלתי הבית
עלי אבל לאחר שתעברו את הירדן ותתפזרו איש איש
לירושתו ויהיו בכם יולדת חולה או זקן אין יכולת בכם
לאסוף כולכם זבת אחת כמו עמה להעבירם זבנית
הקב"ה ובאלתו: (טז) אשר ישבנו בארץ מזרים. עם
אזרח שז"א מארץ מזרים ובשעת הזרה פחותים היו
מזן עשרים שנה ויתירים על ששים שלא נזרה עליהם
נזרה זו במדבר: (יז) פן יש בכם שרש פורה וגו'.
תסחיר בלבו העבירה כשרש זה המוכסה בחרץ ואחר כך

כאלו השירה עונה לאחס שיאמרו למה מלאחנו כל זאת : לפניא * גגדו : כי לא תשכח מפי זרעו * אף על פי שיש בה כמה תוכחות יש בטובה נחמות : (בג) ויט את יהושע * הקב"ה זיוהו ואריש פר' קאי : כי אתה חביב * כיון שלא היו ישראל עם לא הוצרך לחלוק להם כבוד כמו למעלה לסיכך אמר כי אתה חביב את בני ישראל : (כרה) ויטו משה את הלויים * הנזכרים במ"א שהם כהנים ואין לומר לויים ממש שהרי אין נוגשין בארץ : (כח) ואעידה גם את השמים ואת הארץ * זהו מעשה ממש ולעיל שאמר העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ אינו רק ספור דברים : (כט) אחרי מותי ימוסלג שהרי כל ימי יהושע והזקנים שהאריכו ימים אחריו עדו הם את הקב"ה : (ל) את דברי השירה הזאת * פר' האזינו לפי שמוזכר בה שספק נרכיזם במדבר ובא"י ואיך חטאו וגלו ואיך עתידין להגאל :

קט"ו למעלה גבי ויהי ידיו תמונה : (יג) לא מעבר לים היא * הוא הים הגדול שאין אדם יכול לעברו דרך רחמו עפני תשבת המים : (יט) העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ * הן לטובה הן לחלוק אם השמרו היצרות ונחתי נשמיכם בעתם ונתנה הארץ פריה ואם תעברו מלותי יד העדים תהיה בכם בראשונה בדכחיב ועצר את השמים ולא יהיה מסר והאדמה לא תתן את יבולה : (ל) כי הוא חייך * אהקב"ה קאי :

שלימא סדרא דפרשת נצבים

פרשת וילך

לא (א) וילך משה * מאהל מועד שהיה דר שם שנאמר והחונים לפני משכן ה' משה ואהרן ובניו והלך לו אלל כל שבט ושבט להודיעם כי הוא מת ולא יסחדו אך יחזקו לבס בדברי יהושע ולמה הוצרך לערוח וללכת אחריהם היה לו לכנסם בחזונות שטעה משה אלל אמר רבי יהושע דסכנין משום רבי לוי חזונות שטעה משה במדבר כיון שטעה משה למות גזון הקב"ה שלא יאה משה חוקע בהן והם באין אללו לקיים מה שנאמר ואין שלטון ביום המות : (ב) אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה * ובכך אין אתם מפסידין כלום כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך וגו' : (ג) כאשר דבר ה' * בניא מקרבך מחויך כמוני יקום לך וגו' וכתיב קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח וגו' : (ה) אשר צויתי אחכם * לא תחיה כל נשמה : (ז) לעיני כל ישראל * שלא יאמרו למחר בעוד שהיה משה קיים לא נחן לך רשות : כי אתה תבא את העם הזה * לפי שכלן היה מדבר משה עם יהושע לעיני כל ישראל חלק להם לישראל כבוד כלומר תבא עם העם הזה : (ט) אל הכהנים בני לוי הגושאים את ארון וגו' * ואע"פ שהלויים היו נושאים ולא הכהנים מ"מ חקף אחר ספירתו של משה נשארו הכהנים כשעברו ישראל את הירדן * כדליתא בטוסא תניא אמר רבי יוסי בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשסבבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו * ד"א משום שהכהנים מתקנין המשארות לבני לוי כמו שמפורש בפרשת במדבר קרי להו לכהנים נושאי ארון ברית ה' וגו' :

(י) מקץ שבע שנים וגו' בתחלת השנה למען ילמדו כל השנה כמו שמפרש והלך בחג הסוכות בבא כל ישראל וגו' : במועד שנת הבמטה * מאחר שהיא שנה ראשונה של שבע שנים של שמטה למה הוא קורא אותה שנת השמיטה השוכה לדבר לפי שעדיין דין שביעית נהג בה בקציר היוצא מקציר שביעית : (יא) תקרא את התורה הזאת * ליהושע היה מצוה ולכך היה קורא אותה המלך : (יב) הקהל את העם וגו' * שהכל פטים ואין אורך לבית כלום כי הכל נאמר : (טז) אשר הוא בא שמה בקרב * בקרב הארץ לשון זכר כמו ולא נשא אותם הארץ נעשה ארץ : (יז) והסתרתני פני מהם * זו היא דרך חבה כאלם שחטא לו בנו ואומר להלקחתו שלא נפניו מתוך שאוהבו : (יט) ולמדה את בני ישראל * ליהושע אמר הקב"ה כך : (כא) וענתה השירה הזאת

פרשת האזינו

לב (א) האזינו השמים * לשון ארון פירוש הפו אזניכם ואדסליק מיניה קאי ואעידה גם את השמים ואת הארץ אמר לעדים שישמעו דבר העדות : האזינו השמים * שהרי לפניכם נחתי לכם את התורה שנאמר כי מן השמים דברתי עמכם : ותשמע הארץ * שעליה עמדו כשלאמרו נעשה וישמע האזינו על שם שהם מרובים כמ"ש רבותינו ז"ל שהם שבעה אמר להם לשון רבים : ותשמע הארץ * והארץ היא יחידה אמר גם לשון יחיד * האזינו השמים ותשמע הארץ * עליו נאמר שמעו שמים והאזינו ארץ כי ה' דבר משה רבינו היה בואו פרק רחוק מן השמים ועמד בארץ לפיכך נחן האזנה לשמים שכן מנהג הוא שאומר לאותו העומד רחוק לשון האזנה שיטה אזינו לשמוע ע"י שהוא רחוק ונתן שמיטה לארץ שאין לומר לקרוב בלשון האזנה אלל בלשון שמיטה אלל יעשה להיה מדבר בשמו של הקב"ה נהן שמיטה לשמים והאזנה לארץ וי"מ למפרע האזנה שייכא במקום שהוא קרוב ושמיטה שהוא מקום רחוק משה שרגילותו היה בשמים אמר האזינו השמים ותשמע הארץ שהיתה רחוקה ממנו בא ישעיה ואמר סמך לדבר שמעו שמים שהיה רחוק מהם והאזינו ארץ שהיה קרוב לה : השמים * זבא השמים : והארץ * זבא הארץ : (ב) יערוף כמטר לקחי * דברים שאני אומר לכם אינם דברים בעליים אלל כשם שהמטר יורד ואין הגאחו ופיבו נכרין ונראין וסוף שמגדל פירות אף כך לקחי ואמרתיו * ד"א לשון תפלה הוא יהי רצון שלא יאזנו דברי ירקס אלל יעשו פירות בלבנות השומעים כמעשה המטר והשל בארץ להולידה ולהנמיחה הזכיר כאן ד' רוחות העולם כשם שהעיד עליהם שמים וארץ כך העיד עליהם ארבע רוחות העולם שאם ישמרו התורה ינשבו להם רוחות טובות : יערוף כמטר * זהו רוח מערבי שזא מעורפו של עולם ודרכו להביא מער : תול כפל * רוח צפוני שהיא נוחה כפל : כשערים * רות דרומית שמתעררת כשערים : כרביזים * רוח מזרחית שמרבה

ממנה זרעים ומגדלת זמנים והם מנשבות בכל יום רוח מזרחית בבקר ורוח דרומית בחצי היום רוח מערבית בתחלת הלילה ורוח צפונית בחצי הלילה צימות החמה יפה וצימות הנשמים קשה רוח דרומית למפרע מערבית לעולם קשה מזרחית לעולם יפה: (ג) כי שם ה' אקרא' לעיל קאי אתם שמים וארץ וד' רוחות העולם וכל אשר בכם זריכין אתם לידע ליתן גודל ושבת להקב"ה כשאזכיר שמו בקריאת התורה וכן הוא אומר הללוהו שמים וארץ ואומר השמים מספרים כבוד אל וגו' שהרי זה אתם מתקיימים כדכתיב אתם לא בריית יומם ולילה מוקות שמים וארץ לא שמת' ובשם זה שאני קורא נבראתם כי יש ב' ד' אותיות יו"ד ה"א ו"ו ה"א והם עושים שש תיבות כנגד ד' רוחות והשמים וארץ שנבראו בו: כי שם ה' אקרא' מהורגם והשמים ירושלמי אמר משה נביא וי' לכוון רשיעה למדכרין שמה דקדושא ארכו לית אפשר לחד מן מלאכי מרומא למדכר שמה מפרשא עד זמן דאינון אמרין קק"ק תלת זמני ומנהון יליף משה דלא הוה מדכר שמה מפרשא עד זמן דהוה מהך פומיה בעשרים וחד מלין דאינון תמנין וחמש אחין פי' מן האזינו עד הזכרת השם יש כ"א תיבות מן פ"ה אלוות והכי איתא בספרי אמר משה די לי שיהיה אחר שבעה מלאכים פי' הם מזכירין את השם אחר שלש תיבות קדוש קדוש קדוש ודי לי אחר ז' מהם כלומר להזכיר השם אחר ז' פעמים שלש תיבות שהם כ"א תיבות והם התיבות שמן האזינו עד הזכרת השם לפיכך תקבו חכמים עשרים ואחת תיבות בקדושה ששכל יום קודם הזכרת השם וזהו סדרן כקדש שמיך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום וכן כתיב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש קדוש ה' וכו' ובקדושת יולר שבת שמונים וחמש אותיות וזהו פרטן*) נקדישך ונעריך כבוד שיה שרפי קדש המקדישים שמך בקדש ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קק"ק וכן במוסף אין לנו להזכיר את השם קודם פ"ה אלוות וזהו סדר הקריאה ופרט הכתיבה כתר יתנו לך המוני מעלה עם שמך קבולי משה יחד קדושה לך ישלשו ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קק"ק: (ד) הנה תמים פעלו' ארבעים קאי לשמים ולארץ לא רוחות: תמים פעלו' פעולותיו בתמימות ושלמות שלא כדמת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם בונה בנין אין פעולתו תמימה ושלמה שהרי לא בנה העצים והאבנים והעפר אבל סודרן זה על זה אבל הקב"ה פעלו תמים ושלם שהוא בורא את הכל: כי כל דרכיו משפס. לפי שרואה לספר איך לקח נקמה מישראל ואח"כ מעמים אחרים. בישראל הגדיק תחלה את הדיו שכל עניניו במשפט ובזדק כמו שמפרש והולך: (ה) שחת לו לא בניו מומם שחת לו הקב"ה אותם שאלו היו בניו בענין שאמר הושע לא עמי אתם ועוונותיכם שאלו אלה שנקראו לא בניו: ד"א אם שחת הוא ונסרע מבני אדם לא לו אין הדבר עליו כדכתיב כי לא ענה מלבו ויגה בני איש: בניו מומם. דוגמא כי משחתם בהם מום כס פי' מהם בלה ההשחתה: (ו) הלה' חנמלו זאת. בתמימה לעבוד יראה אחרת: ולא חכם. לא החכים כחריגומו ולא חכימו ומה שכלו

קמץ היינו בשביל האתנחתא: קמץ. לשון תקון ובריאה כמו הר זה קנחה יצינו: (ז) זכור ימות עולם. עכשיו מזכיר והולך החסדים שהקב"ה עשה עם ישראל: ציל שנות דור ודור. שהרי קודם שהיו ישראל בעולם ציל הקב"ה מתקן להם מקום: (ח) בהחל עליון גוים. שהנחיל לכל אומה ואומה את נחלתה: בהפרידו בני אדם. בדרך הפלגה שהפרידן והלכו איש איש למקומו: יב גבולות עמים למספר בני ישראל. בירר נחלה ל"ב שבטים שעדין לא נולדו ומסרה ל"ב בני כנען שהם עבדי בני שם כדכתיב ויהי כנען עבד למו שלא יוכל לערער עליה כלום דמה שקנה עבד קנה רבו ושמו אותה עד שבאו ישראל אדונייהם ונעלו מידם וכן פי' למעלה בסוף פ' קדושים ובני כנען י"ב היו כדכתיב וכנען ילד את ירדן בצורו ואת חת ואת היבסי ואת האמורי ואת הבגנשי ואת החוי ואת הערקי ואת הסני ואת הארודי ואת הנמרי ואת החמתי והם י"א ואחר נפלו משפחות הכנעני שנחלקה אחת ממשפחותיו לשתיים וינא ממנו הפריו שאינו מנוי כאן הרי י"ב למספר בני ישראל: (ט) כי חלק ה' עמו. מכל האומות לקחו לחלקו: יעקב חבל נחלתו. כפל מלה הוא וחבל לשון חלק כמו חבלים נסלו לי כנעמיים ולשון חבל שייך גבי נחלה לפי שמודדין בו את הקרקע: (יב) דדד ינחנו. בסיפרי דורשו לשון מנחה עמיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם: (יג) ירכיבוהו על במתי ארץ. עליו נאמר והרכבתיו על במותי ארץ וגו' ירכיבוהו על במותי ארץ. שרי ארץ כמו ואתה על במותימו הדרוך: במותימו. יתר וא"ו והמ"ם בחסף קמץ: ויניקהו דבש מסלע. הוא דבש התמרים הגדלים בדקלים שבסלעים ושבחרים. ד"א דבש מסלע הוא דבש דבורים שהדבורים מביאים בנקיטת הסלעים כדמחרגם רב יוסף כאלו חשניה הדבורים כמה דנחון דכרייתא ושיטן ברום עלמא ומייתן דובשא מעשבה שוריא: ושמן מתלמיש זור. דרך זיתים להיות גדלים במקום אבנים וזורים: (יד) עם חלב כליות חזה. עם שמן חמדת חסיד המונחרים כמו וחכל המלך דוד שהוא כמו וחכל נפש דוד בלחה נפשי לשון חמדת וחלוה: ד"א חסיד גסוח ככליות ועל ידי שיש להם צירא וחרין מדמה אותן לכליות: (טו) עשהו לשון עושר כמו וישראל עושה חיל פי' נקט הוא הקב"ה המעשירו: (יז) לשדים. על שם ששודדין דעחו של אדם נקראו שדים: לא ידעו. בהקב"ה נאמר וידע אלהים כי ידעתי את מכאובי אבל הם החושבות לא ידעו בנרתם ולא יעזבו להם ולמה לא ידעו שהם חלשים ומקורבין באו חמול פסלו יוצרו: לא שערדם אבותיכם. לא פקדום אבותיכם ולא חששו בהם לשון פוקד עון דמתרגמינן מעשר: (יח) צור ילדך. הולידך כמו ילד את שלח ילד את עמר: תשי. היו"ד שבתה כיו"ד מאל תמחי שהוא כמו אל תמח. מחוללך. מניאך ממזרים במחולות ושירים: (ב) אסחירה פני מהם. ומחוך כך אראה מה אחריתם מה יועילו להם העבודת כוכבים ש: חרו: כי דור הספוכות המה. אתמול אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע והיום אמרו לעגל אלה אלהיך

נמצא בחזקוני כ"י כסוד שבל שיה. ישראל

ידין • לשון יסורין כמו כי בם ידון עמים ייסרם
 ביסורין: ועל עבדיו יתנחם • מ"מ עליהם יתנחם
 ע"י תשובה וכן מנינו ונתמחתי על הרעה אשר דברתי
 עליהם: כי יראה כי אזלת יד • כחם של ישראל כי
 אזלת יד דוגמא וצבת לשיא ושכורת ולא מיון:
 (לז) ואמר אי אלהימו • לכשיהיו ישראל נגאלין ויהיו
 הם למעלה והאומות למטה ואמר ישראל אי אלהימו של
 עובדי כוכבים שאין יכולין להגיל אומותיהם: (לח) אשר
 חלב זבחימו • הזבחים שהעבדי כוכבים וזבחים
 לתקרובת עבודת כוכבים שלהם הם ענמם אוכלים
 ומתפרנסים מאוחו תקרובת: יקומו ועזרוכם • כל כך
 יאמרו ישראל לנת הגאולה: (לט) ראו עתה כי אני
 וגו' • כך יאמר הקב"ה לאלה ששעבדו בישראל: כי
 אני אני הוא • אני הוא אשר לא אשתנה: אני אמת
 ואחיה • עליו נאמר ובלע המוח לנח אמת לשעבר
 בישראל ועכשו ואחיה מחצתי אותם לשעבר ואני ארפא
 להם מכאן ואילך: (מ) כי אשא אל שמים ידי • כמנהג
 בני אדם כדי להביין השומעים: (מא) ותאחז ידי • את
 החרב במשפט גבורת המלחמה: (מב) אשכיר חגי מדסי
 וכי היאך אפשר לחיים ששחכרו מדס אלא העריי משכירי
 לאחרים ממה שהני עושים: וחרביי תאכל בשר • וכי
 אפשר לחרב שתאכל בשר אלא הריני מאכיל לאחרים
 ממה שחרבי הורג כענין שנאמר בן אדם אמור לנפול
 כל כנף לכל חית השדה וגו' בשר גבורים תאכלו ודם
 נשיאי הארץ תשתו ואכלתם חלב לשבעה ושזיתם דם
 לשכרון הכי נדרש בספרי: מדס חלל ושביה • ממה
 שעשו בחללי עמי ובשבויי עמו: מראש פרעות אויב •
 סרסרו מפרעות ראש אויב • ורבי נחמיה דורשו כלפי
 האומות והכי קאמר פן יאמרו האומות ידינו רמה וגו':
 (בח) כי גוי אויב עזות המה • שבעת האומות אבדו
 ז' מנות שנתת להם: (בט) לו חכמו • אם היו האומות
 חכמים ושיבילו זאת מה שמפרסו והולך איכה ירדוף היום
 אחד ממנו אלק ישראל ולשעבר היה בהפך: יביט
 לאחריהם • בפורעניות שעתיד לבא עליהם על
 שעבדו בישראל כדכתיב וחס עתידות למו אם לא כי
 זורם מחרם ומפני מה אירע להם שאחד ממנו רודף
 אלק מהם: (ג) אם לא כי זורם של ישראל מחרם
 בדינו כל כך היה להם לז' אומות להביין כי לא
 זורם זורם שהרי אין זורם חלש כזורנו ובשביל
 כך היו אויבינו ישראל פלילים לשעבר • והיו דנין
 אותנו ומשלים בנו: (גב) כי מנפן סדוס גפנס •
 ומפני מה מחרם זורם אלא ודאי מפני שמנפן
 סדוס גפנס וממטתה של עמורה הם שענימו
 ענבי ראש וגו' כדכתיב ומעאחס כסדוס הגידו כלומר
 אין בהם סוב אלא כולס רעים ואין הקב"ה חובע
 עלבונם: (גד) הלל הוא כמוס עמדי • מה שאמרו על
 עמי כי מנפן סדוס גפנס שהרי אינו כן אלא עליה נאמר
 ואנכי נעמתיך שורק וגו': (גה) לי נקס ושלם • לשמות
 מן ז' האומות: לעת חמוס גבלם של ז' האומות: כי קרוב
 יוס אידם של ז' אומות: וחס עתידות • למו לז' אומות:
 (לו) כי יראה וגו' ולמה ינקוס אותם כי יראה האויב כי
 אזלת ידם של ישראל ויאמר האויב אי אלהימו של ישראל:
 יקומו

ישראל: (בא) בלא עס • אלו כשדים כדכתיב זה העם לא
 היה: (בב) כי אש קדחה באפי יסקאה קדחה ובערה
 אש באפי • ד"א קדחה כמו נקדחה דוגמא כל אלה
 חגרו שהיא כמו נחמברו: ותאכל ארץ ויבולה • כדי
 להרעיבם: ותלהט מוסדי הרים • מה שהסתיר חמת
 ההרים להניס מפני פחד האויבים דוגמא עשו להם בני
 ישראל את המנהרות אשר בהרים • ד"א ותלהט מוסדי
 הרים אפילו בשאול לא יוכלו להמלט מפני האש:
 (כג) אספה • לשון אסיפה כמו לספות עוד על חרון אף
 י': (כד) מזי רעב • שרופי רעב כמין למזי לאחונה:
 ולחמוי רשף • אכולי עוף לשון לכו לחמי בלחמי ולשון
 ובני רשף יגביהו עוף • ד"א לחומי חיים כמו שמה שבר
 רשפי קשת • ד"א לחומי מאש האויבים כמו רשפיה רשפי
 אש: וסן בהמות • חיות רעות שכן מנינו חיה נקדחת
 בהמה וקן עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף:
 (כו) אמרתי אפאיהם • אכלה גם הפיאה שלא הניח
 מהם פיאה: (כז) ולא י"י פעל כל זאת • לא באת זו
 להם מאחו כדי להוכיחם אלא על כי ידינו רמה:
 (כח) כי גוי אויב עזות המה • בספרי דורשו רבי
 יהודה עד ראו עתה כנגד ישראל ור' נחמיה דורשו כנגד
 האומות רבי יהודה דורשו כלפי ישראל ולעיל קאי וה"ק
 אמרתי אפאיהם לישראל כי גוי אויב עזות המה אבדו
 ענש שנתנו להם היא התורה: (כט) לו חכמו • ישראל:
 ישיבילו זאת • מה שהולך ומפרש: יביטו לאחריהם •
 יסתכלו ויתבוננו אל פורענותם שיש להם בנלותם היינו
 לאחריהם ומה היה להם להביין: (ל) איכה ירדוף וגו' •
 היאך נשתנה הענין שהיום אחד מן האומות רודף אלק
 ממנו ושנים מהם יניסו רבבה ממנו ואמש אחד ממנו
 רודף אלק מן האומות ושנים ממנו יניסו מהם רבבה
 ומפני מה אירע להם כך אם לא כי זורם מחרם זורם של
 ישראל מחרם: רבבה • שגרת אלפים ורביה לרבה
 ולקתו עשרה למהם ומאה לאלף ואלף לרבבה: ושנים
 יניסו רבבה • הרי אחד רודף וממסת אלפים ובמדה
 עובה כתיב ורדפו מכם חמשה ממה ומאה מכם רבבה
 ירדפו הרי אין אחד רודף לכל היוחר רק מאה אי"כ
 מנינו מדה פורעניות מרובה ממדה עובה אלא י"ל
 דבמדה עובה כתיב זה ונפלו אויביכם לפניכם לחרב
 ולכך אין נריך לרדוף לאחד רק מאה שהרי יפלו לפניו
 אצל במדת פורעניות לא כתיב כפילה ולא יהרג הרודף
 רק ירדוף לכך אין מיושב אם הוא רודף כל כך:
 (לא) כי לא כזורנו זורם • שהרי אין זורם חזק כזורנו
 ואף על פי כן אויבינו פלילים ודיינים עלינו אלא
 אין תלות הדבר אלא על כי זורם מחרם ע"י
 עוונותם: (לב) כי נתנפן סדוס גפנס • בהמיה וכי
 מגפנס של סדוס הם וממטתם של עמורה שענימו ענבי
 ראש וגו' כלומר כל מחשבותם לרעה והלא אינם אלא
 ממטע קדש שנאמר ואנכי נעמתיך שורק וגו':
 (לד) הלל הוא כמוס עמדי • יוס השלום פורענותם כמו
 שמפרש והולך: (לה) לי נקס ושלם • עלי לנשות נקמה
 ותשלומין מישראל: וחס עתידות למו • נניינו לשון זכר
 נוסף על לשון נקמה כי יהיה נערה בגולה והיה העיר
 הקרובה אך בגולה יחלק את הארץ ועוד הרבה: (לו) כי

נשאו וסבלו בסבר פנים יפות כפי דברים שילאו מפיד
 אנכי ולא יהיה לך : (ד) תורה זוה לנו משה י אכל
 השאר שעולין למנין תורה אמרו הס תורה זוה לנו משה
 מאתך שלא יכלו לסבול מפי הגבורה אלא שמי דברות
 כמו שפרשתי בפרשת יתרו : תורה זוה לנו משה וגו' .
 סרסרו תורה זוה משה להיותה מורשה לנו קהלת
 יעקב : (ה) ויהי (משה) בישראל מלך בהתאסף ראשי עם
 באמור יי' אלי הקהל את העם ואשמיעם את דברי
 ועלינו לקיים את התורה שזוה לנו ומאחר שקבלנו את
 התורה זכו לזכרה : (ו) יחי ראובן ואל ימות .
 כשיעבור את הירדן חוץ לפני בני ישראל : ויהי מחיו
 מספר : באותו מספר שיעבור עם בו יצונו שלא יפקד
 איש מהם : (ז) וזאת ליהודה : וזאת הכרעה עממה
 תהא חלה על יהודה כאן פרש"י אמר משה מי גרם
 לראובן שידה יהודה ואם תאמר הרי הולדת ראובן
 קדמה לאל יהודה שהרי בפרשת וישב גבי וישב ראובן
 אל הבור פרש"י לא היה צמחיה שהיה עסוק בשקן
 ובחטעיתו ויהודה לא הודה עד שנתעברה תמר אלא יל'
 דודאי ראובן אודי קודם אלא צנענה אודי בשקן
 ובחטעיתו אבל בפרשהיא לא אודי ובשורה יהודה
 ואמר לדקה ממני עמד ראובן ופרסם הודאתו ואמר אף
 אני לבבלתי יאועי אבי וראיה לדבר מדמך משה רבינו
 זכרת יהודה לזכרת ראובן משום שכל ידי יהודה הודה
 ראובן הולדת השונה ומפורסמת וה"ק מי גרם לראובן
 שהודה בפרשהיא יהודה : שמע יי' קול יהודה . כשיעק
 במלחמה ויפטרך סיוע ולפי שיהודה עולה תחלה למלחמה
 הוצרך להתפלל עליו צענין וצורך המלחמה ועל ראובן כמו
 כן לפי שעבר ראובן ראשון כדכתיב והחלוץ עבר לפנים
 ושמעון לא הוזקק להזכירו כאן לפי שהיה רגיל ללכת עם
 יהודה כדכתיב בספר שופטים עלה אתי גבורתי . ד"א
 יחי ראובן לפי שחטא גנד כבוד אביו וראוי היה למות
 כדכתיב כבוד את אביך למען יאריכוני ימך הא אם לא
 חכבדהו ויקצרו לכך אמר ואל ימות : וזאת ליהודה .
 וזאת הברכה עממה תהא כן ליהודה שבענין זה חטא הוא
 שיער לאביו כדכתיב יוסף ושמעון לא ראה להזכיר
 זכרה לפי שיהיה זבולו של משה ע"י שקדם בכיובו של
 יוסף כמו שפרש"י בפרשת מקץ : (ח) ולזוי אמר וגו' .
 אוחס שנתנו האורים והחומים לשאת על לבו כבוד הוא
 איש חסיד : אשר נסיהו במטה תריבהו על מי מריבה .
 ואע"פ כן הוא אומר : (ט) לאביו ולאמו לא ראיתיו .
 אם מת לו אב ואם את וכן צריך לעשות לו כמי שאינו
 מכירו כדכתיב לאביו ולאמו לא ימא ולאמה כי שמרו
 אמתך שאמרת ומן המקדש לא יא אפי' בשעת צערו
 אינו רשאי לזאת אחריהן ואפילו למאן דאמר מקדושתו
 לא יא אכל ויאל הוא אחר המטה מ"מ כשהן נגלין הוא
 מכוסה וכשהן נכסין הוא נגלה . ד"א האומר לאביו
 ולאמו לא ראיתיו לא טעו אחריהם במעשה העגל :
 ובניהך ילדו . מה שאמרת ברית כמות עולם :

(לח) יקומו ויעזרוכם כי כל כך יאמר האויב ולפי' ידון
 עמו : (למ) ראו עתה וגו' כמו שפי' למעלה ואין מידי
 מניל . כנגד שאמר האויב יקומו ויעזרוכם : (כג) הרנינו
 גוים עמו . לשון יללה כמו קומי רני זלילה הלילו אותם
 גוים שצעדו לישראל למה כי דם עבדיו יקום . ד"א
 הרנינו לשון שבה הרנינו גוים לפני הקב"ה ומי הם
 הגוים ישראל עמו שהרי דם עבדיו יקום : ד"א כל
 הגוים הרנינו והללו עמו של הקב"ה שהרי הוא כפרע
 מצריהם היינו כי דם עבדיו יקום : וכפר . לשון פיוס
 כמו אכפרה פיו : אדמתו עמו . יש תיבות חסרות
 וי"ו בתחלתן כמו וחללה זונה שמש יורח עמד זבולה אף
 כאן אדמתו עמו כמו אדמתו ועמו כלומר יראה ויסיים
 אדמתו ועמו בהקטנו מאויבים : (כד) ויבא משה
 וידבר וגו' . הוא שאמר למעלה וידבר משה באזני כל
 קהל ישראל וגו' : הוא והושע בן נון . שהרי לשניהם
 זה הקב"ה כדכתיב קח את יהושע וגו' וכתיב ועמה
 כהנו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל :
 והושע בן נון . בתחלה כשנכנס להיות משרתו של משה
 קראו משה יהושע שכן דרך מלכים לשנותם למשרתיים
 כגון יוסף דינאל חגייה מישאל ועזריה ועכשו כשיעשה
 מלך חזר לשמו הראשון ומכל מקום בכל המקרא קוראו
 יהושע לפי שהורגל בו כבוד : (כו) כי לא דבר רק
 הוא מכס . ולא העשורו בחנם שאם אין אתה לומד
 תורה אין אתה יודע באיזו עבירה אתה חייב והעשה
 אותה ותמות וכן פתחת אם אין אתה למד לא תהא
 יודע באיזו מנה שאתה זוכה ולא תעשה : (כז) בעצם
 היום הזה . שאמר להם השירה : (מא) אשר על פני
 יריחו . אלא שהירדן בניתם :

שלימא סדרא דפרשת האזינו

פרשת ברכה

ג (א) וזאת הברכה . וי"ו מוסיף על ענין ראשון
 לעיל דבר אחר תוכחות וכאן ברכה :
 (ב) יי' מטיבי בא . י"מ הקב"ה שהוא מטיבי בא וזרח
 דוגמא ברכך יי' מניון : וזרח משעיר למן . מלך שעיר
 נראה תחלת ישראל הברקים והלפידים והאי דנקט לשון
 וזרח משום דהר שעיר למזרחו של סיני הוא : הופיע
 מהר פארן . גם הר פארן למזרחו של סיני הוא ומה
 שנסע הקב"ה ממזרחו של עולם לכבודן של ישראל היה
 כדי ללכת לקראתם שהרי חמיד ממערב למזרח הם
 הולכים כמו שפרש"י בפרשת מטעי : מימינו אם את דת
 לנו . לפי שהוא דרך חנה כדכתיב וימינו תחבקני :
 אם דת . כתיב מלה חדא וקרי תרתי : (ג) אף חובב
 עמים . כדכתיב והייתם לי סגולה ולמה שהרי כל
 קדושי בידך כיצד וחס תוכו לרגליך פי' חוץ רגליך
 כדכתיב ויחיצו בתחתים הדר . ד"א אף כשהקב"ה
 מחבב עמים ומאסר ישראל בידם כל קדושי של ישראל
 הם בידך : והם . ישראל תוכו לרגלך בשבילך ובשביל
 מנזחך הם מוכים ומדוכאים לרגלך כמו ויברך יי'
 אותך לרגלי . ד"א והם תוכו לרגלך חוץ בית המקדש
 שהוא הדוס רגליך עם הם מנזיים : ישא מדברותיך .

נחלה

נחלה להיות מרודים זה להטעם מדברי תורה :
 (יא) ופועל ידיו מרצה * שעל קרבן ידו כתיב ונרצה לו
 לכפר עליו ואם זר מקריב אינו מחרצה : מן יקומו *
 ממי שירצו לקום כנגדו : (יב) ולבנימן אמר * סמכו
 אחר לוי לפי שאומותו של לוי בבית המקדש שהוא בחלקו
 של בנימן : ידיר י"י הוא בנימן הידיר : ישכון לבטח
 עליו * על שכניה אלל שכניה כמו ועליו מסה מנשה :
 חוסף עליו * הקב"ה על בנימן ומצילו : ובין כתפיו *
 גבוליו כמו אל כהף ים כנרת : שכן * כלומר בין גבוליו
 של הקב"ה שכן בנימן נחלתו סמוכה אלל בית המקדש
 ולפי שכל השבטים היו שוחטים במזבחתו של יוסף ובנימן
 לא היה שוחף עמהם וכל השבטים נולדו חוצה לארץ
 ובנימן נולד בארץ ישראל וזה הוא להיות השכינה שורה
 בחלקו : (יג) וליוסף אמר מזברכת יי ארצו * גבי אדם
 כתיב ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ארורה הארמה
 בעבורך אלל יוסף לא שמע לקול האשה כדכתיב ולא שמע
 אליה ולפיכך מזברכת יי ארצו : (יד) ומגדל גרש ירחיסי
 הפירות מחגרתות מן הארץ והאילנות בחדוש הירח
 בירח אחד כונס קייצים שבני מוסק זיתים בשלישי לוקט
 תמרים וכן בכל ירח וירח : (טו) ומראש הררי קדם *
 לשון שנה כמו ראשית תבואתו כי הוא ראשית אונו
 ראשית שמיים ימשחו פי' מטוב כל ההרים שגבראו מששת
 ימי בראשית : הררי קדם * ארץ אפרים בנו של יוסף
 ארץ הרים היתה כדכתיב זופים מהר אפרים :
 (טז) ורזון שוכני סנה * רזון של שוכן סנה יהי כן :
 מזיר אחיו לשון זכו מזיריה משלג כלומר יוסף שהיה שר
 על כל אחיו : (יז) בכור שורי * המגך הראשון שגדח
 לו הקב"ה מזרעו של יוסף הוא שהיה יהושע וקורו בכור
 שהמלך ראשון לזרעו ומדמה המלך לשור לפי שהוא מלך
 בצמחות : והם רבנות אפרים * הקרנים הם רבנות
 אפרים שהיו קרוביו ואנשי מלחמה : והם אלפי מנשה
 וזה גדעון ונקח הרבנות לאפרים לפי שנקח לו יעקב
 הגדולה : (יח) שמה זבולון * מתרעם על חלקו היה כמו
 ששנו רבותיו זבולון עם חרף נפשו למות משום דנפתלי
 על מרומי שדה לפי אמר לו משה שמה זבולון בחלקך
 ואל תתעצב אם נפל חלקך על הים כי אהה משתכר בו
 כמו שמפרש והולך : בצלחק * משה רבינו בך כל אחד
 ואחד צמה שצריך הוא היה יואל צפרקמטיא כדכתיב
 זבולון לחוף ימים ישכון לך ברכו שימרו בצלחו :
 ויששכר בצובליך * ארצו היתה שובה לזריעה והיה
 הוא יושב בצובלים לשמור שדותיו ויתפלל משה שילית
 וישמח בשדותיו וכן אמר לו יעקב רובץ בין המשפטים
 בין הגבולים לשמור שדותיו : (יט) ושפוני טמוני חול *
 פעמים שהספינות נשברות כנגל וטבעות וסממות בחול
 וכשהים נקמע ומתמעט כמנהגו בכל יום באים בני זבולון
 ומטלים אותו ממון : (כ) מרחיב גד * ברכו כך על
 שם שנתן לו ארץ רחבה ארץ מקנה : ומרף זרוע אף
 קדקד * מדקלמר אף קדקד משמע שהוא מכה בזרוע
 החלה כילד בשעה שגב גד להגביה ידו ולהכות את
 שכנגדו נוגזיה ידו כנגד החרב וכן גד חוחרך הזרוע
 החלה ומכה בראש וממיתו בהכאה אהה : (כא) וירא
 דאשה לו * אף על פי ששמונו ומואב מערערין עליה כמו

שמליו גבי יפחה ומה טעם כי שם חלקת מחוקק אפון
 כמו שפרש"י יד"ל כי שם חלקת מחוקק וגו' כי שם נחלתו
 וחלקו של ראובן שנקרא מחוקק כדכתיב בפלגות ראובן
 גדולים חקקי לב שם היא ספונה וסדורה כבר * ד"ל אף
 לגד קלי וקורו על שם גדולתו וחשיבותו מחוקק שר
 ושופט : (כב) יזקן מן הבשן * יואל ויטרוף ערף ולפי
 שבשן מקום אריות וחיות רעות מדמה אותו לאריה : (כג)
 שבע רזון * פירושו מזכרות וכל זמן שירצה יאכל וישבע
 מהם קודם שיאכל אדם פירות ממקום אחר : ומלא
 ברכת יי * כל הבא בצארנו ודואה פירות מזכרות
 מודה ומברך את הקב"ה עליהם : (כד) ברוך מבנים
 אשר * ברוך מפי שאר בניו יהי אשר וסוף הפסוק
 מוכיח : יהי רצוי אחיו * כולם מצרכין אותו ולמה
 וסובל בשמן רגלו שארצו מושכת שמן כמעין וכל אחיו
 ונשותיהן סכין אותו ומתענגין בו ומצרכין אותו :
 ברוך מבנים אשר * פרש"י אין בכל השבטים שנתברך
 בבנים כאשר כלומר שהגדיל חשבונו כל כך האחרון מן
 הראשון ואף על פי שנס ענשה נחרבה כל כך שהוא
 בבניו של יעקב קאמר : יהי רצוי אחיו * כשעשה ראובן
 אותו מעשה הלך אשר וספר המעשה לאחיו ומספוחו אמרו
 כך אתה מוציא דבה על אחיו הגדול ונדורו ולאשר בא
 משה והתיר נדויו כשם שהיו אומרים למגודה ארוך כך
 אומרים למתירו ברוך ולפי שמגודה היה אסור בתשמיש
 המטה אמר מבנים ולפי שרחקוהו אחיו אמר יהי רצוי
 אחיו שיקרבוהו ולפי שמגודה היה אסור בסוכה ברכו
 וסובל בשמן רגלו ולפי שמגודה אסור בנעילת הסנדל
 ברכו ברזל ונחשה מיעליך * מעליך יהיו מברזל
 ומפתחוהו מנחשת דרך שושר ובהם לנעול עיניך אלל
 לא דרך דלות לנעול הפתחים ביהדות של עץ :
 (כה) דבך * לשון לצהה מתיבות הפסוקת כמו כשבים
 כבשים שמהל שמה ולאו הם ימי הזקנה שהאלם דואב
 בהם כלומר אפי' בעת זקנתם הם בעלי כח ע"י העונגים
 וסוכת השמן מעמידם כדאמר מר חזון ושמן שסכתני
 אחי בילדותי עמדו לי בימי זקנותי : (כו) ומתחה
 זרועות עולם * וכמו כן רוכב הוא זרועות עולם שהם
 מתחת והם יסודי עולם שסובלין כל העולם כמו הזרועות
 שסובלות המשא כלומר מושל בעליונים ובתחתונים והוא
 בערך : ויגדש מפניך אויב * עמלק סיוחן ועגו : ויאמר
 השמד * תמחה את זכר עמלק לא תמיה כל נשמה :
 (כז) עין יעקב * זרע יעקב כמו ומי יאודה יאלו יול
 מים מדליו וזרעו על מים רבים הורע דממה למי כן פי'
 דוגש : (כח) וייחשו אויביך לך * מי שאויבים לך בלבם
 מנכחשים לך מתוך יראה ומראים עצמם אוהביך ויהיו
 משועבדים לעשות רצונך :

לך

(א) ויעל משהיכמו שאמר לו הקב"ה עלה אל הר
 העברים ואף על פי כן איחר לעלות עד
 שצרכו חתלה : הר נבו * הוא הר העברים הוא ראש
 הפסגה : נבו * בחלקו של ראובן היה כדכתיב ובני
 ראובן בנו את חשבון וגו' ואת נבו ואת בעל משון ומה
 שכתב גבי נד כי שם חלקת מחוקק הפון י"ל דנבו על
 הספר היה בין נחלת ראובן וגד : את כל הארץ * ראה
 משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ובעליו שהרי נשאר
 מארצ

מארץ ישראל שלא כבש וחלקה בחייו לשבטים כמו
 שמפורש בספר יהושע : את הגלעד • מן הגלעד שהיה
 בעבר הירדן מזרחה שמש שהיה משה עומד בו : עד דן •
 שהוא גבול ארץ ישראל בדכתיב מדן ועד באר שבע :
 (ב) עד היס האחרון • הוא גבול ארץ ישראל לגד
 המערב : (ג) עיר החמרים • לפי שהיתה משונה
 בחשיבות הוכירה בפירוש : (ו) ויקבור אותו בגיא •
 גישה סימנים נתנו במקום קבורתו של משה שאמר
 בגיא ובאי זה גיא בארץ מואב ובאי זה מקום מול בית
 פעור ואפילו הכי לא ידע איש את קבורתו ללמדך שלא
 קברו איש : עד היום הזה • שלא יקבר איש אלנו
 נטוין שנעשה בבית אל ושלא ידרשו בו שאלו מהים :

(ו) לא כהנה עינו • מקירון פנים : ויבנו בני ישראל •
 וזאהרן כתיב כל בית ישראל לפי שכשמת אהרן מי הוא
 הרואה את משה בוכה ולא יבכה הוא : (י) ולא קם
 נביא עוד בישראל כמשה • אפי' בישראל אבל בעובדי
 כוכבים לא צריך למימר שהרי כתיב ונפלינו אני ועמך
 מכל העם אשר על פני האדמה : אשר ידעו יי' פנים
 אל פנים • כדכתיב פה אל פה אדבר בו במראה
 ולא בחידות ותמונת יי' יביט • דבר אחר הקדוש ברוך
 הוא ידעו למשה אבל משה לא ידעו להקדוש ברוך הוא
 פנים אל פנים כדכתיב כי לא יראני האדם וחי •
 (יב) ולכל המורא • לשון מראה : לעיני כל ישראל :
 לפיכך האמינוהו :

שלימאסדרא דפרשת וזאת הברכה • ומליקו להו חמשה חומשי תורה במייעתא דשמיא •

תהלה לאלהי וקוני • אשר החיני וקיימני והגיעני • וזכני להשלים פירוש חזקוני • הוא
 יחזקני • וזכני לראות בנין בית ארמוני • ומלכות בן דוד ארמוני • נכון וקיים בבית
 פלמוני • עם כל בני פצל לח ולוו וערמוני • וירחם על עמו ישראל • ובא לציון גואל
 במהרה בימינו אמן :

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il